

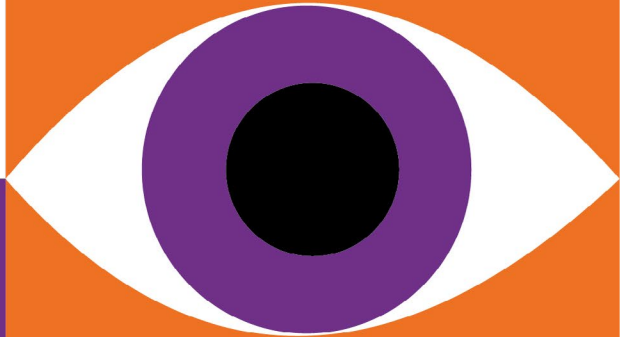
 Pesäpuu ry

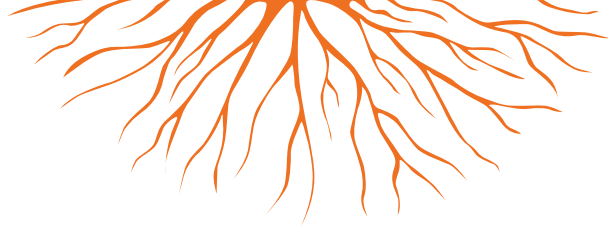
.....
NUORTEN OSALLISUUS JA
.....
KOKEMUSASIAINTUNTIJUUS
.....
LASTENSUOJELUSSA ENNEN,
.....
NYT JA TULEVAISUUDESSA

UP2US-hankkeen loppuraportti

*Kaijanen
Liukkonen
Nokireki
Westlund*

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Toimintamme perustuu vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia. Pesäpuun materiaalit tunnistat rekisteröidystä tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®.

Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2022 Pesäpuu ry
All rights reserved

Pesäpuu ry, raportti
Toimitus: Milja Kajjanen, Johanna Liukkonen, Katriina
Nokireki & Onni Westlund
Kuvitus ja taitto: Anniina Lius
Kustantaja: Pesäpuu ry

ISBN 978-952-7208-59-5

Painopaikka: Kirjapaino Kari Ky, Jyväskylä 2022
www.pesapuu.fi

.....
S i s ä l l y s

1. TIIVISTELMÄ	8
2. JOHDANTO	11
3. KATSAUS NUORTEN KOKEMUSASIAANTUNTIJUUDEN HISTORIAAN LASTENSUOJELUSSA SUOMESSA VUOSINA 2008–2021	15
4. NUORTEN KOKEMUSASIAANTUNTIJATOIMINTA LASTENSUOJELUSSA HYVINVOINTIALUEILLA	21
4.1 Toiminnan keskeiset periaatteet ja eettisyys	22
4.2 Yleisiä huomioita nuorten osallistumisesta omaan elämäänsä koskevaan päätöksentekoon	25
4.3 Huomioitavia asioita nuorten osallistumisessa kehittämis- ja vaikuttamisprosesseihin	27
4.4 Nuorten osallistumista ja kokemusasiatuntijuutta tukevat tekijät	30
4.5 Kokemusasiatuntijatoiminnan taloudelliset perusedellytykset ja saavutettavissa olevat hyödyt	33
4.6 Hypoteesi kokemusasiatuntijatoiminnan positiivisista kustannusvaikutuksista hyvinvointialueilla viiden vuoden aikana	39

5. TOIMINTAMALLIT	44
5.1 Nuorten vertais- ja kehittäjäryhmät	47
5.2 Vanhemmuusryhmä	51
5.3 Harrastusryhmä	53
5.4 Mentorointi	55
5.5 Puheenvuorot	57
5.6 Työ-, projekti- ja ohjausryhmät	61
5.7 Tutkimukset	65
5.8 Nuorten foorumit paikan päällä tai etäyhteyksin	66
5.9 Dialogit	68
5.10 Jalkautuminen sijaishuoltopaikkaan	70
5.11 VALTTI-Vertaisarviointi	76
5.12 Sijaishuollon juhlapäivä	78
5.13 101 kirjettä -julkaisu	79
5.14 Nuorten yhteiskehittämisprosessi	81
5.15 Sijaishuollon haastekisa	84
6. UP2US-HANKE NUMERONA	87
7. LOPPUSANAT SEKÄ VISIO TULEVAISUUDESTA	97
7.1 Visio nuorten kokemusasiantuntijatoiminnasta tulevaisuudessa	99
7.2 Raportin kirjoittajien terveiset	103
8. LÄHTEET	109
9. LIITTEET	114
10. JOITAKIN KIVOJA PALAUTTEITA MATKAN VARRELTA	116

.....

E s i p u h e

UP2US -hanke on hankemaailmassa pitkä (3,5 vuotta), mutta se ei typisty hankkeeksi vaan se on osa pitkäjänteistä ja sisällöltään kestävää toimintaa. Se on yhtä monipuolinen kuin on aiheensakin. Hanke on osa Settlementiliiton koordinoimaa Arvokas – eriarvoisuuden vähentämisen avustusohjelmaa. Se nojaa kestäviin arvoihin ja tavoitteeseen, että sijaishuollon piirissä asuvat lapset ja nuoret kokevat olevansa osallisia, arvokkaita ja turvassa omassa elämässään.

Hankkeen tulokset muodostavat vaikuttavan listan, mutta vaikutus ei jää ainoastaan listaksi, vaan se on jättänyt vahvoja jälkiä käytäntöihin niin yksittäisten nuorten elämään, nuorten ryhmiin, paikallisiin ja ammatillisiin käytäntöihin sekä valtakunnalliseen kehittämistyöhön. Se on myös ollut tuomassa kansainvälisen Care Dayn eli sijaishuollon juhlapäivän Suomeen, mikä tavoitti suuren joukon nuoria ja aikuisia.

Hanke on osoittanut ihailtavaa joustavuutta koronan oloissa. Se on osaltaan selittänyt koronapandemian synnyttämiä haasteita ja tarjonnut uusia ja luovia, verkossa toteutettavia vaihtoehtoja nuorille. Hanke on osoittanut myös merkittävää vastuun kantamista. Se on tehnyt paljon yksilöllistä työtä vertais- ja kehittäjäryhmissä mukana olleiden nuorten kanssa ja tukenut heitä eri tavoin koronapandemian aiheuttamissa poikkeusolosuhteissa. Monipuolisuutta kuvaa, että pandemiasta huolimatta toteutettiin myös taideprojekti YoungArtzUs neljässä lastensuojeluyksikössä.

Hankkeeseen liitetään sanat UP2US – meistä kiinni, eikä meillä tarkoiteta vain nuoria. Hanke koskettaa kaikkia. Muutos on meistä kaikista kiinni, ja nuoret näyttävät tietä.

UP2US-hanke vastaa kansalliseen tarpeeseen uudistaa lastensuojelun sijaishuoltoa. Sijaishuolto nojaa yli satavuotiseen historiaansa, ja kokonaisuuden uudelleenarvioinnin aika todella on nyt. Hanke onnistui haastamaan suuren joukon nuoria esittämään parannuksia ja ratkaisuja lastensuojelun ja sijaishuollon kipukohtiin. Seuraavaksi meidän aikuisten ja viranomaisten on aika tarttua niihin.

UP2US osallistaa ja tarjoaa vertaisuutta ja kokemusasiantuntijuutta hyvinvointialueen voimavaraksi. Voima Vaikuttaa! -verkosto on laajentunut, se on saanut tunnettuutta ja tunnustusta. Siitä on tullut aito voimavara – ja toivottavasti hyvinvointialueilla yhteistyö jatkuu. Tämän vahvistamiseksi hankkeelle on haettu jatkorahoitusta, jonka turvin on tarkoitus viedä hankkeessa tehtyä työtä tulevien hyvinvointialueiden käyttöön.

UP2US on osoittanut, miten niin Pesäpuussa eri hankkeiden kesken kuin kymmenien ulkopuolisten toimijoiden kanssa tuloksia saadaan aikaan yhdessä. Yhteiskehittäminen alkaa yhteisestä suunnittelusta ja vie yhteiseen toteutukseen ja juurrutukseen, aidosti kumppanuuksissa ja yhteistyössä. Hanke on ollut tavoiteltu kumppani niin kansallisiin kehittämissankkeisiin, yhteistutkimuksiin kuin myös mediaan.

Yksinkertaisesti: UP2US on suuri menestystarina, jonka kulkua ihailen ja jonka tekijöitä ja kumppaneita kiitän – ja toivon tämänkaltaisen toiminnan menestyvän ja saavan rahoitusta jatkossakin.

Tarja Heino,

Tutkimusprofessori, emerita,
Pesäpuu ry:n hallituksen puheenjohtaja

1

T i i v i s t e l m ä

Tämä raportti on syntynyt yhteistyössä nuorten ja eri alojen ammattilaisten kanssa. Tätä raporttia tai UP2US-hanketta ei olisi pystytty toteuttamaan ilman erittäin arvokkaaksi ja antoisaksi kokemaamme yhteistyötä eri näkökulmista lastensuojelua tarkastelevien ihmisten kanssa. Raportti kuvaa kaikkea sitä, jota hankkeen aikana on opittu sekä kokemusta, jota on kertynyt nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden parissa työskentelystä viimeisen 3,5 vuoden aikana. Hankkeen aikana tehty työ ja siitä tähän raporttiin kootut opit ovat osa jo pidempään jatkunutta kehittämistyötä, mistä kiitos kuuluu lukuisille eri toimijoille. Toivottavasti tämän raportin kautta jälleen uudet toimijat saavat työkaluja kokemusasiantuntijatoiminnan edelleen kehittämiseksi, ja siitä voidaan lukea joskus vuosien päästä lisää.

Raportti koostuu sekä hankkeen asiantuntijoiden tuottamasta tekstistä että hankkeen toiminnassa mukana olleilta nuorilta ja joiltakin yhteistyökumppaneilta pyydetyistä kirjoituksista. Nuorten ja yhteistyökumppaneiden kirjoitukset konkretisoivat ja tuovat esiin merkityksellisiä sekä vaikuttavia kokemuksia kokemusasiantuntijuudesta raportin eri kohdissa.

Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat olleet 13–29-vuotiaat **nuoret**. Olemme hankeaikana puhuneet nuorista ja myös tässä raportissa yleisimmin käytetään käsitettä nuori, vaikka lastensuojelulain sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia.

Kokemusasiantuntijuus terminä herättää paljon ajatuksia ja lastensuojelun kokemusasiantuntijuutta voidaan tarkastella ja määritellä monesta eri viitekehystä käsin. Pesäpuussa lastensuojelun kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on kokemusta lastensuojelusta ja joka omasta

tahdostaan kehittää lastensuojelua omien kokemustensa pohjalta. Kaikenlainen kokemusääni on tärkeää ja kokemusasiantuntijana voi toimia iästä ja taustasta riippumatta. Oleellista on tarjota mahdollisuus osallistumiseen ja tukea erilaisia osallistumisen tapoja. Kokemusasiantuntijana voi toimia sellaisena kuin on ja osallistua voi itselle sopivalla tavalla.¹

Lastensuojelun kokemusasiantuntijuudessa, kuten se tässä raportissa esitetään, yhdistyy poliittinen **osallisuus** (vaikuttaminen) sekä sosiaalinen osallisuus (tunne). Poliittinen osallisuus on osallistumista (tai osallistumatta jättämistä) esimerkiksi kehittämis- ja vaikuttamistyöhön merkityksellisellä tavalla. Sosiaalinen osallisuus on sitä, että on osa ryhmää, toimii osana ryhmää ja tuntee olevansa osa ryhmää.² Lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnassa nuoret pääsevät osaksi vertaisista koostuvia ryhmiä, mikä vahvistaa sosiaalisen osallisuuden kokemusta ja sen synnyttämiä positiivisia hyvinvointivaikutuksia. Lisäksi nuoret pääsevät osaksi poliittista osallisuutta, mikä vaikuttaa positiivisesti palvelujen kehittymiseen ja nuorten hyvinvointiin.

Osallistuminen lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaan ei vielä itsessään synnytä poliittisen tai sosiaalisen osallisuuden kokemuksia. Tässä raportissa on kuitenkin kuvattu niitä osallistumisen tapoja, joilla lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnassa varmistetaan, että nuoret pääsevät osaksi poliittista ja sosiaalista osallisuutta.

Raportin alussa luvussa kolme kuvaamme tiiviisti lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan historiaa Suomessa vuosien 2008–2021 aikana. Luvussa neljä tarkastelemme kokemusasiantuntijatoiminnan perusedellytyksiä, toimintaa tukevia tekijöitä ja toiminnassa huomioitavia asioita. Teemme esityksen siitä, miten ja millaisilla resursseilla kokemusasiantuntijatoiminta voisi rakentua hyvinvointialueilla sekä mitä hyötyjä siitä olisi.

Luvussa viisi kuvaamme UP2US-hankkeessa toteutettua erilaista toimintaa sekä toimintamalleja, joita voi hyödyntää sellaisenaan osana nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa. Kaikki esitetyt toimintamallit ovat käytännössä koeteltuja ja ne ovat osoittautuneet toimiviksi. Toimintamalleja ja

1 Kokemusasiantuntijuus Pesäpuussa 2021. <https://pesapuu.fi/toiminta/kokemusasiantuntijuus-pesapuussa/>

2 Nivala 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. <https://jecer.org/wp-content/uploads/2021/02/Nivala-Issue10-1.pdf>

havaintoja toivotaan sovellettavan myös muiden kohderyhmien kanssa palveluita kehitettäessä.

Lukuun kuusi olemme koostaneet tiiviisti numeroiksi sen työn, jota hankkeessa on tehty viimeisen reilun kolmen vuoden aikana.

Luvussa seitsemän esitämme oman toiveemme ja visiomme siitä, minkälaista kokemusasiantuntijatoimintaa toivomme tulevaisuudelta. Esittelemme myös hankkeen työntekijät ja kuvaamme omia kokemuksiamme, ajatuksiamme ja tunteitamme 3,5-vuotisen hankejakson päättyessä.

Työ alueellisen kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi ja juurruttamiseksi UP2US-hankkeessa jatkuu sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskusten tuella vielä vuoden 2022 ajan.

2

J o h d a n t o

Vuonna 2018 Suomessa valmisteltiin sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistusta Juha Sipilän hallituksen johdolla. Sipilän hallituksen sote-mallissa lastensuojelun järjestämisvastuu oli tarkoitus siirtää kunnilta maakuntien vastuulle. Sote-uudistus huomioiden valmisteltiin Pesäpuussa myös UP2US-hanketta, jossa tarkoituksena oli lähteä luomaan rakenteita nuorten kokemusasiantuntijatoiminnalle lastensuojelussa. Hankkeemme sai myönteisen rahoituspäätöksen vuoden 2018 keväällä ja hanke käynnistyi elokuussa 2018. Seuraavana keväänä Sipilän hallituksen sote-uudistus sekä koko hallitus kaatuivat. UP2US-hankkeen oltua käynnissä hieman yli puoli vuotta kenelläkään ei ollut tietoa siitä, milloin ja minkälaista sote-uudistusta seuraava hallitus lähtisi rakentamaan. Työmme kannalta tämä tarkoitti sitä, että ei ollut tietoa rakenteista, joita silmällä pitäen toimintaa olisi voinut mallintaa. Emme kuitenkaan lannistuneet tästä, emmekä tyytyneet vain teoretisoimaan sitä, miten asiat käytännössä olisi mahdollista hoitaa. Sen sijaan tavoitteenamme on ollut hyödyntää ja edelleen kehittää jo olemassa olevaa sekä löytää uudenlaisia tapoja toteuttaa kokemusasiantuntijatoimintaa tulevaisuudessa, olivat rakenteet minkälaiset tahansa.

Työmme on alusta saakka pohjautunut lastensuojelun asiakkaina olevien ja olleiden nuorten kokemusasiantuntijoiden ryhmissä ja erilaisissa foorumeissa esiin nousseeseen tarpeeseen vahvistaa vertaisuutta ja kokemusasiantuntijuutta sekä omissa lähiyhteisöissään että laajemmin alueellisilla tasoilla. Nuoret ovat toivoneet saavansa elämäänsä vertaisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia. Kokemustensa siitä, että voi auttaa toisia samassa tilanteessa olevia omien kokemusten kautta, motivoi mukaan toimintaan ja vahvistaa kiinnittymistä omaan elämään sekä yhteiskuntaan.

Pääasiallisena kohderyhmänä kehittämistyössämme ovat olleet sijaishuollossa asuvat yli 13-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset, joiden sijoitus on päättynyt (18–29-vuotiaat). Kohderyhmään kuuluvat myös sijaissisarukset. Olemme halunneet työssämme huomioida lisäksi ylisukupolviset taakkasiirtymät. Nuorten mukaan ylisukupolvisista taakkasiirtymistä kaikkineen ei kukaan voi käydä niin tuottavaa ja hedelmällistä keskustelua kuin vertainen vertaistensa kanssa. Vertainen vertaiselle -toiminnassa voidaan vaikuttaa esim. jälkihuollon kautta itsenäistyneen nuoren yksinäisyyteen ja pärjäämiseen. Nämä tunteet korostuvat perhettä perustettaessa ja omaa vanhemmuutta rakennettaessa. Vanhemmuuden roolimallit voivat olla ristiriitaisia, vahingollisia tai selkeitä malleja ei ole lainkaan, riittävästä ja turvallisesta tukiverkostosta puhumattakaan.

Koko 3,5 vuoden ajan olemme työskennelleet tavoitteellisesti ja eteenpäin menevällä otteella. Yliopistot ja korkeakoulut, lastensuojelun julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla toimivat ammattilaiset, lastensuojelun yhdyspintojen ammattilaiset (esim. koulu, terveydenhuolto, nuorisoi- ja aikuissosiaalityö) sekä eri alojen opiskelijat ovat olleet meille tärkeitä yhteistyökumppaneita. Toiminnassa on haluttu kokeilla rohkeasti uudenlaisia tapoja tehdä ja toteuttaa kokemusasiantuntijatoimintaa. Jälkeenpäin tarkasteltuna lähestymistapaamme voidaan pitää onnistuneena. Siitä osoituksena ovat monipuolistuneet tavat nuorten mukaan ottamiselle, lastensuojelun kehittämiseksi ja vaikuttamistyölle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikessa olisi aina onnistuttu. Matkalla on tehty monenlaisia virheitä ja epäonnistumisia on tapahtunut. Nuoria ei olla aina onnistuttu tavoittamaan, kumppanit eivät välttämättä ole innostuneet ajatuksistamme tai suunnitelmat ovat kaatuneet omaan mahdottomuuteensa jo ennen niiden toteuttamisen aloittamista. Emme ole kuitenkaan pelänneet epäonnistumisia. Sen sijaan olemme koko ajan tiiviisti arvioineet työtämme, tunnistanee myös mahdolliset virheet ja yrittäneet oppia näistä. Kehittämistyötä ei voi tehdä, jos pelkää virheitä tai epäonnistumista, sillä se lamaannuttaa kyvyn luoda uutta. Erityistä mielen joustavuutta sekä luovuutta on kaivattu monin tavoin haastavana korona-aikana, joka on luonut omat haasteensa työllemme. Olemme pystyneet kuitenkin mielestämme hyvin sopeuttamaan toimintojamme vallitseviin olosuhteisiin luomalla mm. uudenlaisia verkkovälitteisiä toimintoja.

Hankkeen aikana on myös aika ajoin ”rönsyilty” eli tehty myös sellaisia asioita, joita rahoittajalle toimitetuissa suunnitelmissa ei ole etukäteen kuvattu. Nuorten kokemusasiantuntijatoiminta nousee parhaimmillaan

nuorten omista tarpeista ja toiveista, eivätkä nämä useinkaan ole tiedossa vielä vuotta aiemmin, kun toimintaa suunnitellaan. Usein ne saattavat nousta esiin vasta nuorten kanssa toimiessa. Hankkeessa ei ole siis epäriiety tehdä niitäkään asioita, joita ei ole suunnitelmiin etukäteen kirjattu, jos se on ollut perusteltua nuorten toiveiden ja tarpeiden näkökulmasta sekä hankkeelle asetettujen tavoitteiden mukaista. Tästä huolimatta myös suunnitellut ja luvatut asiat ovat aina tulleet hoidetuiksi parhaan kykymme mukaisesti.

Kokemusasiantuntijuuden äärellä toimiminen on merkityksellistä, sillä siinä työskennellään usein kokonaisten elämäntarinoiden ja niistä kumpuavien kokemusten äärellä. Se on henkilökohtaista ja sen äärelle pysähtyminen vaatii herkkyyttä. Kokemusasiantuntijatoiminta on parhaimmillaan merkityksellistä ja mielekästä nuorille, toiminnasta vastaaville työntekijöille ja kaikille, jotka pääsevät osaksi nuorten ainutlaatuista kokemuksellista viisautta. Toivottavasti tulevaisuudessa kaikilla aiheesta kiinnostuneilla nuorilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä osaksi kokemusasiantuntijatoimintaa ja sen tuottamaa hyvää. Toivomme tämän raportin olevan apuna ja tukena siinä, että nuorten kokemusasiantuntijatoiminta voidaan tulevaisuudessa juurruttaa osaksi rakenteita ja toimintakulttuuria lastensuojelussa.

**UP2US – VERTAISUUS JA KOKEMUSASiantuntijuus
MAAKUNNAN VOIMAVARANA LASTENSUOJELUN
SIJAISHUOLLOSSA**

- 3,5-vuotinen hanke, joka on osa STEA:n rahoittamaa ja Settlementtiliiton koordinoimaa Arvokas – eriarvoisuuden vähentämisen avustusohjelmaa.
- Tavoitteena vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia kehittämällä lastensuojelua ja erityisesti sijaishuoltoa yhdessä nuorten sekä ammattilaisten kanssa, niin että sijaishuollon piirissä asuvat lapset ja nuoret kokevat olevansa osallisia, arvokkaita ja turvassa omissa elämässään.
- Pilottialueina ollut Keski-Suomi ja Pirkanmaa. Kuitenkin osa toiminnan vaikutuksista on valtakunnallisia jo hankeaikana ja yhteistyötahoja on myös valtakunnallisella tasolla.
- Taustafilosofiana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Jokainen lapsi on arvokas

Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa turvassa

Jokainen lapsi on elämässään osallinen

*Tämän turvaaminen on meidän kaikkien yhteinen tehtävä,
se on meistä kiinni*

– UP2US.

3

Katsaus nuorten kokemusasiantuntijuuden historiaan lastensuojelussa Suomessa vuosina 2008–2021

Kokemusasiantuntijoiden mukaan ottaminen lastensuojelun eri prosesseihin on vuosien aikana jatkuvasti lisääntynyt ja monipuolistunut, mutta se ei vielä ole systemaattista ja yhdenvertaista. Suomessa on edelleen useita alueita, joilla nuorilla ei ole mahdollisuutta päästä osaksi vertaisista koostuvia lastensuojelun kokemusasiantuntijaryhmiä. Alueilla, joissa toimintaa on, ryhmien nuoret toimivat jatkuvasti kokemusasiantuntijoina esim. työntekijöiden ja opiskelijoiden koulutuksissa. Toiminnan laajenemisen haasteina ovat esimerkiksi organisaatioiden kykenemättömyys sitoutua toimintaan pitkäjänteisesti sekä riittämättömät resurssit.

Seuraavassa tarkastelemme nuorten kokemusasiantuntijuuden historiaa Suomessa tuoden esiin keskeisiä toimijoita ja toimintaympäristön muutoksia ja pohtien sen kehittymistä innovaatioiden diffuusioteorian mukaan³. Innovaatioiden diffuusioteoria tarkastelee innovaatiota ja niiden omaksumista innovaation kehittämisestä osaksi rakenteellista työtä. Teemme myös näkyväksi sen, mihin ajalliseen ja historialliseen jatkumoon UP2US-hanke asemoituu ja mitä tulisi tapahtua seuraavaksi.

³ Rogers 1995: https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Diffusion+of+Innovations&author=EM+Rogers&publication_year=1995&

Vuodet 2008–2013

Selviytyjät-tiimi Pesäpuu ry, **Nuorten kehittäjien ryhmä** Soccan Heikki Waris –instituutti ja Helsingin kaupungin läntinen lastensuojelu sekä **Satanuoret** Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö⁴

Lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminta lähti kehittymään, kun innovaattorit, kuten Pesäpuu ry:n ja Soccan työntekijät, toteuttivat uudenlaista tapaa toimia, jossa nuoret olivat aktiivisessa roolissa osana lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoimintaa. Melko pian mukaan tuli varhaisten omaksujien joukko, jotka tunnistivat uuden toimintatavan merkityksen ja näkivät nuorten kokemusasiantuntijatoiminnan mahdollisuutena lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyössä.

Nuorten kokemusasiantuntijuuden alkumetreillä nuoret joutuivat usein kohtaamaan vähättelyä, mielenosoituksellisia joukkopoistumisia saleista nuorten puheenvuorojen aikana ja muita muutosvastarinnan osoittamisen tapoja. Alussa tilaa nuorten ajatuksille ja kokemuksille ei useinkaan annettu, vaan se jouduttiin ottamaan. Signaaleina kohti hyväksytympää toimintatapaa voidaan pitää Nuorten Päivien järjestämisen aloittamista osana Valtakunnallisia sijaishuollon päiviä ja lastensuojelupäiviä vuonna 2011 sekä kokemusasiantuntijan mukaan ottamista osaksi Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmää ja työryhmän ehdotusta kokemusasiantuntijatoiminnan vahvistamisesta alueellisesti ja kansallisesti^{5 6}. Lisäksi yhteistyötä tehtiin mm. Lapsiasiavaltuutetun kanssa⁷.

Vuodet 2014–2017

Selviytyjät-tiimi Pesäpuu ry, **Osallisuuden Aika** ry, **Veturointi-toiminta** Auta Lasta ry, **Satanuoret** Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö, **SOS-kehittäjänuoret** SOS-lapsikylä, **Voima Vaikuttaa! - Nuorten kokemusasiantuntijoiden verkosto** sekä kuntien ja palveluntuottajien omia ryhmiä.

4 Kaijanen & Westlund 2021: https://pesapuu.fi/materiaalit/opin-uusia-asioita-sain-vaikuttaa-ja-ilmaista-omat-mielipiteeni-lastensuojelun-sijaishuollon-haastekisan-ratkaisuehdotukset/?_sft_material-theme-cats=kokemustietoa

5 Paasivirta 2021. Omia oikeuksia ja osallisuutta hakemassa - lastensuojelua kokeneiden nuorten näkökulmia Nuorten päivistä vuosilta 2011–2019 <https://www.julkari.fi/handle/10024/140861>

6 Toimiva lastensuojelu. Selvitystyöryhmän loppuraportti 2013. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74483>

7 Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/sujojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Innovaattorien ja varhaisten omaksujien joukkoon alkoi vuosien 2014–2017 aikana liittyä myös varhaista enemmistöä lastensuojelun kentältä. Entistä suurempi joukko ammattilaisia vakuuttui siitä, että nuorten kokemusasiantuntijatoiminta on merkityksellistä. Nuorten kokemusasiantuntijatoiminta levisi ja sai osaltaan uusia muotoja ympäri Suomea.

Toimintaa ja sen juurtumista haastoi vielä sen jäsentymättömyys sekä puuttuvat rakenteet. Yksittäisiä innokkaita toimijoita ja henkilöitä löytyi, mutta usein tuki toiminnalle sekä organisaation sitoutuminen toimintaan oli vielä heikkoa. Tämän seurauksena innokkaastikin liikkeelle laitettujen nuorten kokemusasiantuntijaryhmät saattoivat lakata toimimasta, kun esimerkiksi yksittäinen henkilö vaihtoi työpaikkaa.

Samaan aikaan kuitenkin kokemusasiantuntijoita ja kokemustaustaisia asiantuntijoita alkoi olla enemmän töissä, pääasiassa järjestöissä ja projektiluonteisesti. Kansalliset toimijat, kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja Eduskunnan oikeusasiainmiehen kanslia kiinnostuivat toiminnasta entisestään. Erityisesti THL ja STM omalla esimerkillään edistivät toimintaa. Nuorten mukaan ottaminen alkoi pikkujuljia levitä ja vakiintua lastensuojelun toimintakäytäntöihin. Pesäpuu julkaisi v. 2017 Selviytyjät-tiimin tuottaman ”Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa” -oppaan, joka on ensimmäinen Suomessa julkaistu kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa käsittelevä opas.⁸

Vuodet 2018–2021

Osallisuuden Aika ry, **Veturointi-toiminta** Auta Lasta ry, **UP2US-hanke** Pesäpuu ry, **SOS-kehittäjänuoret** SOS-lapsikylä, **Satanuoret** Satakunnan lastensuojelun kehittämysyksikkö, **Voima vaikuttaa! -Nuorten kokemusasiantuntijoiden verkosto** sekä kuntien ja palveluntuottajien omia ryhmiä.

Vuosien 2018–2021 aikana innovaattorien ja varhaisten omaksujien joukkoon liittyivät loputkin varhaisesta enemmistöstä ja alkoi liikehdintä myöhäisestä enemmistöstä osaksi suurempaa joukkoa, joka tunnistaa nuorten kokemusasiantuntijatoiminnan arvon. Edelleen on riittänyt kuitenkin ammattilaisia myöhäisessä enemmistössä ja hitaissa omaksujissa, jotka ovat suhtautuneet toimintaan hieman varauksellisesti ja epäluuloisesti. Osa

⁸ Barkman, Inkinen, Isoniemi & Varjo 2017. Muutosvoimaa! - Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa. <https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/155/muutosvoimaa---kohti-nuorten-kokemusasiantuntijuutta-lastensuojelussa>

saattaa aktiivisesti vastustaa nuorten kokemusasiantuntijuutta ja kyseenalaistaa sen roolia esimerkiksi osana kehittämis- ja vaikuttamisprosesseja, pitäen sitä ammattilaisten ja asiantuntijoiden aliarvioimisena. Vaikka tästä ei ole kyse, kokemusasiantuntijuus kuitenkin muuttaa asiantuntijuutta myös lastensuojelussa⁹. Osa taas saattaa kokea, että vanhat toimintatavat ovat riittäviä eikä niitä tarvitse muuttaa. Nähtäväksi jää, milloin innovaatiosta eli nuorten kokemusasiantuntijatoiminnasta on todella tullut arkea, ja sen arvo tunnustetaan varauksettomasti osana lastensuojelua.

UP2US-hankkeen olemassaolon aikana kokemusasiantuntijatoiminta on selkeästi vahvistunut ja voimistunut. Kokemusasiantuntijuudelle ei kuitenkaan ole vielä olemassa selkeitä rakenteita, joiden avulla pystyttäisiin varmistamaan nuorten yhdenvertainen mahdollisuus osallistua lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoimintaan sekä pääsy osaksi vertaisista koostuvia ryhmiä. Erilaisissa hankkeissa, kolmannella ja yksityisellä sektorilla kokemusasiantuntijoita ja kokemustaustaisia työntekijöitä on enemmän kuin koskaan. Niin kansalliset kuin alueelliset toimijat julkishallinnossa, yksityisellä ja kolmannella sektorilla haluavat olla ja ovat kiinnostuneempia kokemusasiantuntijuudesta huomattavasti aiempaa enemmän. Olemassa olevat toimijat eivät kuitenkaan olemassa olevilla resursseilla pysty vastaamaan tähän kasvaneeseen tarpeeseen.

Meneillään olevat rakenteelliset muutokset mahdollistavat juuri nyt lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan sekä asiakkaiden kehittämis- ja vaikuttamistoiminnan juurruttamisen osaksi palvelujärjestelmää ja organisaatorakenteita. Kokemusasiantuntijatoiminnalla voidaan samaan aikaan lisätä lastensuojelun asiakkaiden hyvinvointia sekä toimijuuden ja osallisuuden kokemuksia kuin myös palveluiden vaikuttavuutta. Toiminnan tulee kuitenkin olla rakenteellisella tasolla osana hyvinvointialueilla tehtävää työtä, jotta se on yhdenvertaisesti kaikkien nuorten saavutettavissa. Tähän myös UP2US-hanke on tähdännyt ja tämän tueksi on toteutettu mm. tämä raportti. Seuraavana olevan tekstin kirjoittajan, Paula Pollari-Urion, tavoin toivomme, että *”pienistä puroista tulee suuria järviä ja lopulta ne yhtyvät meriin. Myöhemmin ehkä näistä puroista juuri tulee itsestään selviä, hyväksytyjä toimintamalleja suomalaiseen lastensuojeluun.”*

⁹ Itäpuisto, Kiili, Malinen, Moilanen & Punna 2021. Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa. <https://journal.fi/janus/article/view/96981/65544>

Ajatuksia ja kokemuksia UP2US-hankeen toiminnasta ja sisällöllisistä asioista.

Pesäpuu ry:n UP2US-hanke on ollut hyvin suunniteltua, nuoria kunnioittavaa, kohtaavaa, koskettavaa ja tuloksia tuottavaa toimintaa. Vahvuuksia esiin nostavaa ja toivoa ylläpitävää toimintaa. Näin sen olen nähnyt ja todeksi todennut. Silti näen, että työ on vasta alussa, vaikka monia kirkkaita puroja on jo virtaamassa eteenpäin ympäri Suomea.

”Älkää halveksuko pienten alkujen päivää», sanotaan. Näistä pienistä puroista tulee suuria järviä ja lopulta ne yhtyvät meriin. Myöhemmin ehkä näistä puroista juuri tulee itsestään selviä, hyväksytyttä toimintamalleja suomalaiseseen lastensuojeluun.

Kyse on sijaishuollossa kasvaneiden lasten ja nuorten palautteesta aikuisille, jotka ovat olleet osallisina heidän elämäänsä koskevilla päätöksillä, sijaishuoltoapaikkojen valinnassa ja sijaishuoltoapaikoissa. Lapset ja nuoret ovat olleet itse kertojina, koodaajina ja kokemusasiantuntijoina sekä vertaistuen antajina tämän päivän lapsiasiakkaille ja nuorille sekä aikuisille. He näkevät sen tärkeänä, sitä he itsekkin olisivat kaivanneet. Se on hyvä kehityssuunta. Kuinka monet aikuisetkin rummuttavat vertaisryhmien puolesta parhaana apuna kohdatessaan vakavia elämän kolhuja tai sairauksia. Kuinka sitten emme soisi niitä lapsille ja nuorille heidän kohtaamiensa kolhujen ja traumojen keskellä, muun tuen rinnalle tai vaihtoehdoksi. Tarjontaa tulee lapsille ja nuorille olla ympäri maata.

Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikkö sitoutui maakunnallisena yksikkönä mukaan UP2US-hankeen toimintaan omalla työpanoksellaan ja työsarallaan, haluten kuulla nuorten arvokkaita palautteita ja saada itselleen oppia lisää.

Hanketyöntekijät olivatkin useamman kerran, kuin pilotteina, nuorten kanssa kouluttajina ja ryhmienvetäjinä eri tilaisuuksissamme maakuntatasolla. Hanke toi monenlaista uutta ajateltavaa. Sijaishuollossa jokaisella lapsella ja nuorella on kuin kaksi isoa pääväylää, ulkoinen väylä ja sisäinen väylä. Sisäistä väylää ei nuori helpolla avaa aikuisille, ehkä epäluottamuksesta. Uskon, että avautuivat hanketyöntekijöille, joista välittyi mielestäni vahva hyväksyvä asenne nuorta kohtaan.

Kokemusasiantuntijanuorilla on ollut kyky nostaa ytimiä esille ja oivaltaa tärkeitä totuuksia. Näistä hyvät esimerkit ovat muun muassa UP2US-hankkeen työryhmän kokoama Jälkihuolto-kooste sekä nuorten Rakkaus sijaishuollossa-luento valtakunnallisilla perhehoidon päivillä Peurungassa Jyväskylässä jokin aika sitten. Nuoret tarttuivat rohkeasti Jälkihuoltoon kuin Rakkauden mystiseen tunteeseenkin, palastelivat sen ymmärrettäviin osiin. Jälkihuollosta syntyi uusi, toimiva ohjeistus ja rakkauden tunnemöykystä leivottiin iloisen arkisia rakkauden pieniä tekoja. He onnistuivat siinä. Ja monien muidenkin asioiden käsittelyssä samalla tavoin. Koskettavia ja vaikuttavia ovat olleet hanketyöntekijöiden nettiin laittamat henkilökohtaisia kokemuksia kuvaavat videot ja tietoisikut. Se on vaikuttava keino, joskin vaativa. Tämä juuri on ollut mielestäni UP2US-hankkeen yksi ydin ja saavutettu tavoite: rohkeus avata itseä, palastella isoja, hienolta kuulostavia, etäisiä kokonaisuuksia pieniksi arkisiksi teoiksi ja tavoitteiksi ja koota ne jälleen yhteiseksi tuotokseksi nuorten kokemusten uudistavalla voimalla. Ja onnistumisen takaa luottamus ja hyvä yhteistyö. Nuorten kanssa on ollut hieno toimia. Nuoria ei kahlita aikuisten jähkailuun.

Kunnioittava Kiitos Pesäpuu ry:n UP2US-hankkeen työntekijöille, jotka ovat jo yli kolmen vuoden ajan porautuneet sijaishuollossa kasvaneiden lasten ja nuorten nostamiin asioihin taidolla, herkkyydellä ja sydämellä ja yhteisten ytimien oivalluksella. Yhteistyötä teimme mielellämme kansanne ja paljon saimme nuorilta ajattelun aihetta tänä aikana.

Kiitoksin,

Paula Pollari-Urrio,

Keski-Suomen sijaishuoltoyksiköstä 1,5 vuotta sitten
eläköitynyt johtava sosiaalityöntekijä

4

Nuorten kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa hyvinvointialueilla

Nuorten oikeudella osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon on vahva oikeudellinen perusta. Usein keskeisimpänä pidetään lapsen oikeuksien sopimusta, jonka Suomi on ratifoinut vuonna 1991¹⁰. Lasten ja nuorten osallistumisoikeuksia turvaavat tämän lisäksi myös useat muut ihmisoikeussopimukset ja kansalliset lait, kuten esimerkiksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus¹¹, yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista¹² ja Suomen perustuslaki¹³.

Samoin nuorten kokemusasiantuntijatoiminnalle lastensuojelussa on vahva oikeudellinen perusta, sillä se osaltaan edistää kaikkien edellä esitettyjen ja lukuisten muiden ihmisoikeussopimusten ja kansallisten säädösten toteu-

10 Lapsen oikeuksien sopimus 1991. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

11 Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 1976. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2

12 Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2016. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

13 Suomen perustuslaki 1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

tumista^{14 15}. Vaikka se ei yksinään ja itsessään tarkoita sitä, että nämä säädösten määräämät velvoitteet tulisivat sen toteuttamisen kautta tehdyiksi, on se yksi keino vahvistaa lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista.

Nuorten osallistumisella kokemusasiantuntijatoimintaan pystytään vahvistamaan nuorten kokemuksia poliittisesta ja sosiaalisesta osallisuudesta. Osallistumisella ja osallisuuden kokemuksella on tutkitusti merkittäviä vaikutuksia mm. sairastumisriskien ja syrjään jäämisen ehkäisemisessä sekä muita nuorten hyvinvoinnin ja koko suomalaisen demokratian kannalta merkittäviä hyötyjä^{16 17 18}.

Fattore kollegoineen on tutkimuksessaan tunnistanut lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä, joita ovat toimijuus, turvallisuus ja myönteinen minäkuva¹⁹. Nuorten osallistuminen kokemusasiantuntijatoimintaan vahvistaa erityisesti myönteistä minäkuva, kokemusta omasta toimijuudesta ja se on eettisesti toteutettuna turvallisuuden kokemusta lisäävää.

4.1 Toiminnan keskeiset periaatteet ja eettisyys

Lapsen oikeuksien komitea suosittelee jokaista jäsenvaltiota ottavan käyttöönsä yhdeksän keskeistä periaatetta, joilla tuetaan Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 12 käyttöönottoa²⁰. Lapsen oikeuksien komitean suosittelemat periaatteet tukevat eettisesti kestävä, mielekästä ja turvallista osallistumista. Komitean suosittamia periaatteita voidaan pitää hyvinä

14 livonen & Pollari 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162242>

15 livonen & Pollari 2021. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163343>

16 Osallisuus vahvistaa hyvinvointia 2021. <https://ratkaisujatieteesta.fi/hyvinvointi-ja-yhdenvertaisuus/osallisuus-vahvistaa-hyvinvointia/>

17 Nuoret haluavat vaikuttaa tulevaisuuttaan koskeviin päätöksiin 2021. <https://ratkaisujatieteesta.fi/osallistuva-kansalaisuus-ja-muuttuva-hallinta/nuoret-haluaivat-vaikuttaa-tulevaisuuttaan-koskeviin-paatoksiin/>

18 Suomalaisen demokratian kipukohdat ja niiden ratkaisumahdollisuudet 2021. <https://ratkaisujatieteesta.fi/osallistuva-kansalaisuus-ja-muuttuva-hallinta/suomalaisen-demokratian-kipukohdat-ja-niiden-ratkaisumahdollisuudet/>

19 Fattore, Mason & Watson 2009. When Children are Asked About Their Well-being: Towards a Framework for Guiding Policy. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12187-008-9025-3>

20 Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 2009. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000

ohjenuorina aivan kaikkien ihmisten osallistumiseen liittyen eikä niitä tarvitse rajata koskemaan ainoastaan lapsia, vaikka lasten kanssa toimiessa ne korostuvatkin. Nämä periaatteet ovat tärkeä pitää mielessä nuorten kokemusasiantuntijoiden kanssa työskennellessä ja nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa kehitettäessä.

Osallistumisen tulee olla:

a) **avointa ja informatiivista:** lapsille on annettava kattavaa, ymmärrettävää, moninaisuuden huomioon ottavaa ja lasten ikään nähden sopivaa tietoa heidän oikeudestaan ilmaista näkemyksiään vapaasti. Samoin heidän tulee saada tietoa oikeudestaan saada näkemyksensä otetuksi asianmukaisesti huomioon ja siitä, miten tämä osallistuminen tapahtuu sekä sen laajuudesta, tavoitteista ja mahdollisista vaikutuksista.

b) **vapaaehtoista:** lapsia ei pitäisi koskaan pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään vastoin tahtoaan ja heille tulee kertoa, että he voivat lopettaa osallistumisensa missä vaiheessa tahansa.

c) **kunnioittavaa:** lasten näkemyksiin on suhtauduttava kunnioittavasti, ja lapsille olisi tarjottava tilaisuus esittää ajatuksia ja käynnistää toimintaa. Lasten parissa työskentelevien aikuisten tulisi huomioida, kunnioittaa ja kehittää eteenpäin hyviä esimerkkejä lasten osallistumisesta toimiessaan perheen, koulun, kulttuurin ja työympäristön hyväksi. Heidän on myös ymmärrettävä lasten elämän sosioekonomiset taustat sekä ympäristö- ja kulttuuritaustat. Lasten parissa ja lasten hyväksi työtä tekevien henkilöiden ja organisaatioiden pitäisi myös kunnioittaa lasten näkemyksiä osallistumisesta julkisiin tapahtumiin.

d) **merkityksellistä:** asioilla, joista lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksiään, on oltava merkitystä heidän elämässään, ja lasten on päästävä hyödyntämään tietoaan, taitojaan ja kykyjään. Lisäksi on luotava ympäristö, jossa lapset voivat tuoda esiin asioita ja puuttua niihin, joita he pitävät itse merkityksellisinä ja tärkeinä.

e) **lapsille sopivaa:** ympäristöt ja työskentelytavat pitäisi mukauttaa lasten valmiuksia vastaaviksi. Aikaa ja resursseja pitäisi varata riittävästi, jotta voidaan varmistaa, että lapset ovat voineet valmistautua riittävän hyvin ja että he uskaltavat ja saavat mahdollisuuden esittää näkemyksiään. On huomattava, että lapset tarvitsevat iästään ja kehittyvistä valmiuksistaan riippuen eri tavalla tukea ja erilaisia osallistumisen muotoja.

f) **kaikille avointa:** mahdollisuus osallistua on tarjottava kaikille. Syrjinnän eri muotoja on vältettävä, ja syrjäytyneille lapsille on tarjottava mahdollisuuksia osallistumiseen. Lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, ja kaikille on tarjottava tasavertainen mahdollisuus osallistua ilman minkäänlaista syrjintää. Lisäksi on varmistettava, että toiminta sopii kulttuurisesti kaikkiin yhteisöihin kuuluville lapsille.

g) **koulutukseen perustuvaa:** aikuisia on valmisteltava ja heidän on hankittava taitoja ja saatava tukea, jotta he voivat edistää lasten osallistumista, osaavat kuunnella lapsia, tehdä heidän kanssaan yhteistyötä ja ottaa lapset mukaan toimintaan heidän kehittyviä valmiuksiaan vastaavalla tavalla. Lapset voivat toimia itse kouluttajina ja antaa tietoa siitä, miten osallistumista voidaan edistää. Heidän valmiuksiaan on kehitettävä, jotta heidän taitonsa vahvistuisivat muun muassa seuraavilla osa-alueilla: vaikuttava osallistuminen, tietoisuus omista oikeuksista, koulutus tapaamisten järjestämiseksi, varainkeruu, toimiminen tiedotusvälineiden kanssa, julkinen puhuminen ja asioiden ajaminen.

h) **turvallista ja riskit huomioivaa:** mielipiteen ilmaisuun saattaa tietyissä tilanteissa liittyä riskejä. Aikuiset ovat vastuussa lapsista, joiden kanssa he työskentelevät, ja heidän on toteutettava varotoimia minimoidakseen lapsiin kohdistuvan väkivallan ja hyväksikäytön riskin sekä sen vaaran, että lasten osallistumisesta aiheutuu muita kielteisiä seurauksia. Lasten asianmukainen suojeleminen edellyttää muun muassa selkeän lastensuojelustrategian laatimista. Strategiassa on määritettävä tiettyjen lapsiryhmien erityiset riskit sekä näiden lasten erityiset vaikeudet saada apua. Lasten on oltava tietoisia oikeudestaan saada suojeleminen sekä tiedettävä, mistä heidän on pyydetävä tarvittaessa apua. Perheiden ja yhteisöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön on tärkeää panostaa, jotta niiden keskuudessa voidaan lisätä ymmärrystä osallistumisen merkityksestä ja seuraamuksista sekä minimoida vaarat, joille lapset voisivat muutoin altistua.

i) **vastuullista:** seurantaan ja arviointiin sitoutuminen on hyvin tärkeää. Lapsille on esimerkiksi kerrottava kaikissa tutkimus- ja kuulemismenettelyissä siitä, miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty, ja tarvittaessa heille on annettava mahdollisuus kyseenalaistaa havainnoista laadittu analyysi ja vaikuttaa siihen. Lapsilla on myös oikeus saada selvää palautetta siitä, miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut lopputulokseen. Tarvittaessa lapsille pitäisi tarjota mahdollisuus osallistua menettelyjen tai toimien seurantaan. Lasten osallistumista on mahdollisuuksien mukaan seurattava ja arvioitava yhdessä lasten kanssa.

Suomessa on kiinnitetty hyvin huomiota kokemusasiantuntijatoiminnan eettisyyteen. Edellä mainittujen peruseriaatteiden noudattaminen mahdollistaa myös toiminnan eettisyyden. Näiden lisäksi Pesäpuu ry on julkaissut lasten ja nuorten kokemusasiantuntijatoiminnan eettiset periaatteensa lastensuojelussa²¹. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemat Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet täydentävät osaltaan eettisen toiminnan tietopohjaa²².

4.2 Yleisiä huomioita nuorten osallistumisesta omaan elämänsä koskevaan päätöksentekoon

Nuorilla on osaamista, ymmärrystä ja kokemusta omasta elämästään sekä näistä lähtökohdista käsin paljon annettavaa lastensuojelun kehittämiseen. Tämän lisäksi myös aikuisilla ja tutkitulla tiedolla on luonnollisesti paikkansa osana lastensuojelua ja kokemusasiantuntijatoimintaa. Aikuiset ja tutkittu tieto eivät kuitenkaan tavoita nuorten tuottamaa kokemustietoa, tunteita ja nuorten maailmaan liittyviä ilmiöitä. Tästäkin syystä on tärkeää, että aikuiset, ammattilaiset ja päätöksentekijät kuuntelevat nuoria sekä ottavat heidän näkemyksensä huomioon.

Nuorten kokemusasiantuntijoiden ottaminen mukaan esimerkiksi palvelujen kehittämiseen ei tarkoita sitä, että aina pystyttäisiin toimimaan tai toteuttamaan asioita sillä tavalla, kuten nuoret haluavat. Ammattilaisen on tärkeä kertoa nuorille, mikä on mahdollista ja mikä ei, sekä miksi asioita on tehty sillä tavalla kuin niitä on tehty. Yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen rakentaminen on tärkeää, kun mietitään osallistumisen mahdollisuuksia.

On hyvä erottaa toisistaan osallistuminen kehittämis- ja vaikuttamistyöhön sekä osallistuminen omaa elämää koskeviin asioihin. Nuorella on aina oikeus osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ikä- ja kehitystason mukaisesti. Osallistuminen on erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja hyödyntämällä mahdollistettava kaikille.

Alla on kirjattu asioita, joiden tarkoituksena on tukea nuorten osallistumista, osallisuuden kokemuksen syntymistä sekä heidän mahdollisuut-

21 Pesäpuu ry:n lasten ja nuorten kokemusasiantuntijatoiminnan eettiset periaatteet lastensuojelussa 2019. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2019/10/Kokemusasiantuntijuuden-eettiset-periaatteet.pdf>

22 Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet 2021. <https://www.lskl.fi/julkaisut/lastensuojelun-kokemusasiantuntijuuden-eettiset-ohjeet/>

taan olla mukana itseään koskevissa asioissa ja erilaisessa päätöksenteossa. Näitä voi hyödyntää useissa lastensuojelun toimenpiteissä, kuten sosiaalityöntekijän tapaamisissa, omaohjaajatyössä, asiakassuunnitelmanneuvotteluissa, erilaisissa kuulemistilaisuuksissa ja arjen toiminnoissa. Alla olevat asiat eivät kuitenkaan ole tarkoitettu koskemaan kehittämis- ja vaikuttamistyötä, vaan niitä käsitellään erikseen luvussa 4.3.

Tila

- *Miten varmistetaan ajallisesti sekä ikä- ja kehitystaso huomioiden kaikkien nuorten kuulluksi tuleminen?*
- *Millaisia keinoja käytetään, että nuoret voivat tuntea olonsa turvallisiksi omien näkemystensä ilmaisemiseen kaikissa kohtaamisissa?*

Ääni

- *Miten nuoria tuetaan sekä miten heille mahdollistetaan kuulluksi tuleminen ja omien näkemystensä ilmaiseminen?*
- *Millä keinoin nuoret voivat nostaa esiin niitä asioita, jotka ovat heille tärkeitä ja merkityksellisiä?*

Yleisö

- *Miten ilmaistaan nuorille halukkuus ja valmius kuunnella nuorten näkemyksiä?*
- *Miten varmistetaan se, että nuoret ymmärtävät mahdollisuudet heidän näkemystensä eteenpäin viemiseen?*

Vaikutukset

- *Millä tavoin nuorille kerrotaan, miten heidän näkemyksensä ovat vaikuttaneet esimerkiksi tukitoimien järjestämiseen heille tai vastentahtoisin toimenpiteisiin?*
- *Miten nuorille perustellaan päätösten toteutuminen eri tilanteissa?*

4.3 Huomioitavia asioita nuorten osallistumisessa kehittämisen- ja vaikuttamisprosesseihin

Nuorten kokemusasiantuntijuuteen kuuluu ajoittain liitettävän joitakin väärinkäsityksiä, jotka osaltaan saattavat estää nuorten mukaan ottamista erilaisiin kehittämisen ja vaikuttamisen prosesseihin. On tärkeää tunnistaa, mitä nuorten kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa ei ole:

Kaiken vallan siirtämistä nuorille.

- *Se on yhteistoimintaa ammattilaisten ja nuorten välillä niin, että nuoret pääsevät osaksi kehittämisen- ja vaikuttamistyötä niin paljon kuin mahdollista.*

Sen uskomista, että kaikki oleellinen tieto on nimenomaan nuorilla heidän kokemustensa takia.

- *Ammatillinen ja tutkittu tieto nuorten elämästä sekä palvelujärjestelmästä ovat myös keskeisiä. Yhdistämällä erilaista tietoa pystytään tekemään parhaita mahdollisia päätöksiä.*

Sallia nuorten tehdä asioita, jotka aiheuttavat turvattomia tilanteita tai rikkovat heidän oikeuksiaan.

- *Nuorten mukaan ottamisen tulee olla ensisijaisesti heidän omaa hyvinvointiaan, turvallisuuttaan ja mielekästä osallistumista tukevaa toimintaa.*

Nuorille ei ole itsestään selvää, että heillä on oikeus osallistua kokemusasiantuntijatoimintaan ja että heidän näkemyksensä otetaan tosissaan. Nuorille onkin tärkeä kertoa tästä heidän oikeudestaan sekä keskustella heidän kanssaan siitä, mitä se voisi kunkin kohdalla konkreettisesti tarkoittaa. Tavoitteena on, että jokainen pystyy osallistumaan siten kuin itse kokee hyväksi ja turvalliseksi. Oikeus on myös olla osallistumatta toimintaan, mutta tieto toiminnasta sekä kutsu mukaan olisi mahdollistettava jokaiselle tasapuolisesti.

Kehittämisen- ja vaikuttamisprosesseissa on tärkeä huomioida eri osa-alueiden vaikutukset. Näitä ovat fyysiseen ja psyykkiseen tilaan sekä turvallisuuteen liittyvät asiat (tila), mahdollisuus omien näkemysten esittämiseen ja siihen mahdollisesti tarvittava tuki (ääni), jatkosuunnitelma näkemysten hyödyntämiseksi sekä mitä näkemysten kuulemisella tavoitellaan (yleisö ja vaikutukset).

Alla olevat kysymykset voivat auttaa sen varmistamisessa, että nuorten osallistuminen toteutuu erilaisissa kehittämis- ja vaikuttamisprosesseissa turvallisesti sekä mielekkäällä ja merkityksellä tavalla, mikä mahdollistaa niin poliittisen kuin sosiaalisen osallisuuden kokemusten syntymisen. Aiemmin luvussa 4.2 sekä alla esitetyt näkökulmat nojaavat professori Laura Lundyn lapsen oikeuksien sopimuksen pohjalta luotuun ja siitä edelleen kehitettyihin osallistumisen viitekehyksiin ^{23 24 25}.

Tila

- *Miten varmistetaan, että nuoret pääsevät mukaan prosessiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa?*
- *Miten ylläpidetään motivaatiota sekä tuetaan nuorten jaksamista koko vaikuttamisprosessin ajan?*
- *Miten varmistetaan osallistumismahdollisuus kaikkien niiden nuorten kohdalla, joita aihe koskettaa nyt tai tulee koskettamaan myöhemmin?*
- *Miten valmistaudutaan tukemaan nuoria niin, että he tuntevat olonsa fyysisesti ja psyykkisesti turvalliseksi koko prosessin ajan ja niissä hetkissä, kun he esim. kertovat näkemyksistään?*
- *Mitä tukea tarjotaan niille nuorille, jotka saattavat tuntea itsensä prosessin eri vaiheissa esim. ahdistuneeksi tai erittäin vihaisiksi aiempien kokemusten mahdollisesti aktivoituessa uudelleen?*

Ääni

- *Onko etukäteen tehty selkeä lista yhdessä joidenkin nuorten kanssa niistä asioista, joihin toivotaan nuorten näkemyksiä laajemminkin?*
- *Miten varmistutaan siitä, että vaikuttamisprosessi keskittyy näihin ennalta tunnistettuihin asioihin?*
- *Millä tavoin nuorten kanssa läpikäydään se, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että jokainen voi osallistua itselleen parhaimmalla tavalla tai osallistua esim. vain osan aikaa?*

23 Laura Lundy 2009. Voice is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01411920701657033>

24 Participation Framework. National Framework for Children and Young People's Participation in Decision-making 2021. <https://hubnanog.ie/participation-framework/>

25 Lansdown 2018. Conceptual Framework for Measuring Outcome of Adolescent Participation. <https://www.unicef.org/media/59006/file>

- Miten samanaikaisesti sekä annetaan nuorille riittävästi ja ikä- ja kehitystasoisesti tietoa vaikuttamisen pohjaksi, että tuetaan heitä muodostamaan omat näkemyksensä asioista?
- Miten varmistetaan siitä, että nuorilla on mahdollisuus ilmaista itseään tavalla, joka parhaiten vastaa heidän tarpeitaan ja toivetaan ja jonka he kokevat itselleen turvalliseksi?
- Miten prosessi mahdollistaa nuorten tunnistaa itse niitä asioita, joista he haluavat keskustella ja joihin he kokevat haluavansa vaikuttaa?

Yleisö

- Miten nuoret tietävät kenelle, miten ja koska heidän näkemyksensä viestitään?
- Miten osoitetaan nuorille se, että sitoudutaan mahdollisuuksien mukaan toimimaan heidän näkemystensä pohjalta ja että heidän näkemyksillään on aidosti merkitystä?
- Miten tunnistetaan ja otetaan mukaan kehittämis- ja vaikuttamisprosessin eri vaiheissa myös viranhaltijoita ja päätöksentekijöitä, joilla on valta ja mahdollisuus vaikuttaa asioihin?
- Millainen raportti sekä erikseen mahdollisesti nuorten kielellä toteutettava kooste nuorten ajatuksista tehdään?
- Miten varmistetaan nuorilta se, että heidän näkemyksensä on kuvattu sillä tavalla, kun he ovat ne tarkoittaneet?
- Minkälaisia suunnitelmia on tehty siitä, kuinka nuoria itseään tuetaan ilmaisemaan omat näkemyksensä yleisölle (pätöksentekijöille tmv.)?

Vaikutukset

- Millä tavalla varmistetaan se, että nuorten näkemykset oikeasti vaikuttavat kehittämisen ja vaikuttamisen prosessissa?
- Miten nuorille annetaan rehellisesti tietoa siitä, mitä vaikuttamismahdollisuuksia heillä on?
- Miten nuorille kerrotaan jälkikäteen mahdollisimman pian ikä- ja kehitystasoista tietoa siitä, millä tavalla heidän näkemyksiään on konkreettisesti hyödynnetty, ja mitä tästä on mahdollisesti seurannut?
- Miten valmistaudutaan arvioimaan prosessia jälkikäteen yhdessä nuorten kanssa?

Jokaiseen kehittämis- ja vaikuttamisprosessiin kuuluu sen arviointi jälkikäteen. Osana prosessia onkin tärkeä pohtia sitä, miten ja missä vaiheessa arviointi toteutetaan yhdessä nuorten kanssa niin, että nuoret turvallisesti pystyvät ilmaisemaan kokemuksensa koko kehittämis- ja vaikuttamisprosessin ajalta. Arvioinnin apuna voi käyttää soveltaen edellä olevia kysymyksiä.

4.4 Nuorten osallistumista ja kokemusasiantuntijuutta tukevat tekijät

Nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa lastensuojelussa toteuttavien tahojen tulee huolehtia siitä, että toimintaa tukevat tekijät ovat kunnossa. Kuten sivulla 32 Henna Raiski osuvasti kirjoittaa, lasten ja nuorten ympärillä olevien aikuisten rooli on korvaamattoman tärkeä osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden mahdollistamiselle. Ilman organisaation sitoutumista, kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana olevien ammattilaisten riittävää perehtyneisyyttä kokemusasiantuntijuuteen sekä toiminnalle varattuja resursseja ja yhteistä arviointia, nuorten kokemusasiantuntijuutta ei pystytä parhaalla mahdollisella tavalla toteuttamaan. Edellytyksiä vaikuttavalle ja toimivalle kokemusasiantuntijatoiminnalle ovat:

Organisaation sitoutuminen

- *Organisaatio (johto ja työntekijät) on motivoitunut ja sitoutunut edistämään nuorten kokemusasiantuntijuutta.*
- *Läpileikkaava eri johtotasojen vahva tuki mahdollistaa laadukkaan kokemusasiantuntijatoiminnan toteuttamisen.*
- *Nuorten kokemusasiantuntijatoiminta kytkeytyy tiiviisti osaksi muuta organisaation toimintaa, eikä jää irralliseksi siitä.*

Koulutus ja osaamisen vahvistaminen

- *Nuorten kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana olevat ammattilaiset ovat perehtyneitä kokemusasiantuntijuuteen sekä saavat riittävästi ja suunnitelmallisesti koulutusta tähän.*
- *Koulutus- ja osaamistarpeiden kartoittamisessa voi hyödyntää esimerkiksi tätä raporttia.*

Resurssit (taloudelliset, henkilöstö, aika)

- *Nuorten kokemusasiantuntijatoiminnalla on riittävät taloudelliset, ajalliset sekä henkilöstöresurssit, jotka näkyvät myös organisaation toimintasuunnitelmassa.*

Seuranta ja arviointi

- *Päätöksentekijät seuraavat ja arvioivat kokemusasiantuntijatoimintaa säännöllisesti yhdessä nuorten kanssa.*
- *Seuranta ja arviointi vaikuttaa kokemusasiantuntijatoiminnan edelleen kehittämiseen.*

Osallisuus lähtee mahdollisuuksien näkemisestä ja toivon ylläpitämisestä!

Jos me aikuiset emme näe mahdollisuuksia ja toivoa ympärillämme, on meidän lapsillamme ja nuorillamme varmasti myös suuria haasteita nähdä omia vaikuttamismahdollisuuksiaan ja toivoa elämässään. Meidän lähiaikuisten osuus kokemusasiantuntijuuden ja nuorten osallisuuden mahdollistajana on erityisen tärkeä. Lastensuojelun piirissä oleville lapsille on muodostunut useita rajoittavia ajatuksia omasta osaamisestaan tai jo identiteetin tasolla itsestään tai omasta persoonastaan; tämä jo usein totuudeksi muodostunut käsitys on lasta tai nuorta osallisuuteen rajoittava tekijä. Nämä rajoittavat ajatukset itsestä estävät lasta olemasta osallisena omassa elämässään. Lisäksi ne rajaavat lapsen osallisuutta ja osaamista myös lastensuojelun ammattilaisena eli kokemusasiantuntijana. Siksi erityisen tärkeäksi osaksi muodostuu meidän lähiaikuisten luoma toivon ja mahdollisuuksien ilmapiiri.

Toivon ja mahdollisuuksien ilmapiiri tarttuu ja vahvistaa itse itseään. Toiveikkuus lähtee arvostavasta ja empaattisesta kohtaamisesta. Kohtaamisia tapahtuu sijaishuollossa lasten kanssa, vanhempien kanssa, työtovereiden kesken ja yhteistyötahojen parissa. Me viljelemme toivoa (tai toivottomuutta) puheessamme, eleissämme, ilmeissämme ja kirjoittamassamme tekstissä. Me Aarrerannassa haluamme nähdä hyvää ja mahdollisuuksia, ja myös virheistä ja huonoista valinnoista voi aina oppia ja kehittyä. Useita lapsiamme on osallistunut Pesäpuun osallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta vahvistavaan toimintaan vuosien varrella. Meidän aikuisten rooli toivon luojana ja mahdollisuuksien näkijänä on ollut iso edellytys siihen, että nuoremme ovat uskaltaneet ylittää ison kynnyn ja uskoa osaamiseensa ja osallistua toimintaan. Kun me aikuiset olemme uskoneet nuorten pystyvän tähän, on heidänkin pystyvyysuskonsa vahvistunut!

Heitänkin kaikille meille aikuisille pohdittavaksi: “Viljeletkö toivoa vai toivottomuutta?”

Henna Raiski,
Johtaja, Aarreranta Oy

4.5 Kokemusasiantuntijatoiminnan taloudelliset perusedellytykset ja saavutettavissa olevat hyödyt

Vaikuttava ja tuloksellinen nuorten kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa vaatii toteutuakseen riittävästi resursseja. Kokemusasiantuntijuuden hyötyjä, joita tässäkin raportissa kuvataan lukuisin erilaisin tavoin, ei ole mahdollista saavuttaa ilman panostuksia toimintaan. Tässä luvussa esitämme oman ehdotuksemme siitä, minkälaisin taloudellisin panostuksin lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaa olisi mahdollista toteuttaa ja minkälaisia potentiaalisia kustannushyötyjä toiminnalla on nähtävissä hyvinvointialueilla.

Nuorten kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavaksi työntekijäksi hyvinvointialueella ehdotamme sosionomia (AMK), jolla on riittävä kokemus ja osaaminen toiminnasta vastaamiseksi. Vastaavan työntekijän työpariksi ehdotamme lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistynyttä nuorta aikuista, jolla on edellytykset vahvistaa omaa osaamistaan ja toimia tehtävässä sen vaatimalla tavalla. Sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret aikuiset toimisivat tehtävissä määräaikaisesti, esimerkiksi kaksi vuotta. Ehdotuksessamme toiminnasta vastaavan työntekijän peruspalkka on 3 000 euroa kuukaudessa ja työparin peruspalkka 2 200 euroa kuukaudessa.

Työntekijät ovat hyvä alku, mutta menestyksekkääseen toimintaan tarvitaan lisäksi toimintarahaa. Ehdotamme, että nuorten lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaa mahdollistetaan hyvinvointialueilla 10 000 euron toimintarahalla vuosittain.

Lisärahoitusta esimerkiksi suurempiin projekteihin, alueiden väliseen yhteistyöhön tai kansainvälistymiseen voi hakea muun muassa erilaisilta säätiöiltä, valtiolta, EU:lta ja kumppanuuksien kautta esimerkiksi järjestöjen ja yritysten kanssa. Perusrahoituksen riittävä taso on kuitenkin edellytys menestyksekkäälle toiminnalle.

Kokonaisuudessaan työntekijöiden palkkakulut ja toiminnan menot tarkoittavat vuodessa noin 80 000 euron panostusta hyvinvointialueelta.

Panostus saattaa tuntua alkuun suurelta, mutta jos sen asettaa kontekstiin huomaa, että se ei sitä ole. Vuonna 2020 kuuden suurimman kaupungin osalta yhden sijaishuollossa asuvan lapsen hoidon ja huolenpidon kustannukset olivat halvimmillaan noin 36 000 euroa ja kalleimmillaan lähes 140

000 euroa vuodessa, ilman sijaishuollon aikaista sosiaalityötä²⁶. Nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa voidaan siis toteuttaa hyvinvointialueilla samalla summalla, joka keskimäärin käytetään yhden sijaishuollossa asuvan lapsen hoitoon ja huolenpitoon vuodessa.

Tulevilla hyvinvointialueilla lastensuojelun kustannukset ovat vuosittain vähintään kymmeniä, enimmillään useita satoja miljoonia hyvinvointialuetta kohden. Kyse on siis varsin merkittävistä summista. Lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnalla on mahdollista saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä, vaikka tärkeintä onkin inhimillisen kärsimyksen vähentäminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen.

Valitettavasti lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnasta ei kuitenkaan ole olemassa kustannusvaikuttavuuteen liittyvää tutkimustietoa, joten joudumme toimimaan hypoteesien ja arvioiden varassa. Näitä hypoteeseja ja arvioita tukevat tässäkin raportissa esitetyt hyödyt, joita toiminnalla on ollut nuorille ja muille toimijoille. Esittämiemme arvioiden ja hypoteesien ulkopuolelle jää kuitenkin paljon sellaista hyötyä, jota on taloudellisesti haastavaa tai lähes mahdotonta todentaa. Esittämämme kustannusvaikutukset eivät ole myöskään lopullisia ja kaiken kattavia, vaan hyötyjä löytyy varmasti myös tämän listauksen ulkopuolelta.

Seuraavaksi kuvaamme esimerkkejä siitä, minkälaisia potentiaalisia kustannushyötyjä nuorten lastensuojelun kokemusasiantuntijuudella on mahdollista saavuttaa. Esimerkit tekevät näkyväksi sen, että usein kustannushyödyt ovat tiiviissä yhteydessä lisääntyvän hyvinvoinnin kanssa.

Hyvinvointialueen panostaessa lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaan edellä esitetyllä tavalla:

Ostopalvelujen tarve vähenee

Nuorten näkemysten huomioimisen tärkeys osana lastensuojelua ja lastensuojelun kehittämistä on laajasti tunnistettu ja tunnustettu. Palvelujen kehittämisessä halutaan joka tapauksessa kuulla nuorten ajatuksia ja kokemuksia, ja tulevaisuudessa ne tullaan huomioimaan kehittämistyössä entistä laajemmin. Järjestörahoituksen tulevaisuuden epävarmuus tarkoittaa sitä, että yleishyödyllisten toimijoiden mahdollisuudet toimia pitkäjänteisesti kokemusasiantuntijuuden äärellä kapenevat tai vähin-

²⁶ Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_06_02_Kuusikko_Lastensuojelu_2020.pdf

tään muuttuvat. Tälläkään hetkellä toiminta ei ole kansallista ja tasaver-
taisesti kaikkia koskettavaa.

On esimerkkejä siitä, että yksittäiset kunnat ovat ostaneet kokemusasiantuntijuuteen liittyviä palveluita eri toimijoilta vuosittain tuhansilla euroilla. Omana toimintana toteutettu kokemusasiantuntijatoiminta vähentää vuosittain kuluja näistä ostopalveluista ja ostopalveluihin liittyvästä työajan menetyksestä.

Työntekijäresurssia säästyy toisaalta

Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavat työntekijät eivät ole suoraan vastuussa toimintaan osallistuvien nuorten asioiden hoitamisesta. Kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana olevien työntekijöiden ja nuorten välille muodostuu kuitenkin usein niin luottamuksellinen ja lämmin suhde, että nuorille on luontevaa pyytää apua ja tukea heiltä. Näin työntekijät tukevat nuoria myös niissä asioissa, joista teoriassa vastaavat muut työntekijät.

Lisäksi kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavat työntekijät parhaimmillaan tuntevat palvelujärjestelmän ja pystyvät nopeasti reagoimaan toiminnassa mukana olevien nuorten mahdollisiin tuen tarpeisiin ilman, että nuoren tarvitsee lähteä selvittämään tukimahdollisuuksia muualta.

Arviomme mukaan nuorten asioista vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä ja muilta ammattilaisilta voi säästyä edellä mainituista syistä johtuen runsaastikin työaikaa, kun kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavat työntekijät pystyvät vastamaan esimerkiksi toiminnan yhteydessä tapahtuvan ohjauksen ja tuen avulla nuorten tarpeisiin. Kyseessä ei ole virkavastuulla tehtävien asioiden siirtämisestä kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavien työntekijöiden tehtäväksi vaan enemmänkin varhaiseen tukeen, palveluohjaukseen ja -järjestelmässä navigoimiseen liittyvästä tuesta.

Nuorten koulutus- ja työllisyyspolut vahvistuvat

Ehdotamme, että toinen toiminnasta vastaavista työntekijöistä olisi lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistynyt nuori aikuinen. Sijaishuollossa asuneet nuoret aikuiset työllistyvät ja kouluttautuvat muita nuoria heikommin²⁷. Hyvin ja suunnitelmallisesti hoidettuna, määräaikainen työllistyminen kokemusasiantuntijatoimintaan voi parhaimmillaan säästää

²⁷ Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina: Reskiteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. <https://www.julkari.fi/handle/10024/100138>

palkkaan käytetyt kulut kokonaisuudessaan nuoren siirtyessä määräaikaisuuden jälkeen tukevammin koulutus- tai työllisyyspolulle.

Esimerkkinä voidaan pitää järjestöpuolen Paikka Auki –ohjelmaa. Ohjelmassa nuoret ja osatyökykyiset työllistyvät erilaisiin tehtäviin järjestöihin yhdeksi vuodeksi. Ohjelman vaikuttavuusanalyyseissä on tunnistettu, että ohjelma maksaa itsensä takaisin, jatkotyöllistyminen siihen osallistuneilla ihmisillä on todennäköistä ja ohjelmalla on vahvistavia vaikutuksia hyvinvointiin²⁸.

Vähennetään nuorten syrjään jäämistä yhteiskunnasta

Lastensuojelun asiakkaana olevilla ja olleilla sekä erityisesti sijaishuollossa asuvilla ja asuneilla nuorilla on kohonnut riski jäädä syrjään yhteiskunnasta. Keskimäärin yhteiskunnasta syrjään jääminen tuottaa 230 000–370 000 euron menetykset julkishallinnolle. Sijaishuollossa asuneiden nuorten kohdalla syrjään jäämisen hinta on keskimääräistä suurempi ja se on lähempänä 700 000 euroa²⁹. Syrjään jäämisen hinta on kuitenkin huomattavasti tätä korkeampi, kun siihen otetaan mukaan esimerkiksi muiden palvelujen käyttö, kertymättömät verovarot ja muut seikat.

Mikäli toiminnan avulla pystytään onnistuneesti saamaan nuoria pois syrjäytymispolulta ja kohti toisenlaista tulevaisuutta, kustannussäästöt ovat merkittäviä. Raportin sivulta 103 löydät kertomuksen siitä, miten kokemusasiatuntijuus on katkaissut syrjään jäämisen kierteen.

Ylisukupolviset lastensuojelutarpeet vähenevät

Sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret tulevat vanhemmiksi muita nuorempina. Sijaishuollossa kasvaneiden ja sieltä itsenäistyneiden nuorten vanhempien vanhemmuuden mallit saattavat olla ristiriitaisia tai olemattomia ja heillä on mahdollisesti vähemmän luonnollisia tukiverkkoja kuin muilla nuorilla vanhemmilla.

Kokemusasiatuntijatoiminnassa nuorilla vanhemmilla on mahdollisuus kiinnittyä mielekkääseen ja merkitykselliseen tekemiseen, saada vertaisuuden kokemuksia ja tukea omaan vanhemmuuteen. Vanhemmuuden

28 Tehokasta ja vaikuttavaa julkisten varojen käyttöä 2021. <https://www.paikka-auki.fi/tehokasta-ja-vaikuttavaa-julkisten-varojen-kayttoa/>

29 Hiili, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2017. Syrjäytymisen hinta. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliyym.pdf?sequence=2

varhaisessa vaiheessa saadulla tuella voidaan vaikuttaa mahdollisiin haasteisiin vanhemmuudessa hyvissä ajoin ennen haasteiden kasautumista. Hankkeen aikana toteutetusta nuorten vanhempien ryhmätoiminnasta voi lukea lisää luvusta 5.2.

Lastensuojelun palvelutarpeet vähenevät

Lastensuojelun avohuollon piirissä olevilla sekä sijaishuollossa asuvilla ja asuneilla nuorilla on keskimäärin muita nuoria enemmän kokemusta lastensuojelun lisäksi myös muista palveluista, kuten esimerkiksi oppilas- ja opiskeluhuollon palveluista, mielenterveys- ja päihdepalveluista sekä nuorisotyöstä. Samoin useimmilla voi olla omien kokemusten kautta näkemyksiä myös siitä, miten perhesosiaalityön ja lastensuojelun avohuollon palveluita voi kehittää paremmin nuorten tarpeita vastaaviksi.

Nuorten kokemusasiantuntijatoiminnalla voidaan yhdessä nuorten kanssa arvioida myös näiden palveluiden toimintaa ja vaikuttavuutta sekä kehittää niitä edelleen vastaamaan paremmin nuorten tarpeita. Ottamalla nuorten ajatukset ja kokemukset osaksi kehittämistyötä voidaan siis vaikuttaa siihen, että entistä harvempi lapsi ja nuori tarvitsee lastensuojelun asiakkuutta, kun he saavat vaikuttavaa apua jo muista palveluista. Lisäksi voidaan vähentää lastensuojelun sijaishuollon tarvetta kehittämällä lastensuojelun avohuoltoa entistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita vastaavaksi.

Osaaminen lisääntyy

Lastensuojelun (ja sidosryhmien) ammattilaiset tekevät vaativaa työtä lasten ja nuorten kanssa, eikä se työ tule koskaan valmiiksi. Ammattilaisten osaamisen ylläpitäminen onkin yksi keskeisistä keinoista varmistaa laadukkaan lastensuojelun toteutuminen ja ammattilaisten viihtyminen omassa työssään.

Nuorten mukaan ottamisella uusien ammattilaisten koulutukseen ja jo työelämässä olevien täydenniskoulutukseen voidaan varmistaa, että ammattilaisilla on käytössään myös nuorten tuottamaa kokemuksellista tietoa oman ammatillisen osaamisensa ja tutkitun tiedon lisäksi. Kokonaisvaltaisella osaamisella ammattilaisten toiminta on paremmin lasten, nuorten ja perheiden avun ja tuen tarpeita vastaavaa.

Ymmärrys lisääntyy

Lastensuojelun julkisuuskuva ja siihen liitetyt mielikuvat ovat usein negatiivisia. Negatiiviset ja usein väärin tietoihin pohjaavat mielikuvat ja ennakkoluulot vaikuttavat konkreettisesti lasten ja nuorten arkeen. Sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret kohtaavat muita nuoria enemmän esimerkiksi syrjivää kiusaamista ja ulossulkemista³⁰. Ammattilaisten näkemys on, että väärin tulkintoihin pohjaavat mielikuvat estävät myös lasten, nuorten ja perheiden avun hakemista varhaisessa vaiheessa. Esimerkiksi mielikuva siitä, että lastensuojelun apu ja tuki tarkoittaa ainoastaan lasten huostaanottoa, voi pitkittää avun hakemista. Avun hakemisen pitkittyminen johtaa usein ongelmien ja haasteiden monimutkaistumiseen, jolloin niiden ratkaiseminen vaatii entistä enemmän resursseja.

Nuoret kokemusasiantuntijat lisäävät omien kokemustensa ja näkemystensä kautta erittäin laajasti ymmärrystä lastensuojelusta. Paitsi omissa viiteryhmissään ja läheissuhteissaan myös eri alojen ammattilaisten (ja opiskelijoiden) ymmärrys lisääntyy. Samoin julkiset puheenvuorot esimerkiksi mediassa lisäävät ymmärrystä lastensuojelusta.

Palvelujen vaikuttavuus lisääntyy

Lastensuojelua ja erityisesti lastensuojelun sijaishuoltoa pidetään usein korjaavana palveluna. Toki se on tätäkin, mutta samalla kaikki panostukset lastensuojeluun ja lastensuojelun sijaishuoltoon tarkoittavat panostusta lasten ja nuorten elämään heidän elämänsä alkutaipaleella kohti mahdollisimman hyvää elämää tulevaisuudessa.

Nuorten kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa tähtää palvelujen vaikuttavuuden lisääntymiseen lastensuojelussa usealla tasolla samanaikaisesti.

Kokemusasiantuntijatoiminta on suhteissa tapahtuvaa toimintaa, jossa nuoret saavat toistuvia onnistumisen kokemuksia, pääsevät osaksi vertais-suhteista koostuvaa yhteisöä ja toimivat entistä paremman lastensuojelun eteen. Kokemusasiantuntijatoiminta lisää lastensuojelupalvelujen vaikuttavuutta vahvistamalla siihen osallistuvien nuorten hyvinvointia.

Tämän lisäksi toiminnalla tavoitellaan myös laajempaa muutosta kohti vaikuttavampia palveluja, esimerkiksi osaamisen ja ymmärryksen lisäänty-

³⁰ Ikonen, Hietämäki, Laakso, Heino, Seppänen & Halme 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135232>

misen, tarjottavien palvelujen paremman kohdentumisen sekä tietopohjan laajentumisen kautta, mikä mahdollistaa tiedolla johtamisen ja tietoon pohjaavien päätösten tekemisen.

4.6 Hypoteesi kokemusasiantuntijatoiminnan positiivisista kustannusvaikutuksista hyvinvointialueilla viiden vuoden aikana

Tässä luvussa esitämme yhden arvion ja hypoteesin siitä, miten positiiviset kustannusvaikutukset voisivat kokemusasiantuntijatoiminnassa ja sen kautta syntyä.

Hyvinvointialueella toteutettavan kokemusasiantuntijatoiminnan menot syntyisivät työntekijöiden palkoista ja toimintarahasta. Esityksemme mukaisesti kokemusasiantuntijatoimintaa toteutettaisiin tulevaisuudessa hyvinvointialueilla. Ehdotuksen mukaisesti panostukset toimintaan olisivat noin 80 000 euroa eli viiden vuoden ajan vuosina 2023–2027 yhteensä 400 000 euroa.

Kokemusasiantuntijatoiminnan synnyttämät säästöt syntyisivät useista eri lähteistä:

Ostopalveluista säästettäisiin vuosittain keskimäärin 2 500 euroa. Tämä säästö voitaisiin saavuttaa esimerkiksi toteuttamalla 1,5 vertaisarviointia (kts. luku 5.11) oman kunnan lastensuojeluyksiköissä vuosittain tai vaihtoehtoisesti järjestämällä Nuorten foorumi (kts. luku 5.8) ja pitämällä kaksi puheenvuoroa itse, niiden ostamisen sijaan.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaaville työntekijöille siirtyisi muiden työntekijöiden tekemää kevyttä tuki- ja palveluohjaustyötä keskimäärin 1 250 eurolla vuodessa. Vuosittainen säästö saavutettaisiin, jos muiden työntekijöiden tekemää työtä siirtyisi 40–50 tuntia kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaaville työntekijöille.

Ensimmäinen toimintaan työllistetyistä nuorista siirtyy kahden vuoden jälkeen muualle työelämään, jota ei olisi tapahtunut yhtä nopeasti ilman kokemusta työstä kokemusasiantuntijatoiminnassa. Vuosittainen säästö kolmen vuoden ajalta olisi 7 000 euroa³¹.

31 Tutkimus: Kiireetön kohtaaminen on vaikuttava keino saada nuoret takaisin koulu- ja työpoluille 2021. <https://itla.fi/tutkimus-kiireeton-kohtaaminen-on-vaikuttava-keino-saada-nuoret-takaisin-koulu-ja-tyopoluille/>

Toimintaan osallistuminen ehkäisisi yhden sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren vanhemman oman lapsen sijoittamisen lastensuojelun perhehoitoon kolmeksi vuodeksi. Säästöä tästä syntyisi keskimäärin 40 000 euroa vuodessa³².

Ammattilaisten lisääntynyt osaaminen, kuten keinot kohdata ja kuulla nuoria heidän toivomallaan tavalla, avun ja tuen tarpeiden aikaisemmin tunnistaminen ja palvelujen oikea-aikainen kohdentaminen, ehkäisisi yhden 16-vuotiaan nuoren sijoittamisen lastensuojelun laitoshoitoon kahdeksi vuodeksi, mikä säästäisi vuodessa 60 000 euroa kahden vuoden ajan.

Yhden perheen isän ymmärrys lisääntyisi lastensuojelusta. Hän hakisi apua ennen ongelmien kasautumista, jolloin pystyttäisiin ehkäisemään perheen kolmen lapsen sijoitus puoleksi vuodeksi. Tämä tarkoittaisi noin 90 000 euron säästöjä puolelta vuodelta.

Palvelujen vaikuttavuuden ja paremman kohdentumisen seurauksena tarve nuorisopsykiatriselle osastohoidolle vähenisi noin 50 hoitopäivää vuodessa, mikä tarkoittaisi vuosittain yli 30 000 euron säästöjä, kolmen vuoden ajan³³.

Toimintaan osallistuneista nuorista kahden syrjään jäämisen kierre saataisiin katkaistua ja nuoret pääsisivät toisenlaisille poluille, jotka sisältäisivät kouluttautumista ja työllistymistä. Säästöt heidän elinaikanaan olisivat vähintään 1,5 miljoonaa euroa.

Edellä esitetystä hypoteesista toiminnan kustannushyödyt olisivat julkis-
taloudelle toimintaa käytettyjen varojen jälkeen yli 50 000 euroa viiden vuoden aikana. Tämän lisäksi toiminnan synnyttämät pidemmän aikavälin kustannushyödyt olisivat vähintään 1,5–2,5 miljoonaa euroa.

Lopuksi kustannuksista

Nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa lastensuojelussa ei ole juuri tarkasteltu sen (kustannus)vaikuttavuuden näkökulmasta. Edellä esitetyt arviot ovat varsin karkeita, mutta realistisia, hyvin luultavasti minimiarvioita hyödyistä, sillä ulkopuolelle jää paljon sellaista, josta on haastavaa tehdä

32 Kuusikko-työryhmä. Lastensuojelun raportit 2021. https://www.kuusikkokokunat.fi/lastensuojelu_raportit

33 HUS. Palveluhinnasto 2020. <https://www.hus.fi/sites/default/files/2020-09/HUS%20Palveluhinnasto%202020%2C%20tuote-%20ja%20suoriteperusteiset%20hinnat%20%28osat%201%20ja%202%29.pdf>

arvioita. Kokemusasiantuntijatoiminnalla esimerkiksi pystytään vähentämään merkittävästi nuorten kokemaa yksinäisyyttä, joka taas on yhteydessä esimerkiksi somaattiseen ja psyykkiseen oireiluun sekä lääkkeiden käyttöön³⁴. Useat tässä luvussa esitetyistä asioista perustuvat parhaaseen mahdolliseen arvioon, jonka voimme olemassa olevan tiedon pohjalta tehdä. On syytä kuitenkin korostaa, että arviot eivät ole myöskään täysin keinotekoisia. Yhtäältä niissä on hyödynnetty olemassa olevia kustannuksiin ja vaikuttavuuteen liittyviä tutkimuksia, joissa kohderyhmänä ovat olleet nimenomaan nuoret. Toisaalta arvioissa on hyödynnetty Pesäpuussa usean vuoden aikana kerättyä tietoa toiminnan vaikutuksista eri kohderyhmiin. Kolmanneksi arviot perustuvat raportin kirjoittajien ammatilliseen näkemykseen siitä, minkälaisia potentiaalisia hyötyjä toiminnalla on saavutettavissa.

Kokemusasiantuntijatoiminnalla on mahdollista samanaikaisesti varmistaa lapsen oikeuksien toteutumista, lisätä nuorten hyvinvointia ja tuottaa säästöjä julkistaloudelle. Toivottavasti tälle tullaan saamaan tulevaisuudessa myös tieteellisesti tutkittua varmistusta. Tulevaisuudessa tarvitaan lisää tutkimusta todentamaan toiminnan vaikutuksia monella tasolla. Sitä ennen kuitenkin voidaan kysyä, että jos esittämällämme panoksella päästään edes lähelle tässä arvioituja taloudellisia, ja näiden lisäksi oikeudellisia sekä inhimillisiä hyötyjä, onko meillä varaa olla toteuttamatta niitä. Seuraavana saamme lukea yhden tarinan inhimillisistä hyödyistä. Kirjoituksessaan nuori toteaa kokemusasiantuntijana toimimisen esimerkiksi *”selkeyttäneen ajatusta siitä, millaisia työtehtäviä haluan tehdä ja mihin suuntaan haluan työelämässä edetä”*.

34 Lyyra, Junntila, Tynjälä & Välimaa. Nuorten yksinäisyys on yhteydessä lisääntyneeseen oireiluun ja lääkkeiden käyttöön. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/65506>

Nuoren kokemus

Olen ollut mukana UP2US-hankkeessa kokemusasiantuntijana hankkeen alusta alkaen. Päädyin hankkeeseen mukaan sattumien kautta. Olin toivonut pitkään itsekseni, että voisin toimia kokemusasiantuntijana ja käyttää omia kokemuksia hyödyksi lastensuojelun kehittämisessä. Olin kuitenkin kuullut, että kokemusasiantuntijana toimiminen edellyttää jonkinlaisen koulutuksen läpikäymistä, joten ajattelin että kokemusasiantuntijuus ei ole minua varten. Tähän hankkeeseen sain osallistua omana itsenäni. Olen saanut olla kokemusasiantuntija ilman koulutusta tai muita kriteereitä. Olen saanut puhua asioista niiden oikeilla nimillä ja sellaisena kun olen ne kokenut.

Hankkeeseen on kuulunut säännöllisiä tapaamisia, joissa me nuoret olemme saaneet kokoontua ja jakaa lastensuojeluun liittyviä kokemuksia. Joillakin kerroilla toiminta on ollut ohjatumpaa ja joskus vapaampaa, mutta keskustelua on aina riittänyt. Ajattelin aiemmin, että kukaan muu ei varmasti ole kokenut samanlaisia asioita lapsuudessa, kun minä olen. Kokemuksia, joista ei voi puhua koulussa kavereille, sillä he eivät ymmärtäisi. Olen ymmärtänyt, että monet lapset ovat lastensuojelun asiakkaita, enkä ole kokemusteni kanssa yksin. Jokaisen polku lastensuojelun asiakkaina on yksilöllinen, mutta kokemuksista löytyy myös paljon yhteneväisyyksiä. Järjestelmä ei aina toimi, kuten sen pitäisi, ja kehitettävää on paljon. Olemme keskustelleet muiden kokemusasiantuntijoiden kanssa epäonnistumisista ja negatiivisista kokemuksista, mutta saman verran olemme puhuneet onnistumisista ja positiivisista kokemuksista.

Tapaamisiin osallistuminen on tuntunut välillä raskaalta ja joidenkin kokemusten muisteleminen on tuntunut epä mukavalta. Tapaamisten jälkeen minulla on kuitenkin joka kerta ollut voimaantunut olo ja kevyempi mieli. Olen jokaisen tapaamisen jälkeen oppinut itse jotakin lastensuojelusta ja ymmärtänyt järjestelmän toimintaa hieman paremmin. Olen myös kokenut, että pystyn vaikuttamaan asioihin ja kokemuksiini halutaan kuulla ja hyödyntää.

Hankkeessa mukana oleminen on ollut palkitsevaa monella tavalla. Olen saanut olla osa ryhmää, jossa samankaltainen elämäntausta on tuonut yhteen eri ikäisiä nuoria. Ryhmätyötaidot ja yhteistyökyky ovat kehitty-

neet. Olen saanut osallistua kehittämistyöhön itselle mieluisalla tavalla. Välillä kokoontumisissa on tehnyt mieli jäädä taka-alalle ja kuunnella muiden jutustelua, toisinaan olen halunnut esiintyä pienen tai jopa ison yleisön edessä ja jakaa kokemuksiani omalla nimellä ja kasvoilla. Hankkeessa mukana oleminen on kehittänyt minua henkisesti ja hyväksyn elämäni sellaisena, kun se on. Olen oppinut kääntämään hankalia kokemuksia voimavaroiksi. Koen, että hankkeessa mukana oleminen on antanut minulle monia sellaisia valmiuksia, joita pystyn hyödyntämään työelämässä. Kokemusasiantuntijana toimiminen on myös selkeyttänyt ajatusta siitä, millaisia työtehtäviä haluan tehdä ja mihin suuntaan haluan työelämässä edetä.

Kokemusasiantuntijuudessa on erityisen hienoa se, että kun kokemukset on omalta osalta kerrottu, uudet innokkaat kokemusasiantuntijat jatkavat. Tieto lastensuojelun kokemusasiantuntijuudesta on levinnyt ja on huomattavissa selkeitä muutoksia siinä, että kokemustietoa otetaan yhä enemmän osaksi kehittämistyötä ja se nähdään tärkeänä. Olemme onnistuneet.

E-J

5

TOIMINTAMALLIT

Tässä luvussa kuvaamme erilaista toimintaa ja toimintamalleja, joita voi hyödyntää sellaisenaan tai joustavasti soveltaen osana nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa. Kaikki esitetyt toimintamallit ovat käytännössä koeteltuja ja ne ovat osoittautuneet toimiviksi. Monet nuoret pystyvät, haluavat ja osaavat osallistua lastensuojelun kehittämiseen ja vaikuttamiseen. Kaikki eivät kuitenkaan pysty, halua tai osaa osallistua aivan kaikkeen toimintaan. On siksi tärkeää, että nuorille on tarjolla monipuolisia osallistumisen tapoja. Aikuisten tehtävänä on löytää erilaisia tapoja nuorten osallistumisen mahdollistamiseksi sekä tukea nuoria löytämään itselleen sopivin tapa osallistua.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaa ja tässä luvussa kuvattuja toimintamalleja voi hahmottaa karkeasti kolmen eri tason kautta, joita ovat matalan kynnyksen, aktiivisen ja vaativan kokemusasiantuntijuuden tasot. **Matalan kynnyksen kokemusasiantuntijatoiminnassa** ei välttämättä edes puhuta kokemusasiantuntijuudesta vaan se on enemmänkin nuorten osallistumista yksittäisiin lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistilaisuuksiin. Tällaisia ovat mm. Nuorten foorumit, sijaishuoltopaikassa työskentelyyn osallistuminen, työpajat ja muut kertaluontoiset tai lyhyet prosessit. **Aktiivisen kokemusasiantuntijuuden tasolla** nuoret osallistuvat yksittäisiin tilaisuuksiin, mutta sitoutuvat myös jo pidempiin toimintoihin, joita ovat esimerkiksi aktiivinen osallistuminen kehittäjäryhmän toimintaan, Nuorten foorumien ja vastaavien tapahtumien ja toimintojen järjestämisessä sekä vetämisessä mukana oleminen sekä kehittämis- ja vaikuttamistoimintaan osallistuminen myös omista vertaisista koostuvien yhteisöjen ulkopuolella. **Vaativassa kokemusasiantuntijatoiminnassa** toteutuu kaikki edellä mainittu, mutta lisäksi nuoret saattavat olla mukana

esimerkiksi kehittäjäryhmien vetämisessä, osallistuvat (nuorten näkökulmasta) haastaviin työryhmiin, toteuttavat vertaisarviointeja, mentoroivat muita nuoria ja ovat esillä mediassa.

Nuorilla on mahdollisuus kasvaa, oppia ja kehittyä turvallisesti osallistumalla ensin matalan kynnyksen toimintaan, siirtymällä siitä halutessaan aktiiviseen ja edelleen vaativaan kokemusasiantuntijatoimintaan. Yksittäisistä tilaisuuksista vaativiin prosesseihin ja toimintoihin siirryttäessä myös muun muassa nuorille tarjottavan tuen, mahdollisen valmennuksen ja palkkioiden määrät kasvavat, jotta nuorten on edelleen turvallista osallistua toiminnan haasteellisuuden ja vaativuuden lisääntyessä. Vaativassa kokemusasiantuntijuudessa ei enää riitä, että nuorilla on oma kokemus lastensuojelusta, vaan heillä on myös jo kokemusta kokemusasiantuntijuudesta ja kokemusasiantuntijana toimimisesta erilaisissa tehtävissä.

Samassa suhteessa tehtävien sitoutumisen ja vaatimusten kasvaessa myös nuorille maksettavien korvausten ja palkkioiden määrän tulee nousta. Viitteellisiä ohjeistuksia siitä, mistä ja minkälaisia palkkioita nuorille tulisi maksaa löytyy esimerkiksi KoKoA ry:ltä³⁵. Kokemusasiantuntijoiden työpanoksesta, esimerkiksi puheenvuorojen pitämisestä, työryhmiin osallistumisesta ja vertaisohjaajana toimimisesta, sekä näihin valmistautumisesta ja suunnittelutyöstä tulee maksaa asianmukainen palkkio. Rahallinen korvaus kokemusasiantuntijuudesta on osaltaan osoitus kokemustiedon arvostamisesta. Lisäksi on hyvä huomata, että kokemusasiantuntijana erilaisiin toimintoihin osallistuminen saattaa edellyttää poissaoloa opinnoista tai palkkatyöstä, joten rahalliset korvaukset ovat tästäkin näkökulmasta perusteltuja.

Nuoret osallistuvat kokemusasiantuntijatoimintaan hieman erilaisin motiivein, jotka usein vaikuttavat siihen, missä ja minkälaisessa toiminnassa he haluavat olla mukana. Osa nuorista on kiinnostunut toimimaan osana ryhmää, eikä niinkään osallistua esimerkiksi julkisiin tilaisuuksiin. Toisille taas toiminnassa kaikkein tärkeintä on päästä erilaisiin tilaisuuksiin vaikuttamaan ja kokemaan oma vaikuttamisensa suoraan. Joillekin kiinnostavinta on toimia nuoremmille vertaisena ja toisille taas se, että pääsee kehittämään esimerkiksi jotain omassa elämässä hyvin tai huonosti toteutunutta palvelua.

35 KoKoA ry. Palkkiosuosituksat kokemusasiantuntijoille. <https://www.kokemusasiantuntijat.fi/koulutus-ja-palkkiosuosituksat/>.

Kaikkein keskeisintä toiminnassa on, että se on nuorille itselleen mielekästä ja merkityksellistä sekä hyvinvointia tukevaa. Kaikessa toiminnassa tulee siis ensisijaisesti varmistua ja varmistaa tämän toteutuminen. Tämän jälkeen voidaan miettiä sitä, miten esimerkiksi yhteistyökumppanit, ammattilaiset tai muut toimijat hyötyvät toiminnasta.

Nuorten osallistumista on usein kuvattu hierarkkisenä jatkumona osallistumattomuudesta osallistumiseen ja valtaan³⁶. Lansdown on kuvannut nuorten osallistumisen tapoja jakamalla ne neljään tapaan: ei lainkaan osallistumista tai epäeettistä osallistumista, konsultatiivista osallistumista, yhteistoiminnallista osallistumista ja nuorivetoista osallistumista³⁷. Lansdown ei kuitenkaan pidä kolmea viimeistä keskenään hierarkkisinä, vaan tunnistaa sen, että erilaisissa tilanteissa tarvitaan erilaisia osallistumisen tapoja. Tämä sama ajatus todentuu tässä luvussa esitetyissä toimintamalleissa, joiden voidaan ajatella jakaantuvan konsultatiiviseen, yhteistoiminnalliseen ja nuorivetoiseen osallistumiseen. Useissa toimintamalleissa nuoret osallistuvat kaikilla kolmella tavalla eri vaiheissa toimintaa.

Toimintamallit ovat UP2US-hankkeen aikana toteutettuja esimerkkejä, joiden toivotaan innostavan muita toimijoita sekä auttavan heitä tunnistamaan, että on monenlaisia tapoja toteuttaa nuorten osallistumista ja kokemusasiantuntijatoimintaa lastensuojelussa. Toimintamallit eivät ole kaiken kattava listaus siitä, mitä tähän saakka on tehty tai mikä kaikki ylipäätään on mahdollista. Hyvinvointialueiden rakenteissa ja lähempänä arkea syntyy varmasti monenlaisia täysin uudenlaisia tapoja toteuttaa nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa, jota järjestöissä käsin tehtävässä työssä ei ole osattu edes kuvitella mahdolliseksi.

Jokaisen kuvatun toimintamallin toteuttamisen kannalta on tärkeää, että pidetään mielessä tämän raportin luvussa 4.3. esitettyjä kysymyksiä kehittämisen- ja vaikuttamistoiminnan eettisen toteutuksen varmistamiseksi. Samoin oleellista on se, että toteuttamiseen on kohdennettu riittävästi aikaa ja työpanosta niin suunnittelun ja toteutuksen kuin seurannan ja arvioinnin osalta.

Toimintamallien toteuttamisen toimintaympäristönä on ollut erityisesti lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuolto sekä osin näiden yhdyspinnat, kuten koulu sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. Toimintamalleja voi

36 Esim. Arnstein's Ladder of Citizen Participation 1969. <https://www.citizen-shandbook.org/arnsteinsladder.html>

37 Lansdown 2018. <https://www.unicef.org/media/59006/file>

jatkojalostaa, edelleen kehittää ja kokeilla erilaisille kohderyhmille, eikä ole mitään erityistä syytä sille, miksi niitä ei voisi toteuttaa muissakin toimintaympäristöissä.

Jokainen esitelty toimintamalli noudattaa samaa kaavaa. Ensin kerrotaan tiivistetysti se, mistä toimintamallissa on kyse. Tämän jälkeen kuvataan toiminnan perusidea ja kohderyhmä, jonka kanssa sitä on UP2US-hankkeessa toteutettu. Lisäksi annetaan vinkkejä toimintamallin soveltamiseen sekä esitellään arvioinnin tuloksia.

5.1 Nuorten vertais- ja kehittäjäryhmät

Nuorten vertais- ja kehittäjäryhmät koostuvat 13–29-vuotiaista nuorista, joilla on kokemusta lastensuojelusta, sekä yhdestä tai kahdesta ryhmän ohjaajasta. Ryhmä toimii nuorten kokemusasiantuntijoiden kotipaikkana, joka tarjoaa vertaistukea ja josta käsin nuoret osallistuvat erilaisiin lastensuojelun kehittämisen ja vaikuttamisen prosesseihin.

Toiminnan perusidea

Nuorten vertais- ja kehittäjäryhmässä nuoret osallistuvat lastensuojelun kehittämiseen ja siihen vaikuttamiseen itselleen sopivilla ja mieluisilla tavoilla. Ryhmissä yhdistyy vertaisuus, osallisuus ja kokemusasiantuntijuus. Nuoret pääsevät osaksi, osallistuvat ja kokevat olevansa osa ryhmää eli vertaisista koostuvaa yhteisöä. Kehittäjäryhmän jäsenenä nuoret voivat osallistua lastensuojelun kehittämiseen ja vaikuttamiseen ryhmässä, mutta tämän lisäksi ryhmän ulkopuolella kokemusasiantuntijoina. Ryhmä tukee nuoria erilaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä.

Painotus voi ryhmäkohtaisesti vaihdella niin, että voi olla kyse enemmän vertais- kuin kehittäjäryhmästä. Tällöin ryhmässä puhutut asiat säilyvät ryhmän sisällä, eikä niistä puhuta ulkopuolisille. Tavoite ei ole kehittää vaan saada omille kokemuksille vertaistukea.

Jos ryhmä kokee haluavansa kehittää, nuoret pohtivat niitä asioita, joihin he haluavat vaikuttaa tai joita tulisi heidän mielestään kehittää. Yhdessä voidaan suunnitella keinoja ja tapoja, joilla näihin asioihin voidaan tarttua. Tärkeää on keskustella osallistujien kanssa ryhmän tarkoituksesta, sisällöstä ja tavoitteista.

Sen lisäksi, että nuoret tuottavat itse kehitettäviä ja vaikutettavia asioita, ryhmä kokonaisuudessaan tai osa sen jäsenistä voivat osallistua esimerkiksi meneillään olevaan lastensuojelun alueelliseen tai kansalliseen kehittämiseen. Esimerkkejä tällaisista tilanteista ovat mm. mukana oleminen erilaisissa työ- ja ohjausryhmissä ja puheenvuoroissa sekä paneelikeskusteluihin osallistuminen. Mukana olemiseen valmistaudutaan hyvin etukäteen ja tilanne käydään läpi jälkikäteen ryhmän vetäjän tai muun mukana olleen ammattilaisen toimesta. Nuorten ei tarvitse kertoa esimerkiksi puheenvuoroissa omista kokemuksistaan, vaan ryhmän kokemuksista tehdään synteesi, josta ei paljastu kenenkään henkilöllisyyttä.

Kehittäjäryhmä tapaa yhteisen sopimuksen mukaan esimerkiksi kahden tai kolmen viikon välein.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon asiakkaana olevat ja olleet 13–29-vuotiaat nuoret, sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut lapset, sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten kotiin jääneet sisarusket.

Voi olla hyvä, ettei samassa ryhmässä ole sekä 13- ja 28-vuotiaita, koska kokemusmaailmat ovat jo niin kaukana toisistaan. Näin ollen esimerkiksi 13–17-vuotiaiden ryhmä voi olla toimiva ratkaisu, samoin 18–25-vuotiaiden.

Toiminnan tulisi olla lähtökohtaisesti avointa kaikille ja osallistuminen tulisi mahdollistaa jokaiselle nuorelle. Nuorten kohdalla erityistä on se, että asuinpaikat sekä elämäntilanteet (peruskoulun päättymisen, opiskelu, työelämään siirtyminen) saattavat tiettyssä kohdassa vaihtua nopeallakin syklillä.

Vinkit toiminnan soveltajille

Nuorten ehdoilla toimiminen sekä heidän kanssaan ryhmän suunnittelu, toteutus ja arviointi antavat hyvän pohjan ryhmän toiminnalle. On hyvä tiedostaa resursseja pohdittaessa se, että nuorten tukeminen myös ryhmäkertojen ulkopuolella voi olla joskus tarpeellista. Ryhmässä muodostuu usein luottamuksellisia ja turvallisia ihmissuhteita paitsi nuorten myös nuorten ja ryhmänvetäjien välille. Nuorten saattaa olla helpompi tukeutua tuttuihin ryhmänvetäjiin kuin muihin aikuisiin. Ruoka ja herkut koetaan tärkeäksi ryhmäkerroilla.

Pesäpuu ry:n julkaisemassa Muutosvoimaa! - kohti nuorten kokemus-
asiantuntijuutta lastensuojelussa -oppaassa löytyy lisää tietoa erilaisista
ryhmistä ja niiden toiminnassa huomioitavista asioista³⁸.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuorten kehittäjäryhmään osallistuneista nuorista kaikki ovat palautteen mukana pitäneet sitä turvallisena, kokeneet päässeensä osaksi lastensuojelun kehittämistä ja saaneensa osallistua ryhmän toimintaan itselleen sopivalla tavalla. Lisäksi nuoret kokevat, että ryhmään osallistuminen on lisännyt jaksamista omassa arjessa, ryhmässä mukana oleminen on vahvistanut heidän itsetuntoaan ja he ovat kokeneet olevansa osa ryhmää. Seuraavasta kirjoituksesta näkyy yhden nuoren kokemus kehittäjäryhmässä mukana olemisesta.

38 Muutosvoimaa! -opas 2017. <https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/155/muutosvoimaa---kohti-nuorten-kokemusasiantuntijuutta-lastensuojelussa>

Nuoren kokemus

Kokemusasiantuntijuus antaa ainutlaatuisen mahdollisuuden kääntää, usein vaikeatkin, kokemukset voimavaraksi lastensuojelun kehittämistyöhön. Se, että omien kokemustensa kautta voi kehittää lastensuojelua paremmaksi, on tuonut itselleni kokemuksen omasta merkityksellisyydestäni ja vahvistanut itsetuntoani.

UP2US-hankkeessa olen, yhdessä muiden kehittäjäryhmän nuorten kanssa, päässyt monin eri tavoin kehittämään lastensuojelua ja oikeasti vaikuttamaan siihen. On ollut hieno huomata kohtaamieni ammattilaisten ja päättäjien olleen aidosti kiinnostuneita meidän näkemyksistämme.

UP2US-hankkeen kehittäjäryhmä on ollut tärkeä paikka jakaa ajatuksia ja oppia toinen toisiltamme. Tapaamisissamme on aina voinut olla oma itsensä ja osallistua juuri siten, kuin tuntuu hyvältä. Keskustelut vertaisten kanssa ovat luoneet uudenlaista ymmärrystä myös omaa historiaani kohtaan, ja heidän kanssaan on ollut helppo puhua kipeistäkin kokemuksista. Yhteiset keskustelut erilaisista lastensuojelun ilmiöistä, erityisesti haastekisan yhteydessä, ovat laajentaneet ymmärrystä niistä ja mahdollistaneet moninaisten kokemusten hyödyntämisen kehittämistyössä.

Mielestäni on ollut tärkeää, että myös kehittäjäryhmän ohjaajalla on omakohtainen kokemus lastensuojelusta ja suuri intohimo lastensuojelun kehittämiseen sekä ammattitaitoa käsitellä teemoja ratkaisukeskeisesti.

Eettisesti toteutettu kokemusasiantuntijuus on parhaimmillaan todella voimaannuttavaa ja voi sytyttää kipinän muuhunkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Enpä olisi uskonut kehittäjäryhmän aloittaessa vuonna 2018 olevani nyt töissä Pesäpuussa ja vaikuttavani kotikunnassani varavaltuutettuna. Olen kiitollinen, että olen päässyt osalliseksi kehittäjäryhmää, se on ollut merkityksellisempää, kuin osaan edes sanoittaa.

-M

5.2 Vanhemmuusryhmä

Tarkasteltaessa sijaishuollon jälkihuollon piirissä olevien nuorten elämäntilanteita, tulee huomioida myös heidän perheen perustamisensa sekä vanhemmuuden tukemiseen liittyvät asiat. Tämä korostui jälkihuoltoian noustessa 25 vuoteen. Kokemusasiantuntijat ovat monissa eri yhteyksissä tuottaneet tietoa siitä, että he tarvitsisivat paljon nykyistä enemmän juuri vanhemmuusteemaan räätälöityjä tuki- ja palvelumuotoja. Monien nuorten vanhempien kokemusten mukaan heidän vanhemmuuttaan ja toimijuuttaan kasvattajana on kyseenalaistettu ammattilaisten toimesta heidän oman sijaishuoltotaustansa vuoksi. Ennakkoluulot ja aliarvioiminen vähentävät nuorena vanhemmiksi tulleiden luottamusta omaan kyvykkyyteensä toimia vanhempina.

Monille sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille vanhemmille ei ole tarjolla sellaista vertaistukea tai ammattilaisten ohjausta, joka palvelisi heidän erityistarpeitaan. Nuorilla vanhemmilla voi olla monia keskenään ristiriitaisia vanhemmuuden malleja, joista he yrittävät ammentaa itselleen sopivimmat työkalut. Tiedot omista vauva-ajoista ja lapsuuden kehitysvaiheista voivat olla puutteellisia, eikä turvallisia ja vanhemmuutta kannattelevia tukiverkostoja välttämättä ole. Erilaisuuden tunne suhteessa muihin vanhempiin voi näin vahvistua. Perheen perustamiseen liittyvät avuntarpeet voivat olla esimerkiksi sitä, että tunnistetaan erilaisia ylisukupolvisia taakkasiirtymiä, joita ei haluta siirtää enää omille lapsille. Toisaalta myös halutaan tunnistaa niitä hyviä ja kannattelevia tekijöitä, jotka auttavat vanhemmuudessa ja omien lasten kasvattamisessa. Myös vertaistuki on nähty tärkeänä ja auttavana tekijänä.

Toiminnan perusidea

Jälkihuollon piirissä olevat nuoret vanhemmat sekä heidän lapsensa tapaavat 1–2 kertaa kuukaudessa n. 1,5–2 tuntia kerrallaan, esimerkiksi jälkihuollon ohjaajan ja vertaisohjaajan johdolla. Ensimmäisissä tapaamisissa aloitetaan tutustuminen toisiin, pohditaan tapaamisten tavoitteita ja kuullaan osallistuvien nuorten vanhempien toiveita tapaamisissa käsiteltävistä teemoista. Tällaisia teemoja voi olla esimerkiksi lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät aiheet, omat vanhemmuuden vahvuudet ja tukiverkoston kartoittaminen. On tärkeää sopia yhteisistä pelisäännöistä, joilla taataan kaikille turvallinen ja miellyttävä kokemus. Luottamuksellisuus sekä kunnioittava ilmapiiri ovat merkityksellisiä asioita, ja ne tukevat myös sensitiivistä kohtaamista.

Tapaamisten aluksi käydään kaikkien kuulumiset läpi ja jatketaan sitten avointa keskustelua vanhempia puhuttelevista asioista. Joskus voi olla myös valmis teema, johon keskitytään sillä kerralla. Osallistuvat lapset voivat leikkiä samassa tilassa vanhempiensa kanssa, mutta heille voidaan joillekin kerroille järjestää myös lastenhoitaja, jotta vanhemmat saavat hetken omaa aikaa vertaistensa kanssa. Erilaisten teemojen äärellä työskentely esim. Learning cafe -metodin avulla voi myös edellyttää, että vanhemmat saavat rauhassa keskittyä tekemiseen ilman, että heidän tarvitsee huolehtia lapsistaan tai miettiä sitä, mitä keskusteluista kantautuu lasten korviin. Toiminnan tarkoituksena on tukea nuoria vanhempia heidän vanhemmuudessaan, katkaista ylisukupolvisia taakkasiirtymiä ja lastensuojeluasiakkuuksia, tarjota mielekästä tekemistä sekä vertaistukea, ja kehittää samalla palveluita sekä erilaisia tukimuotoja juuri tälle kohderyhmälle.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Kohderyhmään kuuluvat sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret vanhemmat. Heidän tavoittamiseen jälkihuollon asiakkuus voi olla tärkeä, muttei välttämätön tekijä. Ryhmä voisi olla tulevilla hyvinvointialueilla esimerkiksi osana tarjolla olevia lastensuojelun jälkihuollon palveluja. Jälkihuoltoon oikeutettujen iän noustua 25 ikävuoteen, jälkihuollon piirissä saattaa olla enenevässä määrin vanhemmiksi tulevia. Osallistujien kanssa on tärkeää käydä toiminnan tavoitteet ja sisällöt yhdessä läpi, sekä tarkentaa niitä tarpeen vaatiessa. Vanhemmuus on todella herkkä puheenaihe yhteiskunnallisellakin tasolla, ja lastensuojelukokemuksen omaavalle nuorelle vanhemmalle teema voi olla monin tavoin arka. Kohderyhmää tavatessa korostuu ammattilaisten sensitiivinen ja ratkaisukeskeinen työote, mutta myös kuuntelu ja rinnalla kulkeminen.

Vinkit toiminnan soveltajille

Ryhmätoiminta edellyttää hyvää suunnittelua sekä reunaehtojen tarkkaa punnitsemista. Suunnittelussa tulee määritellä ryhmän ensisijainen tarkoitus, halutaanko tarjota aika ja paikka kohtaamiselle sekä vertaisuuden kokemuksille, vai halutaanko niiden lisäksi myös aktiivisesti työskennellä erilaisten teemojen äärellä ja kehittää palveluita. Ryhmäkoko on hyvä pitää kohtuullisena, n. 5–7 perhettä, riippuen perheiden osallistuvista kokoonpanoista. Ryhmässä voidaan päättää siitä, pidetäänkö ryhmä ns. suljettuna eli vain alusta alkaen mukana olevat osallistuvat tapaamisiin, vai otetaanko uusia vanhempia mukaan myöhemmin.

Ryhmä voi toimia kausiluonteisesti tai vuoden sykleissä, riippuen järjestäjätahon työn luonteesta sekä ryhmäläisten toiveista. Tapaamispaikan tulisi olla lapsiystävällinen ja turvallinen viihtyisä tila, jossa on helppo toimia. Lastenhoitohuone asianmukaisine varusteineen on tärkeä olla lähettyvillä. Tapaamisissa voi olla hyvä olla jotain tarjoilua sekä aikuisille että lapsille. Ryhmän vetäjien tulee sitoutua toimintaan sekä tarvittaessa olla yhteydessä osallistujiin myös tapaamiskertojen välissä esim. palveluohjauksen näkökulmasta.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

UP2US-hankkeen aikana vanhemmuusryhmää kokeiltiin Äänekosken lastensuojelun jälkihuollon kanssa. Ryhmään osallistui vuoden aikana aktiivisesti 4–6 perhettä vaihtelevilla kokoonpanoilla. Toiminta antoi heille vertaisuuden kokemuksia, mielekästä tekemistä ja mahdollisuuden tulla kuulluksi ja kohdatuksi vanhemmuuteen liittyvien teemojen sekä kehittämissideoiden äärellä. Toiminnan ansiosta pystyttiin purkamaan ylisukupolvisia lastensuojeliasiakkuuksia. Ryhmään osallistuneet perheet verkostoituivat myös ryhmän tapaamisten ulkopuolella, mm. kummissuhteiden luomisen kautta. Toiminnassa tarjottiin apua myös koulutukseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa, mistä oli suurta hyötyä ryhmään osallistuneille. Näin pystyttiin vahvistamaan nuorten perheiden toimeentuloa ja taloudellista vakautta.

Toiminnan kautta saimme paljon lisää tietoa siitä, minkälaista apua ja tukea jälkihuollon piirissä olevat nuoret vanhemmat tarvitsisivat. Tätä tietoa hyödynnetään tulevaisuudessa kehittämistyössä.

5.3 Harrastusryhmä

Toiminnan perusidea

Nuoret pääsevät kokeilemaan nuorten omien toiveiden pohjalta yhdessä valittuja harrastuksia. Harrastuksia kokeillaan ryhmänä, joten itselle sopiva harrastusta ei tarvitse löytää yksin ja uuden kokeilemiseen saa tukea muilta ryhmäläisiltä. Ryhmä tapaa esimerkiksi kerran viikossa muutaman kuukauden ajan tai vaihtoehtoisesti muulla yhdessä sovittavalla tavalla. Harrastuskokeilujen jälkeen käydään yhdessä keskustelua kokeillusta harrastuksesta, ylipäätään harrastamiseen liittyvistä merkityksistä sekä muista nuorten mielen päällä olevista ajatuksista ja tunteista.

Harrastusryhmän toiminta perustuu vertaisuuteen ja turvallisuuteen. Tausta-ajatuksena ryhmätoiminnassa on luoda mahdollisuus kiinnittyä ryhmään ja sitä kautta yhteiskuntaan, auttaa rakentamaan sosiaalisia suhteita ja mielekästä sisältöä arkeen sekä auttaa arjessa pärjäämisessä. On tunnustettu, että sijaishuollossa asuvat ja sieltä itsenäistyneet nuoret harrastavat vähemmän muihin nuoriin verrattuna, joten harrastamisen tukeminen on merkityksellistä kohderyhmän osalta.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Harrastusryhmän kohderyhmään kuuluvat sijaishuollosta itsenäistyneet tai itsenäistymässä olevat nuoret. Nuoret voivat olla jälkihuollon asiakkaita, mutta tämä ei ole välttämätöntä. Ryhmää voitaisiin toteuttaa myös esimerkiksi sijaishuollossa asuvien nuorten kanssa. Voi olla hyvä, että ryhmään osallistuvat nuoret olisivat suhteellisen samanikäisiä, jotta ryhmään kiinnittyminen ja vertaisuuden kokeminen on helpompaa.

Vinkit toiminnan soveltajille

Tapaamiset ovat järkevää toteuttaa ilta-aikaan, jotta nuorilla on mahdollisuus osallistua ryhmään esimerkiksi koulu- tai työpäivän jälkeen. Monet harrastukset tapahtuvat myös ilta-aikaan, joten on helpompi järjestää ohjausta ja toisaalta nuorille mahdollistuu kätevästi harrastusten jatkaminen kokeilujen päättymisen jälkeen. Tapaamiskerrat on hyvä sopia etukäteen, jotta nuoret voivat varata aikaa osallistumiseen muut arjen osa-alueet huomioiden.

Ryhmäkoko on syytä rajata noin 5–10 nuoreen. Suhteellisen pieni ryhmä mahdollistaa helpommin turvallisuuden tunteen muodostumisen sekä antaa jokaiselle nuorelle mahdollisuuden vaikuttaa harrastuskokeilujen sisältöihin. Alle viiden hengen ryhmässä poissaolot vaikuttavat merkittävämmiin ryhmän toimintaan, joten ideaalinen ryhmäkoko on yli viisi henkeä.

Ryhmän toimivuus edellyttää motivoituneita ja kannustavia ohjaajia sekä mukavaa tekemistä. Harrastuskokeilujen jälkeen voi pysähtyä reflektimaan harrastuskertaa esimerkiksi ruokailun tai kahvihetken äärellä.

Pesäpuun toteutti harrastusryhmän yhteistyössä kahden sosionomiopiskelijan kanssa, jotka tekivät sen pohjalta opinnäytetyönsä ³⁹. Vertais- ja har-

39 Silvan & Näsiäho 2021. Yhdessä tekemisen voima: sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia ryhmässä harrastamisesta. <https://www.theseus.fi/handle/10024/509126>

rastuspohjaista ryhmätoimintaa on toteutettu onnistuneesti myös esimerkiksi Aspa-säätiössä⁴⁰.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Harrastusryhmään osallistuneet nuoret kokivat osallistumisen merkityksellisenä ja hyvinvointia tukevana. He kokivat saaneensa mielekästä tekemistä arkeen ryhmän kautta ja harrastuskokeilut saattoivat inspiroida harrastuksen jatkamiseen tai mielenkiinnon kohteen löytymiseen.

Harrastuskokeiluissa nuoret kokivat itsensä ylittämistä ja onnistumisia. Osallistuminen vaikutti positiivisesti jaksamiseen sekä mielenterveyteen, esimerkiksi vähentämällä ahdistusta.

Nuoret sitoutuivat ryhmän toimintaan ja kiinnittyivät nopeasti ryhmään, mitä tuki kokemus turvallisuudesta sekä hyväksytyksi tulemisesta. Ryhmään sai tulla omana itsenään ja siellä sai näyttää erilaisia tunteita. Joskus esimerkiksi hankalan koulupäivän ja väsyttävän työpäivän jälkeen saattoi epäröidä tapaamiseen tulemista, mutta osallistuminen toi energiaa tai hyvää mieltä päivään.

Tutustuminen muihin samankaltaisessa elämäntilanteessa oleviin nuoriin oli osallistujille tärkeää. Nuoret jakoivat ryhmässä harrastuskokeilujen ohella kokemuksiaan esimerkiksi sijais- ja jälkihuoltoon sekä itsenäistymiseen ja omaan arkeen liittyen.

Turvallisen ja merkityksellisen ryhmäkokemuksen kautta ne harrastusryhmän jäsenistä, jotka eivät aikaisemmin sitä olleet, siirtyivät mukaan myös kehittäjäryhmän toimintaan.

5.4 Mentorointi

Toiminnan perusidea

Osalla sijaishuollossa asuvista tai asuneista nuorista ei ole riittäviä valmiuksia, halua tai kiinnostusta osallistua vertais- ja kehittäjäryhmiin. Ryhmätöinnin tilalla he tarvitsevat ja toivovat enemmän yksilöllistä kohtaamista ja tukea. Kutsumme tällaista toimintaa yksilölliseksi mentoroinniksi, jota toteutetaan nuorten ehdoilla. Nuoret saavat mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan ja vaikuttaa moniin kehittämiskokonaisuuksiin heidän omilla

40 ASPA-säätiö, 4you-toiminta: <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/hankkeet-ja-kehittamistoiminta/4you-nuorten-arjen-taidot-vahvistuvat/#a29ef957>

ehdoillaan ja heille turvallisella ja mielekkäällä tavalla. Yksilötapaamiset mahdollistavat nuorille myös mielekästä tekemistä sellaisen turvallisen aikuisen kanssa, jolla on mahdollisuus olla mukana nuoren elämässä rinnalla kulkijana, vertaisena tai tukihenkilönä. Nuorille voi olla ainutlaatuista ruokailla yhdessä jonkun kanssa, mentorointia tarjoava työntekijä voi osallistua nuoren palavereihin tai olla apuna oikeanlaisten palveluiden löytämisessä. Tärkeää on pohtia mentoroinnin suhdetta muihin mahdollisiin nuoren saamiin palveluihin ja tukitoimiin. Joskus nuoren tilanne voi olla sellainen, ettei kotoa poistuminen ole mahdollista. Tällöin mentorointia tarjotaan nuoren kotiin.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Kohderyhmään kuuluvat nuoret, jotka eivät koe vertais- ja kehittäjäryhmätoimintoja heille sopiviksi, esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Nuorilla voi olla monenlaista elämänhistoriaa, esim. pitkä koulu-kiusaamisen kokemus, mielenterveyden haasteita, joihin ei palvelujärjestelmä ole pystynyt vastaamaan ja/tai tukiverkoston puuttuminen.

Vinkit toiminnan soveltajille

Yksilöllistä mentorointia tarjottaessa tulee keskustella yhdessä nuoren kanssa työntekijän roolista nuoren elämässä. Vaikka yksilölliset tapaamiset muodostuvatkin nuoren tarpeista ja toiveista käsin, on tärkeää sopia yhdessä siitä, milloin ja miten työntekijä on nuoren tavoitettavissa. Mentoroinnin ajankohta vaihtelee nuoren elämäntilanteesta ja tarpeista riippuen. Yksilölliset tapaamiset voivat tapahtua myös ilta-aikaan, jolloin tarve tulla nähdyksi ja kohdatuksi voi korostua. Riippuen paikasta, jossa mentorointi tapahtuu, on tärkeää huomioida mahdolliset matka- ja ruokailukulut.

Myös Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnassa on kehitetty mentorointia Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla⁴¹.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Yksilöllisellä mentoroinnilla voitiin lievittää jälkihuollon piirissä olevien nuorten yksinäisyyttä, mahdollistaa turvallinen ihmissuhde, tarjota mahdollisuus lastensuojelun kehittämiseen omista valmiuksista käsin sekä mielekästä tekemistä arkeen viikoittain tai kuukausittain. Mentoroinnissa mukana olevien nuorten itsevarmuus kasvoi ja monet heidän taitonsa vah-

41 Veturointi 2021. Veturointi-toiminta. <http://www.veturointi.fi/>

vistuivat. Nuoret pystyivät esimerkiksi matkustamaan linja-autolla tapaa-
misiin sekä ottamaan itsenäisesti yhteyttä erilaisiin palveluihin. Turvalli-
nen ja luottamuksellinen ihmissuhde mahdollisti kuulluksi tuleminen ja
antoi kokemuksen siitä, että omiin asioihin voi vaikuttaa. Nuoret oppivat
näkemään oman elämänsä merkityksellisenä ja arvokkaana sekä asetta-
maan omaa elämää koskevia konkreettisia tavoitteita.

5.5 Puheenvuorot

Toiminnan perusidea

Nuoret osallistuvat lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoimintaan
pitämällä erilaisia puheenvuoroja yksin tai yhdessä erilaisissa seminaareis-
sa, koulutuksissa, vierailuilla ja oppilaitoksissa. Tästä saamme lukea TAM-
Kin lehtorien kirjoittaman esimerkin toimintamallin kuvauksen jälkeen.
Puheenvuorot ovat konkreettinen tapa kokea oman osallistumisensa mer-
kityksellisyyttä, mutta kaikki nuoret eivät ole niiden pitämisestä kiinnos-
tuneita. Puheenvuoroihin saattaa sisältyä myös muiden puheenvuorojen
kuuntelemista tai ohjelmaan osallistumista, minkä kautta myös nuoret
oppivat ja saavat tietoa lastensuojelusta erilaisista näkökulmista.

Nuorten puheenvuorojen ei tarvitse sisältää lainkaan heidän omia koke-
muksiaan käsiteltävästä aiheesta, jos he eivät niin halua. Puheenvuoron
sisällöstä on mahdollista puhua myös yleisellä tasolla, mikä luonnollises-
ti pohjaa kaikkiiin niihin elämäkokemuksiin, joita nuorella on, kun hän
on puhumassa lastensuojelun kokemusasiantuntijan positiosta käsin.
Puheenvuoroja on mahdollista suunnitella ja toteuttaa myös yhdessä esi-
merkiksi kehittäjäryhmässä tai siellä käytyjen keskustelujen pohjalta. Pu-
heenvuorossa on näin ollen mahdollista käyttää me-kieltä, jossa oman yk-
sittäisen kokemuksensa sijaan nuori puhuu siitä, mitä kehittäjäryhmässä
on aiheesta keskusteltu ja mitä mieltä ryhmän jäsenet ovat käsiteltävästä
aiheesta. Näin nuori voi myös halutessaan puhua omista kokemuksistaan
ilman, että ne suoraan henkilöityvät häneen.

Esimerkkejä me-puheesta:

- *”Me pohdittiin tätä meidän ryhmässämme ja ollaan sitä mieltä, että X, Y Z.”*
- *”Meidän ryhmässämme, kun käsiteltiin tätä aihetta, niin tuli esiin X, Y, Z
kokemuksia siihen liittyen.”*
- *”Me järjestettiin Nuorten foorumi aiheesta X ja siellä nuoret olivat mieltä
Y tästä aiheesta.”*

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Puheenvuorojen pitäminen ei ole kaikille ammattilaisillekaan helppo asia. Puheenvuoroihin on siis hyvä valmistautua yhdessä. Nuorten tuen tarpeet puheenvuorojen pitämisessä vaihtelevat. Tähän vaikuttavat aikaisempi kokemus julkisesta puhumisesta, mutta myös kokemus puhumisesta kokemusasiantuntijapositiona käsin. Tuen tarpeet saattavat joskus myös liittyä esimerkiksi teknisiin seikkoihin, kuten PowerPoint-esitysten tekemiseen. Tärkeintä on, että toiminnasta vastaavat ammattilaiset ovat tukemassa nuoria ja heidän erilaisia tarpeitaan. Puheenvuoron aiheella voi olla myös merkitystä siihen valmistautumisen näkökulmasta, koska kaikki aiheet ja niihin liittyvät kokemukset eivät ole kaikilla nuorilla samanlaisia.

Vinkit toiminnan soveltajille

Puheenvuorot ovat yleensä luonteeltaan sellaisia, joista nuorille tulee maksaa korvaus. Korvauksen maksaa puheenvuoron pyytäjä.

Tärkeää puheenvuoron onnistumisen kannalta on, että siihen on valmistauduttu ja sen pitämiseen on saatavilla riittävästi tukea. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaava henkilö on yhdessä nuoren kanssa pitämässä puheenvuoroa, samassa tilaamassa tukemassa nuorta tai vähintään tietoinen puheenvuorosta ja sen pitämisestä, jotta esimerkiksi viestein voi varmistua nuoren turvallisuudesta ja hyvinvoinnista puheenvuoron aikana ja sen jälkeen.

Lisäksi tärkeää on se, että tilaisuuden tai tapahtuman järjestäjän kanssa on tehty riittävä etukäteissuunnittelu. Yhdessä sovittavia asioita palkkion lisäksi ovat mm. puheenvuoron odotukset ja sen sisältö, missä ja miten puheenvuoro pidetään sekä ketkä ovat kuuntelemissa sitä.

Puheenvuoropyyntöjen tulee kulkea toiminnasta vastaavan työntekijän kautta, jotta hän voi varmistua nuoren turvallisuudesta ja hyvinvoinnista ennen ja jälkeen puheenvuoron sekä sen aikana. Nuoriin saatetaan olla suoraankin yhteydessä, mutta silloinkin on tärkeää, että nuoret kertovat näistä toiminnasta vastaavalle työntekijälle.

Tarkemmin puheenvuoroihin ja niihin liittyviin kysymyksiin voi paneutua esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemien lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettisten ohjeiden ja Pesäpuu ry:n Muutosvoimaa! - oppaan avulla ⁴²⁴³.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Onnistuneiden puheenvuorojen kautta nuorten kokemus omasta toimijuudesta, positiivisesta minäkuvasta ja itsetunnosta vahvistuvat. Puheenvuorot lisäävät nuorten kokemusta omasta poliittisesta osallisuudesta, kun he pääsevät puheenvuorojen kautta kehittämään ja vaikuttamaan lastensuojeluun.

Nuorten puheenvuorot ovat lähes poikkeuksetta hyvin kiiteltäviä. Ammatillaiset kokevat puheenvuorojen lisäävän heidän ymmärrystään ja osaamistaan sekä vaikuttavan positiivisesti omaan ammatilliseen kehitykseen. Päätöksentekijät kokevat oman ymmärryksen lisääntyvän, mikä parhaimmillaan johtaa laajempaan tietopohjaan perustuvaan päätöksentekoon.

42 Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet 2021. <https://www.lskl.fi/julkaisut/lastensuojelun-kokemusasiantuntijuuden-eettiset-ohjeet/>

43 Muutosvoimaa! -opas 2017. <https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/155/muutosvoimaa---kohti-nuorten-kokemusasiantuntijuutta-lastensuojelussa>

Kokemuksia yhteistyöstä UP2US-hankkeen kanssa

Onni ja kokemusasiantuntijat ovat olleet mukana sosionomitutkinnon syventävissä opinnoissa, lastensuojelun erikoistumiskoulutuksessa sekä myytävän koulutuksen syventävissä opinnoissa eli ovat osallistuneet monipuolisesti tulevien ammattilaisten perusosaamisen kehittämiseen sekä jo työelämässä olevien ammattilaisten osaamiseen ja työn kehittämiseen.

Asiakasosallisuuden vahvistuminen konkreettisesti arjen työskentelyssä sekä lasten ja nuorten arjessa. Opiskelijoiden palaute on ollut se, että he ovat oppineet kriittisesti tarkastelemaan osallisuuden käsitettä ja sen toteutumista heidän työssään. He ovat kehittäneet asiakkaiden osallisuutta oman organisaatioiden tuottaman palvelun kehittämisessä, jossa he ovat merkittävänä ymmärrystä lisäävänä osana nostaneet Onnin luennon ja kokemusasiantuntijoiden kanssa käytyt keskustelut. Opiskelijat ovat kautta linjain kokeneet Onnin ja kokemusasiantuntijoiden vierailut todella avartavina ja hyödyllisinä.

UP2US-hanke on tuottanut paljon hyödyllisiä videoita, joissa kokemusasiantuntijat avaavat lastensuojelun sekä lapsi- ja perhetyön kentältä tärkeitä sekä haastavia teemoja ja ilmiöitä. Opiskelijat ovat jo aiemmin toivoneet näihin osa-alueisiin ymmärrystä ja osaamista. Olemmekin käyttäneet hankkeen tuottamia videoita aktiivisesti opiskelijoiden kanssa työskentelyssä. Sekä me että opiskelijat olemme kokeneet niiden avaavan uusia näkökulmia sellaisiin aiheisiin, joissa on todella tärkeä ymmärtää itse kokijan kokemusmaailma ja joita on vaikea tavoittaa muuta kautta. Teoria ei tavoita elämän moninaisuutta ja monivivahteisuutta. Myöskin tämän takia arvostamme todella paljon sekä Onnin, kokemusasiantuntijoiden ja koko hankkeen tekemää työtä.

Riikkaelina Susipolku,

Psykologi, Lehtori, Sosionomin tutkinto-ohjelma TAMK

Anssi-Pekka Udd,

KT, Lehtori, Sosionomin tutkinto-ohjelma TAMK

5.6 Työ-, projekti- ja ohjausryhmät

Toiminnan perusidea

Nuorilta toivotaan osallistumista laajasti erilaisiin työ-, projekti- ja ohjausryhmien työskentelyyn. Yleensä tämänkaltaiset toiminnot vaativat nuorilta pidempiaikaista sitoutumista. Nuoret tuovat työskentelyprosesseihin näkemyksiään ja kokemuksiaan laajasti niin lastensuojelusta kuin nuoruudesta ylipäänsä.

Kuten puheenvuorojen kohdalla myös prosessimaisessa työskentelyssä nuorella tulee olla oikeus vapaasti itse määritellä, puhuuko omista kokemuksistaan suoraan niihin viitaten tai me-puheella vai ilmiöistä ja asioista yleisellä tasolla. Nuoren osallistuminen prosessimaiseen työskentelyyn on hyvä tapa varmistaa, että nuoren näkemys on edustettuna koko työskentelyn ajan. Yksi nuori ei voi kuitenkaan edustaa koko viiteryhmäänsä.

Nuorille prosessimaiset työ- ja vastaavat ryhmät saattavat olla uusia, vaikka ammattilaisille ne olisivatkin jo hyvinkin tuttuja. Tästä syystä myös prosessimaiseen työskentelyyn on hyvä valmistautua ja osallistumista suunnitella yhdessä toiminnasta vastaavan työntekijän ja nuoren kanssa, jotta osallistumisesta työryhmiin saadaan mielekästä ja merkityksellistä myös nuorelle itselleen. Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavan työntekijän tulee tarjota nuorelle koko prosessin ajan tukea ja käydä keskusteluja myös sen tahon kanssa, kenen toiveesta tai mihin liittyvään prosessiin nuori osallistuu.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Prosessimainen työskentely osana erilaisia ryhmiä vaatii nuorelta erilaista sitoutumista työskentelyyn verrattuna siihen, jos kyseessä on esimerkiksi yksittäinen puheenvuoro. On siis hyvä huomioida, että esimerkiksi kaikkien nuorten elämäntilanne ei ole sellainen, jossa tällainen sitoutuminen olisi mahdollista.

Pitkienkin sitoumusten kohdalla on hyvä tunnistaa nuoruus elämänvaiheena ja sen erityisyys. Joskus motivoituneen ja sitoutuneenkin nuoren elämässä voi tapahtua normaaleja nuoruuteen kuuluvia muutoksia, kuten uuden työn tai opiskelujen aloittaminen, jotka vaikuttavat mahdollisuuksiin osallistua prosessiin jatkossa.

Lähes kaikki edellä mainitut prosessimaiset toiminnot järjestetään virka-aikaan, mikä automaattisesti rajaa joidenkin nuorten mahdollisuuden osallistua toimintaan.

Vinkit toiminnan soveltajille

Nuorille tulee maksaa yhdessä sovittu korvaus osallistumisestaan ja sitoutumisestaan työ-, projekti- ja ohjausryhmiin.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavan sekä prosessista vastaavan työntekijän toimesta nuorilla tulee olla riittävä tuki. On tärkeää, että nuoret pääsevät oikeasti osallistumaan merkityksellisellä tavalla prosessimaisessakin työskentelyssä, jossa saattaa olla erilaisia näkemyksiä käsiteltävistä asioista ja ilmiöistä. Näennäisosallistuminen eli mukana oleminen vain sen takia, että se näyttää paperilta hyvältä, on yksi tehokkaimmista keinoista karkottaa motivoituneet ja innostuneet nuoret pois kokemusasiantuntijatoiminnasta.

Nuorilla pitää olla riittävästi tietoa käsiteltävästä asiasta ja ilmiöstä, jotta liittyminen keskusteluun ja osallistuminen on mielekästä. Tätä tukee myös ymmärrettävän ja lapsia ja nuoria kunnioittavan kielen sekä käsitteiden käyttö.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuorille osallistuminen erilaisiin prosesseihin tasavertaisena ryhmän jäsenenä on parhaimmillaan hyvinvointia, osallisuutta ja omaa toimijuutta vahvistavaa. Kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista osana työskentelyä vaikuttaa positiivisesti nuoren kokemukseen omasta itsestään.

Erilaisille prosesseille on hyödyllistä ”altistaa” koko tekeminen myös nuorten näkemyksille sen sijaan, että esimerkiksi järjestettäisiin ainoastaan erillisiä kuulemisia. Nuoret pystyvät tuomaan prosesseihin laajasti erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä, joiden koetaan vaikuttavan positiivisesti työskentelyyn. Yksi konkreettinen esimerkki nuorten osallistumisesta työryhmiin hankkeen aikana on lastensuojelun uudistamistyöryhmä, josta Susanna Hoikkala kertoo lisää kirjoituksessaan.

Lasten ja nuorten osallisuus lastensuojelulain uudistamisessa

Sosiaali- ja terveysministeriössä on parhaillaan käynnissä lastensuojelulain (417/2007) uudistamistyö, jossa on pyritty huomioimaan lasten ja nuorten osallisuus eri vaiheissa. Lastensuojelulaki ja siihen ehdotettavat muutokset koskettavat merkittäväällä tavalla lapsia ja nuoria, jonka takia näkemysten selvittämistä suoraan heiltä on pidetty välttämättömänä. Oikeutta osallistua turvaa niin perustuslaki kuin lastensuojelulaki ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991). Siten se on laajasti lastensuojelukäytäntöä ohjaava periaate.

Lakiehdotusten vaikutusten arviointi on keskeinen osa lainvalmisteluprosessia. Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri Johanna Laisaaren (2021)⁴⁴ sanoin lapsivaikutusten arviointi tarkoittaa päätösten ja toimenpiteiden yhteydessä tehtävää lapsiin kohdistuvien vaikutusten ennakointia ja seurantaa. Lainvalmistelun yhteydessä tehtävällä vaikutusten arvioinnilla selvitetään eri keinojen tuottamia hyötyjä ja haittoja sekä pyritään löytämään parhaat keinot ongelmien ratkaisemiseksi. (Iivonen & Pollari 2021, 15.)

Lapsilla ja nuorilla on arvokasta tietoa voimassa olevan lastensuojelulain toimivuudesta ja sisällöllisistä kehittämistarpeista. Käynnissä oleva lainvalmistelu pohjautuu keskeisesti sosiaali- ja terveysministeriön asettaman lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän (14.3.2019–30.6.2020) työhön⁴⁵. Työryhmä hyödynsi kokemusasiantuntijuutta ja -tietoa monipuolisesti koko työskentelyn ajan. Se mahdollistui työryhmän jäsenenä olleen Pesäpuu ry:n UP2US -hankkeen asiantuntija Katriina Nokireen kautta. Näin kehittämisehdotusten muotoilun tueksi saatiin lasten ja nuorten tuottamaa kokemustietoa liittyen esimerkiksi turvallisuutta ja osallisuutta vahvistaviin tekijöihin sijaishuollossa.

44 Iivonen & Pollari 2021. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163343/VNK_2021_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

45 Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:28. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lasten ja nuorten näkemykset myös sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuudesta ja palvelujen saannista olivat erittäin merkityksellisiä ehdotusten muotoilussa.

Koronapandemia muutti työryhmän aikaiseen työskentelyyn suunniteltua kuulemisprosessia, mutta lasten ja nuorten näkemysten selvittämisestä pidettiin tiukasti kiinni. Yhteistyökumppaneiden avustuksella lainvalmistelijoille avautui mahdollisuus keskustella lastensuojelun kokemusasiantuntijalasten ja -nuorten kanssa uudistamistyöryhmän luonnostelemista ehdotuksista ja saada heiltä arvokaita näkemyksiä ehdotusten jatkovalmisteluun. Työryhmän loppuraportin ehdotuksista saatiin myös kirjallista palautetta kokemusasiantuntijoilta ja erään lastenkodin lapsilta.

Lastensuojelulain valmistelun tukena on toiminut myös osana kansallista lapsistrategiaa toteutettu osallisuuspilotti, jossa kuultiin sijaishuollossa olleita lapsia ja nuoria lastensuojelulakiin suunnitelluista muutoksista. Pilotti toteutti kansallisen lapsistrategian tavoitetta koskien lapsen osallisuusosoikeuden edistämistä ja tuotti merkittävää tietoa lastensuojelulain uudistusten valmistelun tueksi.⁴⁶

Lasten ja nuorten osallisuusmahdollisuuksien tukeminen lainvalmistelussa kytkeytyy näkemykseen, jonka mukaan lasten ja nuorten kokemus-tieto nähdään merkittävänä ammattilais- ja tutkimustiedon rinnalla. Niin vaativan sijaishuollon työryhmän aikainen työskentely kuin kansallisen lapsistrategian osallisuuspilotti ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että lapsilla ja nuorilla on paljon sanottavaa sekä halua ja tarvetta pohtia lainsäädännön nykyisiä ja uudistusten mahdollisia vaikutuksia. Lapsilla ja nuorilla on taitoa tarkastella ja sanoittaa mahdollisia vaikutuksia omasta näkökulmastaan. Lakiehdotusten vaikutusten arviointi toki edellyttää, että ehdotuksia sanoitetaan lapsille ja nuorille ymmärrettävällä tavalla. Tämä haastaa lainvalmistelijat konkretisoimaan valmistele-miaan ehdotuksia lapsi- ja nuoriystävällisellä tavalla.

Susanna Hoikkala,

Neuvotteleva virkamies, VTT, Sosiaali- ja terveysministeriö

46 Pollari 2021. Kansallisen lapsistrategian pilotti osallistaa lapset ja nuoret lainvalmisteluun. Blogi 19.4.2021. <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/kansallisen-lapsistrategian-pilotti-osallistaa-lapset-ja-nuoret-lainvalmisteluun/>

5.7 Tutkimukset

Toiminnan perusidea

Nuoret voivat osallistua erilaisiin tutkimuksiin ja olla sitä kautta mukana kehittämässä lastensuojelua. Tutkimuksiin osallistuminen ei yleisesti ottaen ole ehkä kaikkein merkityksellisimpänä koettua kokemusasiantuntijatoimintaa, sillä sen vaikutukset saattavat olla vaikeasti hahmotettavissa.

Nuoret voivat osallistua tutkimuksiin joko yksin tai ryhmänä erilaisin tavoin muun muassa osallistumalla haastatteluihin, kirjoittaen tai vastaamalla kyselyihin. Nuorille on tärkeää avata ja kertoa tutkimuksen tekemiseen liittyvistä asioista sekä olla tarvittaessa tukena tutkimukseen osallistumisen jälkeen.

Nuoret voivat olla tutkimuksen tekemisessä aktiivisessa roolissa myös itse vertaistutkijoina. Tutkimukseen osallistuessa tai sitä mietittäessä tulee huomioida ja keskustella siitä, osallistuuko nuori tutkimukseen esimerkiksi kertomalla omia henkilökohtaisia kokemuksiaan, yleisellä tasolla ilmoitusta puhumalla vai kertomalla kokemuksiaan kokemusasiantuntijuudesta.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Lastensuojelun asiakkaana olevien ja olleiden nuorten kohdalla tutkimuseettiset kysymykset ovat merkittävässä roolissa. On tärkeä miettiä, miten haastavia, kipeitä ja raskaita asioita voi tutkimuksessa käsitellä niin, että ne eivät edelleen vahingoita nuoria. Alaikäisten nuorten kohdalla korostuvat myös tutkimuslupaun liittyvät kysymykset.

Vinkit toiminnan soveltajille

Tutkijan on kaikessa toiminnassaan toimittava eettisesti ja nuorten kokemuksiksi kunnioittavalla tavalla. Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavan työntekijän on hyvä tutustua etukäteen mm. tutkimussuunnitelmaan ja -kysymyksiin sekä kysymyksiin, joita nuorille tullaan esittämään.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavan työntekijän on varmistettava, että nuorten osallistuminen on turvallista ja hyvinvointia tukevaa sekä tuettava nuoria tutkimukseen osallistumista ennen ja sen jälkeen.

Tutkijan on hyvä toimittaa tutkimus kokemusasiantuntijatoiminnasta vastaavalle työntekijälle heti sen valmistuttua, jotta tämä voi edelleen viestiä tutkimuksesta siihen osallistuneille nuorille.

Myös tutkimukseen osallistumisesta voi tarjota nuorille pienen palkkion, kuten esimerkiksi lahjakortin tai elokuva lipun.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuoret pääsevät tutkimuksen kautta kehittämään ja vaikuttamaan erityisesti siihen, että lastensuojelun tietopohjassa vahvistuu ja vankistuu myös nuorten näkemykset. Tutkimukset tarjoavat nuorille usein tilan ja mahdollisuuden reflektoida ja tarkastella omaan elämäänsä liittyviä kysymyksiä. Tutkijat saavat arvokasta tietoa nuorten näkemyksistä ja kokemuksista.

5.8 Nuorten foorumit paikan päällä tai etäyhteyksin

Toiminnan perusidea

Nuorten foorumit ovat Pesäpuun Selviytyjät-ryhmän v. 2010 kehittämä nuorilta nuorille suunnattu työskentelymalli. Foorumeiden ideana on tarjota nuorille mahdollisuus osallistua lastensuojelun kehittämisen- ja vaikuttamistyöhön heitä motivoivalla tavalla yhdessä omanikäisten kanssa. Nuoret itse suunnittelevat ja toteuttavat päivän sekä dokumentoivat ja arvioivat sen ammattilaisten tuella. Päivän aikana syvennyttään johonkin tiettyyn teemaan vaihtelevin työskentelytavoin. Foorumit dokumentoidaan tarkasti ja niiden viestit julkaistaan esimerkiksi koostetussa raportissa. Foorumit voivat olla itsenäisiä kokonaisuuksia tai osana jotain laajempaa kehittämisprosessia.

Nuorten foorumeita on toteutettu esim. Valtakunnallisten lastensuojelupäivien yhteydessä, mielenterveys- ja päihdeteemasta, jälkihuollosta sekä hyvästä perhehoidosta nuoren näkökulmasta katsottuna.

Etätyöpajat ovat nuorten foorumien pohjalta muokattu toimintamalli korona-ajan tarpeisiin, ja toimintaidea sekä toteutus on samantyyppinen nuorten foorumien kanssa.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Nuorten foorumit ja etätyöpajat toimivat sekä vertaistukena että vaikuttamisen välineenä noin 15–25-vuotiaille lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollossa oleville nuorille sekä sijaisisaruksille. Foorumeiden työskentelytapa on ratkaisu- ja voimavarakeskeinen. Foorumeissa tuodaan esiin niitä asioita, jotka ovat jo hyvin sekä niitä asioita, joita pitää edelleen vahvistaa. Toiminta lähtee nuorten tarpeista ja toiveista ja teemat kietoutuvat vahvas-

ti nuorten elämään. Foorumeita järjestetään kysynnän ja tarpeen mukaan eri puolilla Suomea yhteistyössä eri tahojen kanssa. Nuoret voivat tulla paikalle yksin tai esim. tukena toimivan aikuisen kanssa.

Etätyöpajat mahdollistavat nuorten osallistumisen laajemminkin, sillä matkustamista ei tarvita. Etänä voi olla myös helpompaa osallistua, sillä ei tarvitse olla muiden ihmisten kanssa samassa paikassa. Myös etätyöpajoissa nuorella voi olla aikuinen mukana tukemassa. Samoin etänä voidaan erityisin perustein mahdollistaa anonyymi osallistuminen, mikä ei paikan päällä järjestettäessä ole mahdollista.

Vinkit toiminnan soveltajille

Nuoret nähdään aktiivisina toimijoina, jotka ovat itse alusta asti suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa foorumia ja etätyöpajaa. Vertaisuudella on tärkeä rooli, ja psyykkisestä sekä fyysisestä turvallisuudesta tulee aina huolehtia tarkkaan. Etätoteutuksessa on toiminnasta vastaavan ammattilaisen tärkeä hallita digitaaliseen ympäristöön soveltuvat työskentelytavat ja -välineet sekä huolehtia, että kaikilla osallistujalla on tarvittavat digitaaliset välineet, mahdollisuus ja osaaminen niiden käyttämiseen. Korona-aikana myös nuorista on tullut entistä taitavampia digitaalisten välineiden käyttäjiä. Nuorten foorumeissa ruoalla ja herkuilla on tärkeä merkitys. Ruoka ja herkut mahdollistetaan nuorille etätyöpajoissakin esimerkiksi niin, että kukin osallistuja voi tilata itselleen ruokaa ja käydä ostamassa herkkuja erikseen sovitulla summalla. Kuitti toimitetaan ammattilaiselle, joka huolehtii rahan takaisin maksusta. On myös mahdollista nuoren niin toivoessa, että hänelle tilataan ruokaa ja herkkuja kotiin toimitettuna. Paikan päällä järjestettävissä foorumeissa kustannuksia tulee koontumistilasta, mitä etätoteutuksessa ei ole. Etätyöpajassa tulee kuitenkin huolehtia mahdollisista lisenssimaksuista tms. Aiheesta ja tilanteesta riippuen sekä joissakin fyysisesti paikan päällä järjestettävissä foorumeissa että etätyöpajoissa nuorille maksetaan palkkio kehittämis- ja vaikuttamistyöhön osallistumisesta.

Pesäpuu auttaa nuorten foorumien toteutuksessa ⁴⁷.

47 Pesäpuu ry 2021. Nuoret 13–29-vuotiaat. <https://pesapuu.fi/toiminta/lap-set-ja-nuoret-kehittajina/nuoret/>

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuorten kokemuksen mukaan nuorten foorumit ovat pääsääntöisesti olleet ”kivoja” ja ”mukavia”. Ne on koettu turvallisiksi ja tekeminen mielenkiintoiseksi. On koettu merkityksellisenä päästä tapaamaan muita nuoria, joilla on kokemusta lastensuojelusta ja samalla pääsee vaikuttamaan monenlaisiin asioihin. Keskustelua ja yhteistä jakamista on usein riittänyt niin paljon, että ryhmätöihin ja muuhun työskentelyyn varattu aika on joskus koettu liian lyhyenä. Etänä toteutettavissa työpajoissa tekniikka ei ole aina toiminut hyvin, mikä joitakin nuoria on harmittanut.

Nuorten foorumeista koostetaan tietoa raporteiksi, jotka ovat myöhemmin ammattilaisten, tutkijoiden ja päätöksentekijöiden käytettävissä. Nuorten foorumit voidaan kytkeä myös osaksi erilaisia prosesseja, jolloin niiden pohjalta voidaan vastata suoraan ammattilaisten olemassa oleviin kysymyksiin. Ammattilaiset ovat kokeneet foorumeiden tuottaman tiedon arvokkaaksi. Nuorten foorumien raportteja löytyy Pesäpuun verkkosivuilta⁴⁸.

5.9 Dialogit

UP2US-hankkeessa on käytetty alun perin Sitrassa kehitettyä Erätauko-dialogimallia osana kehittämistyötä ja yhteistyötä on tehty mm. Erätaukosäätiön kanssa. Dialogeja on järjestetty nuorten ja päätöksentekijöiden kesken lastensuojelusta, yhdessä nuorten kanssa väkivaltakokemusten käsittelyssä, nuorten ja ammattilaisten kanssa korona-ajan vaikutuksista keskusteltaessa sekä monissa muissa yhteyksissä.

Toiminnan perusidea

Erätauko on tapa käynnistää ja käydä eri lähtökohdista tulevien ihmisten kanssa rakentavaa ja tasavertaista yhteiskunnallista keskustelua. Siinä on mahdollisuus pysähtyä ja harkita asioita rauhassa.

Erätauko-keskustelua suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon:

- *Mistä aiheesta olisi tärkeää lisätä ymmärrystä?*
- *Keitä tulisi kutsua mukaan?*
- *Ketkä jäävät yleensä sivuun – miten heidätkin saisi mukaan?*
- *Minkälaisessa tilassa keskustelu järjestetään?*

⁴⁸ Pesäpuu ry 2021. Nuorten foorumeiden raportit. <https://pesapuu.fi/materiaalit/nuorten-foorumeiden-raportit/>

- *Onko keskustelu etänä ja mitä se vaatii?*
- *Minkä verran on aikaa?*
- *Kuka keskustelun ohjaa?*
- *Miten toimitaan keskustelun jälkeen, kun ymmärrys on lisääntynyt?*

Kun keskustelu on toteutumassa, siinä auttaa Erätauko-keskustelun kaava:

1. *Tervetuloa, esittäytyminen*
2. *Rakentavan keskustelujen pelisääntöjen läpikäynti*
3. *Aiheeseen virittävä alkujuttu*
4. *Pariporina tai jokaisen oma pohdinta*
5. *Yhteinen keskustelu*
6. *Keskustelun syventäminen*
7. *Pariporina tai jokaisen oma pohdinta*
8. *Yhteinen keskustelu*
9. *Omien oivallusten kirjoittaminen*
10. *Omien oivallusten jakaminen muiden kanssa*
11. *Miten eteenpäin?*
12. *Kiitokset*

Erätauko vahvistaa osallisuuden kokemusta keskustelua käyvän ryhmän kesken tai laajemmin yhteiskunnassa. Lisäksi sen avulla on mahdollista saavuttaa syvempää ymmärrystä käsitellystä aiheesta ja kuulla erilaisten ihmisten erilaisia näkökulmia. Parhaimmillaan keskusteluissa syntyy ennalta-arvaamattomia oivalluksia ja uutta ajattelua. Keskustelussa tavoitteena ei ole olla samaa mieltä.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Erätauko toimii todella hyvin esimerkiksi nuorten ja päättäjien välisissä dialogeissa, sillä niissä jokainen osallistuu omiin kokemuksiinsa perustuen jonkin roolin sijaan. Erilaiset hierarkkiset asetelmat madaltuvat ja osallistujat kokevat olevansa tasavertaisia keskenään, mikä tukee nuorten osallistumista.

Erätaun avulla on mahdollista tarkastella myös sensitiivisiä ilmiöitä yhdessä nuorten kanssa, koska keskustelijat itse voivat määrittää keskustelun tason syvyyttä. Erätauko siirtää valtaa ja toimijuutta keskustelijoille, mikä tukee nuorten mielekästä osallistumista.

Vinkit toiminnan soveltajille

Kaikki tarvittava materiaalia Erätauko-keskustelun suunnittelua ja ohjaamista varten on kaikkien saatavilla Erätauko-säätiön verkkosivuilla⁴⁹. Jos ei ole aiemmin vetänyt samankaltaisia keskusteluja, kannattaa lukea saatavilla olevat materiaalit läpi ja sen jälkeen rohkeasti harjoitella keskustelun vetämistä. Halutessaan voi osallistua myös eri toimijoiden järjestämiin fasilitaattorikoulutuksiin. Myös DialogiAkatemian verkkosivuilla on paljon materiaalia Erätaukokeskusteluihin ja dialogisuuteen liittyen⁵⁰.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuoret ovat kokeneet Erätaukokeskustelut hyväksi tavaksi käydä yhdessä rakentavaa keskustelua. Nuoret kokevat, että näissä keskusteluissa jokainen voi osallistua juuri itselleen sopivalla tavalla ja tasavertaisesti toisten kanssa. Niin nuoret kuin ammattilaiset ja päätöksentekijät kokevat Erätauko-keskusteluihin osallistumisen lisäävän ymmärrystä monipuolisesti käsiteltävistä aiheista.

5.10 Jalkautuminen sijaishuoltopaikkaan

Toiminnan perusidea

Jalkautumalla lastensuojeluyksiköihin pystytään tarjoamaan vertaisuutta ja osallisuutta sekä mahdollistamaan lastensuojelun kehittäminen nuorille tutussa asuinympäristössä ja yhteisössä. Se on merkityksellistä toimintaa, joka mahdollistaa useammalle nuorelle turvallisen ajan ja paikan tulla kohdatuksi vertaisuuden, osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden äärellä. Näin voidaan tavata myös niitä nuoria, jotka eivät esimerkiksi koe mielekkääksi tai eivät muusta syystä pysty lähtemään asuinpaikkansa ulkopuolelle tällaiseen toimintaan mukaan. Tuttujen ja turvallisten ohjaajien läsnäolo, tuttu ympäristö sekä toiminnan vapaaehtoisuus antavat nuorille hyvät raamit osallistua ja olla läsnä sekä saada uusia onnistumisen kokemuksia.

49 Erätauko-Säätiö 2021. Erätauko. <https://www.eratauko.fi/>

50 DialogiAkademia 2021. Dialogi Akademia. <http://www.dialogiakademia.fi/>

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Kohderymänä on lastensuojeluyksiköissä asuvat lapset ja nuoret. Osalla heistä voi olla haasteita lähteä asuinympäristönsä ulkopuolella tapahtuvaan vapaa-ajan toimintaan mukaan, jolloin toiminta tulee nuorten luo. Toiminnan tavoitteiden läpikäynti yhdessä toimintaan osallistuvien nuorten sekä heitä hoitavien aikuisten kanssa on perusedellytys sille, että osallistujat motivoituvat ja sitoutuvat toimintaan. Tällöin myös heidän lähiakuisensa voivat tukea paremmin osallistumista sekä luoda sen mahdollistavat puitteet asumisyksikössä. Suunnitellusta toiminnosta riippuen jalkautuminen voi olla kertaluontoista tai jatkua säännöllisesti pidemmällä aikavälillä. Joka tapauksessa on hyvä huomioda, että osallistuvien nuorten jaksaminen ja vointi voi vaihdella yksittäisen tapaamisen sekä pidemmän ajan sisällä. Sen sanoittaminen ääneen on tärkeää, jottei nuori koe epäonnistuneensa, jos joskus jääkin sovitusta toiminnasta pois tai keskeyttää osallistumisen.

Vinkit toiminnan soveltajille

On tärkeää muistaa ja kunnioittaa sitä, että monelle nuorelle asuinyksikkö on sen hetkinen koti. Yksikön aikuisten sekä nuorten kanssa tulee sopia yhteisistä pelisäännöistä, jotka turvaavat toiminnan sujuvuutta sekä toteutumista eettisesti oikein. Muutoinkin toiminnan sisällön ja tavoitteiden, aikataulujen sekä käytännön järjestelyiden sopiminen yhdessä yksikön aikuisten kanssa jo ennen toiminnan alkua on tärkeää. Toiminnan aikana on kiinnitettävä huomiota sujuvaan vuorovaikutukseen yksikön aikuisten kanssa, esim. niitä tilanteita ajatellen, jos toiminnan aikana jostain nuoresta tai hänen tilanteestaan herää huoli, tai tapaaminen on sisältänyt rankkojenkin aiheiden käsittelyä. Jalkautuvien työntekijöiden on mietittävä myös vaihtoehtoisia toimintatapoja niille kerroille, jos toinen työntekijä estyy tulemast. Työn luonteen vuoksi työntekijöiden keskinäinen työnjako ja vastuut on niin ikään tärkeää suunnitella sekä keskustella auki.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Hankkeen aikana jalkauduttiin lastensuojeluyksiköihin muun muassa taideprojektin sekä Pesäpuun X-ketjun koordinoiman OmaPoko-kehittämiskokonaisuuden puitteissa, mistä on kuvaus jäljempänä (Johanna Barkman).

Keski-Suomen kulttuurirahaston myöntämän apurahan turvin Taideprojekti YoungArt2Us toteutettiin vuosina 2020–2021 jyvaskyläläisissä lasten-

suojeluyksiköissä, joihin hankkeen työntekijä jalkautui viikoittain noin puolen vuoden ajan yhdessä toisen kokemustaustaisen työntekijän kanssa. Projektissa tarjottiin lapsille ja nuorille mahdollisuutta kokeilla taiteen tekemistä erilaisin luovin keinoin. Taiteilun ohessa he saivat tavata vertaisuuden merkeissä jo lastensuojelusta itsenäistyneitä nuoria aikuisia. Tapaamiset muodostuivat kuulumisten vaihdosta, erilaisista taiteen menetelmistä ja niiden rohkeista kokeiluista, vertaiskeskusteluista sekä nuorille tärkeiden asioiden jakamisesta. Tapaamisista muodostui nopeasti merkittäviä luottamuksellisia ihmissuhteita.

Toimintaan osallistuvat nuoret pääsivät tapaamaan vertaisiaan, osallistumaan mielekkääseen toimintaan, sekä saamaan omalle lastensuojelukokemukselleen uudenlaisia merkityksiä esim. lastensuojelun kehittämisen merkeissä ja reflektoidessaan omia kokemuksiaan yhdessä muiden nuorten sekä toiminnasta vastanneiden työntekijöiden kanssa. Nuorten osallisuus heidän omassa asuinympäristössään lisääntyi, kuin myös heidän toimijuutensa omassa elämässään ja omassa asioissaan.

OmaPoko -nuorten oikeus olla, onnistua ja oireilla Pohjolakodissa

Asettaudumme Pohjolakodin saliin. Ohjaajat ja nuoret Pohjolakodista sekä Pesäpuun työntekijät. Tunnelma on tiivis, odottava. Toinen OmaPoko-iltapäivä on alkamassa selviytymisen teemalla ja meitä kaikkia jännittää.

Osa nuorista istuu huppu silmien edessä, osa taas näprää sitä, mitä käteensä saavat. Jokunen katsoo uteliaana suoraan silmiin. Joku heittää läppää ohjaajan kanssa. Yksi nuorista ei halua olla salissa. Hän saa osallistua omalla tavallaan viereisestä huoneesta käsin. Tiesimme, ettei samassa tilassa oleminen tuttujen, saati tuntemattomien aikuisten kanssa ole nuorille helppoa.

*

Vuonna 2019 aloitimme yli vuoden kestäväen Eväitä omaohjaajalle – OmaPoko kehittämishankkeen. Vaikka hanke päättyi loppuvuodesta 2020, niin hyvä yhteistyö jatkuu edelleenkin. Hankkeessa edistettiin ja vahvistettiin nuoren ja omaohjaajan välistä vuorovaikutusta sekä kehitettiin yhdessä työntekijöiden ja nuorten kanssa Pohjolakodin toimintakulttuuria.

Omaohjaaja on nuoren avainhenkilö Pohjolakodilla. Tästä syystä omaohjaajatyön pohtimiseen ja kehittämiseen panostettiin johdon, työntekijöiden ja nuorten yhteisellä prosessilla. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa nuorten ja työntekijöiden osallisuutta laitoksen arjessa sekä kirkastaa työntekijöiden ammatillista identiteettiä lastensuojelutyössä. OmaPoko kehittämishanke sisälsi yhteensä kahdeksan työpajaa, neljään niistä osallistuvat myös Pohjolakodissa sijoitettuna olevat nuoret. Yksi nuorten työpaja toteutettiin virtuaalisesti.

OmaPoko-kehittämishanke nosti nuorten osallisuuden keskiöön, ja yhdessä tekemisen tärkeys vahvistui.

– OmaPoko-hanke jätti pysyväksi toimintatavaksi yhteisen osallistavan tekemisen. Niistä hyvänä esimerkkinä ovat taidetyöpajat, joissa nuoret pääsevät taiteen keinoin käsittelemään itselleen tärkeitä asioita, Pohjolakodin erityistyöntekijä Pilvi Morko toteaa.

Sydän paikallaan

Ohjaajille ja tukitiimille järjestettiin omat orientaatiopäivät, joissa reflektointiin mennyttä, nykyaikaa ja tulevaisuutta. Päivien yhteenvedona voidaan todeta, että Pohjolakodin koko henkilöstö on sitoutunut kehittämään ja vahvistamaan lapsilähtöistä työkuilttuuria. Heillä on otsikon mukaisesti ”sydän paikallaan”, kuten he itse sanoivat. Ohjaajat kuvasivat Pohjolakotia toimivaksi, merkitykselliseksi, yhtenäiseksi ja edelläkävijäksi. Halu kehittää työtä nuorten parhaaksi tarkoittaa sitoutuneisuutta tarkoituksellisen lastensuojelutyön eteen. Vaativa sijaishuolto tarvitsee selkeää lainsäädäntöä, ohjeistusta kasvatuskäytäntöihin, rajoitustoimenpiteisiin sekä valmiuksia kuntouttavaan vuorovaikutukseen. Tätä kaivataan, jotta nuorille voidaan luoda kasvuympäristö, jossa heidän kehitystään voidaan tukea turvallisesti.

Orientaatiopäivät jatkuivat kolmella pop up -tyyppisillä valmennus- ja kehittämispäivällä turvallisuuden, osallisuuden ja selviytymisen näkökulmasta. Päivät koostuivat teoreettisesta ja kokemuksellisesta tarkastelusta siten, että aamupäivä pohdittiin päivän teemaa ohjaajien kanssa ja iltpäiväksi nuoret tulivat työskentelyyn mukaan. Näin syntyi OmaPoko-päivät, jossa nuoret pääsivät toteuttamaan itseään erilaisten toimintojen avulla ja samalla kehittämään Pohjolakotia.

*

UP2US:n asiantuntija Katriina Nokireki rikkoi salissa olevan kutkuttavan tunnelman. Hän puhui nuorille nuorisotyöntekijän varmalla ammattitaidolla ripotellen puheen sekaan omia ja muiden nuorten sijaishuollon aikaisia kokemuksia. Katriina liikkuu taitavasti kolmella tasolla, joissa hänen omat kokemuksensa koskettavat kuulijoiden tunnemaailmaa ja empatian kykyä, toisten nuorten näkemykset tarjoavat vertaisuutta siitä, että nuori ei ole kokemuksiansa kanssa yksin eikä ”hullu”, kuten niin moni nuori ajattelee. Nuorisotyöntekijän ammattiroolista käsin hän liittyy puheen nuorten yleiseen kokemusmaailmaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hän ei tarjoa valmiita ratkaisuja vaan heittää ilmaan ajatuksia, tunnelmia ja kysymyksiä.

Seuraan tilannetta liikuttuneena. Puhe tavoittaa nuoret. Huppujen alta kurkistaa varovaisia katseita. Ohjaajalla meni roska silmään. Ymmärrän,

että nyt taas olemme jonkun hyvin olennaisen äärellä. Ytimen, joka saa aikaan liikettä mielessä ja kehossa. Samalla huomaan, että viereisessä huoneessa oleva nuori on asettautunut saliin.

Johanna Barkman,
kehittämispäällikkö, Pesäpuun X-ketju-hanke

Pahan ja hyvän olon merkit?

Mistä tunnistaa
pahan olon?

- JEN TUNTEE KAIKKIALLA
 - MIELESSÄ → PAHA MIELI
 - KEHOSSA → ESIM. VATSA KIFEÄ
 - AIVOJUMU
- TEKEE MIELI HERKKUJA
- HERMORÖÖKIT ON HUUIT
- TEKEE MIELI RÄJÄHTÄÄ MAAPALLO
- VIHA!
- HALUAA OLLA YKSIN

Mistä tunnistaa
hyvän olon?

- HYVÄ FIILIS
- KEHOSSA → HYYMÄLYTTÄÄ
- MIELI → HANKALAT APAT EI TUNNU NIIN PAHALLE
- HERKKUJA TEKEE MIELI
- VITSIT LENTELEE
- ILDISUUS

Nuorten pienryhmätyöskentelyn tuotos selviytymisen merkeistä.

X-ketju (Johanna Barkman & Marianne Ersta) koordinoi Pohjolakodissa omaohjaajatyön kehittämishanketta yhteistyössä Pesäpuun UP2US (Katriina Nokireki) ja Nuorten tiimin (Johanna Liukkonen) kanssa.

5.11 VALTTI-Vertaisarviointi

Toiminnan perusidea

Vertaisarvioinnin idea pohjautuu Aspa-säätiön kehittämään vertaisarviointimalliin vammaisten asumispalveluissa. Lastensuojelukontekstissa vertaisarviointia on kehitetty Sankarit-ryhmässä, joka muodostuu sijaishuollossa asuneista nuorista aikuisista sekä Jyväskylän kaupungin lastensuojelupalvelujen ja Pesäpuu ry:n työntekijöistä. Kehittämistyö alkoi vuonna 2017, ja siinä on ollut mukana myös Eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto. Jyväskylällä vertaisarvioinnit jatkuvat edelleen Pesäpuun ja Jyväskylän kaupungin yhteistyönä. Jyväskylässä vertaisarviointi on osa sosiaalipalveluiden valvontayksikön toimintaa ja vertaisarvioinnilla on tärkeä merkitys osana muuta sijaishuollon valvontaa. Vertaisarviointeja kehitetään koko ajan ja uusia vertaisarvioitsijoita valmennetaan mukaan toimintaan. Vertaisarviointeja toteutetaan Jyväskylän lisäksi myös muualla Suomessa.

Vertaisarviointi lastensuojelun sijaishuollossa on asiakaspalautemalli, joka korostaa nuorten osallisuutta omassa asuinympäristössään. Vertaisarvioinnissa lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus kertoa kokemuksiaan sijaishuoltopaikasta, ilmapiiristä, aikuisista ja heidän toiminnastaan sekä omasta arjestaan. Vertaisarvioinnin avulla sijaishuollossa oleva lapsi tai nuori pääsee tuomaan esiin, arvioimaan ja kehittämään arjessaan olevia tärkeitä asioita.

Vertaisarviointihaastattelut toteuttavat aikuistuneet vertaiset, joilla itsellään on kokemusta sijaishuollossa kasvamisesta. Laitoksiin tehtävässä vertaisarvioinnissa haastattelut ovat yksilökohtaisia ja perhehoidossa haastattelut toteutetaan ryhmämuotoisena. Haastatteluiden vastauksista tehdään yhteenveto, josta yksittäisen lapsen tai nuoren vastaukset eivät ole tunnistettavissa. Yhteenveto käsitellään yhteisesti keskustellen lasten ja nuorten, henkilökunnan sekä lasten ja nuorten sosiaalityöntekijöiden kanssa. Vertaisarvioinnin avulla koottu asiakaspalaute huomioidaan sijaishuoltopaikkaan tehtävässä viranomaisvalvontatyössä.

Vertaisarvioinnissa syntyvät haastatteluaineistot ovat tärkeitä myös lastensuojelututkimuksen näkökulmasta. Tämän takia informoimme vertaisarvioinnista lapsen tai nuoren sosiaalityöntekijää sekä huoltajaa ja pyydämme erikseen nuoren suostumuksen myös mahdollisesti vertaisarvioinnista tehtävää tutkimusta varten. Vertaisarvioinnista tehtävään tutkimukseen osallistuminen on lapselle ja nuorelle täysin vapaaehtoista ja hän voi keskeyttää osallistumisen missä tahansa tutkimusprosessin vaiheessa. Haas-

tatteluaineistoon ei tallenneta mitään henkilö- eikä tunnistetietoja, joiden avulla lapsi tai nuori olisi tunnistettavissa jälkikäteen.

Vertaisarvioitsijat ovat saaneet tehtävänsä valmennusta, ovat vaitiolovelvollisia ja saavat tehtävässään tukea. He ovat kiinnostuneita kuulemaan lapsia sekä nuoria sekä kehittämään lastensuojelua yhdessä heidän kanssaan. Vertaisarvioinnin tavoitteena on kehittää yhdessä entistä turvallisempaa sijaishuoltoa.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Vertaisarviointi on ensisijaisesti tarkoitettu noin 13–18-vuotiaille sijaishuollon laitos- tai perhehoidossa asuville nuorille. Siitä voidaan toteuttaa tilanteesta ja tarpeesta riippuen myös alle 13- tai yli 18-vuotiaille. Osallistumalla vertaisarviointiin lapsi ja nuori pääsee vaikuttamaan asuinpaikkansa ja lastensuojelun kehittämiseen sekä saa tilaisuuden tutustua samassa tilanteessa olleeseen vertaisarvioitsijana toimivaan nuoreen aikuiseen, jolla on omakohtaista kokemusta sijaishuollosta.

Vinkit toiminnan soveltajille

Vertaisarviointi vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta sekä lisää läpinäkyvyyttä sijaishuoltoapaikan toiminnassa lasten ja nuorten parhaaksi. Osallistuminen on aina vapaaehtoista, keskeyttää voi milloin tahansa ja haastattelut tehdään nuorten ehdoilla. Haastatteluympäristön on tärkeä olla rauhallinen ja nuoren tulee kokea olonsa turvalliseksi. Ennen vertaisarviointihaastattelua aikuisille sekä nuorille kerrotaan toiminnan perusidea suullisesti ja kirjallisesti, jotta kaikki tietävät mistä on kyse.

Vertaisarviointiin voi tutustua lisää Pesäpuu ry:n verkkosivuilla ja Ansa Leinosen sosiaalityön erikoistumisopintojen lopputyön kautta ⁵¹ ⁵².

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Vertaisarviointi on osoittautunut toimivaksi tavaksi kuulla nuoria heidän omissa asuinympäristössään. Samalla se tarjoaa sijaishuollossa asuville nuorille mahdollisuuden kohdata sijaishuollon kokemuksen omaavia ver-

51 Pesäpuu ry 2021. Nuoret vertaisarvioitsijoina. <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuoret-vertaisarvioitsijoina/>

52 Leinonen 2019. Nuorisokotien vertaisarviointi - kohti lapsiystävällistä ja osallisuutta tukevaa valvontatyötä. https://pesapuu.fi/materiaalit/ansa-leinonen-2019/?_sft_material-tags=kokemusasantuntijuus

taisia, vahvistaa nuorten osallisuutta omassa arjessaan sekä vaikuttaa sijaishuoltopaikan arkeen ja käytänteisiin vahvistaen jo hyviä asioita ja nostaen näkyviksi niitä, jotka vaativat kehittämistä.

5.12 Sijaishuollon juhlapäivä

Toiminnan perusidea

Sijaishuollon juhlapäivä on maailman suurin lastensuojelun sijaishuollossa asuvia ja asuneita ihmisiä sekä heistä välittäviä henkilöitä juhlistava päivä. Kansainvälisesti Care Day -nimellä tunnettua juhlapäivää on juhlittu Suomessa vuodesta 2020 saakka. Sijaishuollossa asuvia ja asuneita ihmisiä sekä heistä välittäviä henkilöitä juhlietaan joka vuoden helmikuun kolmas perjantai kansainvälisesti.

Juhlapäivän viettämiseen ei ole oikeita tai vääriä tapoja, vaan jokainen voi juhlistaa päivää juuri haluamallaan tavalla. Sijaishuollon juhlapäivä on hyvä päivä juhlia myös ja erityisesti niiden nuorten kanssa, jotka osallistuvat lastensuojelun sijaishuollon kehittämis- ja vaikuttamistyöhön.

Juhlapäivään liittyen järjestetään vuosittain kansallinen seminaari ja dialogeja vaihtuvin teemoin.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Sijaishuollossa asuvilla ja asuneilla nuorilla on usein erilaisia arvottomuuden, erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Sijaishuollon juhlapäivä on yksi tapa muistuttaa nuoria siitä, että jokainen heistä on juhlan arvoisen ja arvokas, tärkeä ja rakastettu juuri sellaisena kuin on.

Vinkit toiminnan soveltajille

Sijaishuollon juhlapäivää on hyvä suunnitella yhdessä. Vinkkejä juhlapäivän juhlintaa löytyy Pesäpuu ry:n verkkosivuilta ja juhlapäivän sosiaalisen median kanavista ^{53 54 55}.

53 Pesäpuu ry 2021. Care Day - Sijaishuollon juhlapäivä. <https://pesapuu.fi/care-day/>

54 Sijaishuollon juhlapäivä Facebookissa 2021. <https://www.facebook.com/sijaishuollonjuhlapaiva>

55 Sijaishuollon juhlapäivä Instagramissa 2021. <https://www.instagram.com/sijaishuollonjuhlapaiva/>

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Juhlapäivä on otettu innokkaasti ja ilolla vastaan koko sijaishuollon kentällä. Sijaishuollon juhlapäivän koetaan vastaavan osaltaan toiveeseen siitä, että lastensuojelusta ja sijaishuollosta keskusteltaisiin myös positiivisista asioista, onnistumisista ja ratkaisuista käsin. Nuoret kokevat sijaishuollon juhlapäivän merkityksellisenä ja hyvänä tapana tehdä yhdessä myös kivoja juttuja.

5.13 101 kirjettä -julkaisu

Toiminnan perusidea

101 kirjettä -julkaisu kokosi yhteen yli sadan lastensuojelun sijaishuollossa asuvan ja asuneen noin 13–30-vuotiaan nuoren kokemuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta. Nuoret kirjoittivat kirjeitä omista kokemuksistaan ja näkemyksistään lastensuojeluun liittyen.

Kohderyhmään kuuluville nuorille valmisteltiin kirjoituskutsu, jossa kuvattiin 101 kirjettä -julkaisun tavoitetta, teemaa ja miksi valittua teemaa pidettiin tärkeänä. Kirjoituskutsussa nuorille kerrottiin myös siitä, miten ja missä heidän kirjoittamiaan kirjeitä tultaisiin käyttämään, kenelle ne tultaisiin välittämään ja minkälaisia vaikutuksia niillä toivottiin olevan.

Nuorten kirjeet kerättiin Webropol-lomakkeella, jonka kautta nuoret pysyivät toimittamaan kirjeensä ja tarvittavat muut tiedot samalla kertaa julkaisusta vastuussa oleville työntekijöille.

Kirjeet toimitettiin 101 kirjettä -julkaisuksi. Tämän lisäksi jokaiselle kansanedustajalle ja presidentti Sauli Niinistölle lähetettiin yksi kirje ja kutsu 101 kirjettä -julkaisun julkistamistilaisuuteen, joka järjestettiin Helsingissä Oodissa. Kaikilla kirjeitä kirjoittaneilla nuorilla oli myös mahdollisuus tulla mukaan julkistamistilaisuuteen. Nuorten lisäksi paikalla oli kansanedustajia, heidän avustajiaan sekä muita lastensuojelun kentän vaikuttajia. Tilaisuudessa julkaisu luovutettiin perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurulle. Tilaisuuden aikana pidettiin muutama puheenvuoro sekä toteutettiin pienryhmäkeskusteluja, jossa nuoret pääsivät puhumaan päättäjien ja ammattilaisten kanssa.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Kaikille nuorille puhuminen ja keskustelu ei ole luonnollisin tapa osallistua lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyöhön. Kirjeet ja kirjoittaminen oli yksi keino saada osaksi kehittämis- ja vaikuttamistyötä myös sellaisia nuoria, jotka eivät välttämättä pysty tai halua osallistua muuhun toimintaan.

Kirjoittaminen ja kirjeet eivät olleet paikka- ja aikasidonnaisia, mikä mahdollisti sen, että nuoret pystyivät itse määrittämään osallistumisensa paikan ja ajan.

Vinkit toiminnan soveltajille

Kirjoittaminen on yksi toimiva tapa osallistua kehittämis- ja vaikuttamistyöhön. Siihen osallistumista voidaan tukea esimerkiksi selkeillä ohjeilla ja järjestämällä yhteisiä kirjoittamishetkiä. Osaa nuorista toivoo myös, että heidän kirjoituksiaan kommentoidaan ja pohditaan yhdessä heidän kanssaan.

101 kirjettä -julkaisussa kerättiin kirjeitä, joissa nuoret saivat itse kertoa heille tärkeinä pitämistään asioista. Kirjeiden avulla nuorille haluttiin antaa valta päättää se, minkälainen viestistä tulisi eikä sitä muokattu ammattilaisten toimesta. Kirjeet jäivät myös pysyväksi osaksi lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyötä, jossa nuorten ajatukset ovat autenttisesti esitettyinä vielä vuosia julkaisun jälkeen.

101 kirjettä -julkaisu löytyy avoimesti kaikkien saatavilla Pesäpuu ry:n verkkosivuilla⁵⁶.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

101 kirjettä -julkaisun julkistamistilaisuudessa oli mukana noin 60 nuorta ympäri Suomea. Nuorilta kerätyissä palautteissa toistui kokemus siitä, kuinka prosessi kirjeen kirjoittamisesta, sen näkemisestä osana painettua julkaisua, sen antaminen ministerille, kirjeiden postitus päättäjille ja muiden nuorten tapaaminen olivat todella merkityksellisiä kokemuksia. Nuoret kokivat, että heidän kokemuksensa ja näkemyksensä tulivat kuulluiksi korkeimmilla mahdollisilla tahoilla, mikä oli voimaannuttavaa.

56 Kaijane, Koskenkorva & Westlund 2020. 101 kirjettä -julkaisu. https://pesapu.fi/materiaalit/101-kirjetta-julkaisu/?_sft_material-tags=kokemusasiointuntijuus

101 kirjettä -julkaisua on tutkittu useissa opinnäytteissä, siihen on viitattu alan julkaisuissa ja hallituksen esityksessä sosiaalityöntekijöiden rajaamiseen liittyen. Se on osaltaan merkittävästi lisännyt eri toimijoiden ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden merkityksestä lapsille ja nuorille.

5.14 Nuorten yhteiskehittämisen prosessi

Toiminnan perusidea

Nuorten kanssa toteutettavassa yhteiskehittämisen prosessissa nuorille annetaan keskeinen ja tärkeä rooli erilaisten kompleksisten ongelmien ja nuorten oman äänen vahvistamisessa. Yhteiskehittämisen prosessissa työskennellään yhdessä lastensuojelun palvelujen piirissä olevien 13–29-vuotiaiden nuorten kanssa. Nuorten yhteiskehittämisen prosessin avulla voidaan yhdessä nuorten kanssa tutkia ja syventyä laajemmin tietyn ilmiön ympärille.

Prosessia toteuttamaan kutsutaan nuorten ydinryhmä, joka voi olla esimerkiksi nuorten kehittäjäryhmä tai prosessia varten erikseen luotu ryhmä.

Nuorten ydinryhmän kanssa tutustutaan käsiteltävään ilmiöön (esimerkiksi mielenterveys / päihitteet) nuorten omien kokemusten ja näkemysten pohjalta. Yhdessä ydinryhmän kanssa määritellään ilmiö ja heidän mielestään keskeisiä haasteita siihen liittyen sekä haetaan yhdessä yhteiskehittämisen prosessin suuntaa.

Nuorten ydinryhmän kanssa tavataan ja luodaan yhteistä tilannekuvaa ilmiöstä myös ammattilaisten, tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kanssa.

Nuorten ydinryhmä suunnittelee ja toteuttaa yhdessä toiminnasta vastaavien ammattilaisten kanssa kohderyhmään kuuluville nuorille erilaisia työpajoja. Työpajoissa opitaan lisää ilmiöstä toisilta nuorilta ja kerätään heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään käsiteltävään ilmiöön liittyen.

Työpajat sijaishuoltopaikoissa:

Ydinryhmän nuoret ja toiminnasta vastaavat ammattilaiset jalkautuvat pienissä ryhmissä laitosten muotoisiin sijaishuoltopaikkoihin. Sijaishuoltopaikoille lähetetään etukäteen tietoa työpajasta ja siitä viestitään nuorille. Työpaja ilmiön ympärillä toteutetaan nuorten omassa ympäristössä heitä kunnioittaen. Osallistuminen työskentelyyn on nuorille vapaaehtoista, sitä voidaan toteuttaa erilaisin tavoin ja nuorten toiveita kunnioittaen. Työpajan vetämisestä vastaavat itsekin sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret eli vertaiset. Kaikille työpajaan osallistuneille nuorille tarjotaan

palkkioksi lahjakortti ja sijaishuoltopaikan aikuisia kannustetaan tekemään jotain erityistä, jolla osoitetaan työskentelyn ja nuorten osallistumisen merkityksellisyys.

Nuorille avoimet työpajat:

Esimerkiksi perhehoidossa asuville nuorille, sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille, (sijais)sisaruksille ja niille nuorille, joiden sijaishuoltopaikkoihin ei jalkauduta, järjestetään avoimia työpajoja iltaisin. Työpajoja voidaan kohdentaa suoraan tietyille kohderyhmille, jos halutaan varmistaa heidän osallistumisensa prosessiin. Työpajoissa työskennellään yhteisesti ilmiön äärellä.

Etätyöpajat:

Etätyöpajojen avulla voidaan saavuttaa sellaisia nuoria, jotka eivät muilla keinoin olisi välttämättä saavutettavissa. Etätyöpajoissa työskentely toteutuu teknologiaa hyödyntäen, mutta muuten samoilla periaatteilla.

Nuorten kanssa työskentelyn jälkeen nuorten ydinryhmä kokoontuu yhteen, halutessaan yhdessä ammattilaisten, tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kanssa tai ilman. Tässä kohtaa ydinryhmä tarkastelee koottua aineistoa, mitä on opittu ja onko jotain asioita jäänyt vielä katveeseen.

Koottua tietoa hyödynnetään nuorille järjestettävän Nuorten foorumin suunnittelussa, jossa nuoret pääsevät edelleen työstämään ilmiöön liittyviä kysymyksiä aiemmin prosessissa kerätyn tiedon pohjalta.

Nuorten foorumi:

Osana yhteiskehittämisprosessia Nuorten foorumi kiinnittyy kerätyn materiaalin prosessointiin ja kokoamiseen. Nuorten foorumissa analysoidaan ja nostetaan esiin keskeiset löydökset aikaisemmin prosessissa yhdessä nuorten kanssa työskentelystä kerätystä tiedosta. Näiden pohjalta koottaan esitys vahvoista suosituksista, joilla esiin tullessiin haasteisiin voidaan puuttua ja miten hyväksi todettuja tapoja voidaan vahvistaa. Suosituksia voidaan suunnata erikseen eri kohderyhmille, esim. eri alojen ammattilaisille ja päättäjille.

Seminaari:

Yhdessä nuorten ydinryhmän kanssa esitellään nuorten esiin tuoman tiedon pohjalta tehdyt löydökset ja suositukset. Seminaarissa julkaistaan myös aiheesta koottu ja kirjoitettu raportti, joka on kaikkien saatavilla verkossa.

Seminaariin kutsutaan kaikki yhteiseen työskentelyyn osallistuneet nuoret, ilmiöön liittyviä eri alojen ammattilaisia sekä virkamiehiä ja päätöksentekijöitä. Seminaari järjestetään dialogisesti niin, että eri toimijat ja tahtopääsevät keskustelemaan aiheesta tasavertaisesti.

Jatko:

Koottua tietoa voidaan hyödyntää jatkossa myös erilaisessa kehittämis- ja vaikuttamistoiminnassa. Niiden pohjalta voidaan osallistua esimerkiksi alaan liittyviin muihin seminaareihin puheenvuoroilla ja niitä voidaan käyttää osana päätöksentekoa muun muassa erilaisissa lausunnoissa. Löydösten ja suositusten etenemistä seminaarista ja julkaisusta eteenpäin osaksi eri päätöksenteon prosesseja seurataan, vaikka tällä hetkellä seuraminen onkin vielä vaikeaa.

Prosessiin osallistuneille nuorille viestitään myös siihen liittyvistä asioista sen päättymisen jälkeen eli kerrotaan nuorille mitä mahdollisia vaikutuksia heidän osallistumisellaan on ollut.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Yhteiskehittämisprosessin vahvuutena on se, että se tarjoaa noin 13–29-vuotiaille nuorille useita erilaisia mahdollisuuksia osallistua lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyöhön. Siitä löytyy osallistumismahdollisuuksia nuorille, jotka ovat valmiita ja halukkaita sitoutumaan pidempään prosessiin, mutta myös yksittäisiin tilaisuuksiin ja tapaamisiin on mahdollista osallistua.

Vinkit toiminnan soveltajille

Yhteiskehittämisprosessi on yksinkertaistettuna vain yhdistelmä tässä raportissa esitettyjä muita toimintamalleja koottuna yhdeksi prosessiksi. Sen laajuuden vuoksi se kuitenkin edellyttää tarkempaa suunnittelua ja riittävästi resursseja.

Prosessin kokonaisuuden suunnittelussa korostuvat myös sen kokonaisuhallinta ja selkeät tavoitteet, sillä yleensä nuorten tuottamasta tiedosta nousee esiin edelleen uusia tarpeita ja toiveita käsiteltäville aiheille. Kaikkea ei ole kuitenkaan mahdollista toteuttaa yhden prosessin aikana.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuorille syntyy yhteiskehittämisen prosessin aikana monenlaisia osallisuutta vahvistavia kokemuksia. Kokemukset voivat vaihdella sen mukaan, millainen rooli nuorilla on ollut ja mihin kaikkeen he ovat osallistuneet.

Yhteiskehittämisen prosessien erityisenä arvona on sen kautta syntyvä laajempi kuva käsiteltävästä ilmiöstä, minkä pohjalta on mahdollista edelleen kehittää ja vaikuttaa laajasti sekä alueellisesti että kansallisesti. Se tuottaa lisäarvoa kaikille prosessissa mukana oleville ja sen tuloksia hyödyntäville tahoille.

5.15 Sijaishuollon haastekisa

Toiminnan perusidea

Haastekilpailut erilaisten yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa ovat yleistyneet Suomessa ja kansainvälisesti 2010-luvulta lähtien. Haastekilpailujen avulla haetaan parhaita ratkaisuja asetettuihin haasteisiin, lisätään ymmärrystä haasteista ja vahvistetaan ihmisten kykyä ongelmien ratkaisemiseksi.

Sijaishuollon haastekisa kohdentui selkeästi tiettyyn kokonaisuuteen eli lastensuojelun sijaishuoltoon, mikä osaltaan ohjasi haasteiden määrittelyä. Lisäksi haasteista haluttiin sellaiset, joihin nuoret pystyivät tuottamaan ratkaisuehdotuksia ja tietoa omiin kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä pohjaten.

Sijaishuollon haastekisan ratkaistavat haasteet olivat:

- 1) Miten voidaan vähentää nuorten päihteenkäyttöä ja tukea nuoria kohti päihteettömyyttä sijaishuollossa ja sen jälkeen?
- 2) Miten voidaan vähentää nuorten hatkaamista ja toisaalta varmistaa nuorten turvallisuus hatkareissujen aikana?
- 3) Miten lisätään nuorten tietoa lapsen oikeuksien sopimuksesta ja varmistaa niiden toteutuminen sijaishuollon arjessa?
- 4) Miten saadaan aiheesta kiinnostuneet nuoret mukaan lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoimintaan?

Haastekilpailuissa voittajat valitsee itsenäinen tuomaristo, jonka toimintaa haastekilpailujen järjestäjät tukevat, mutta jonka jäsenet toimivat roolissaan puolueettomina aiheeseen ja alaan liittyvinä asiantuntijoina. Sijais-

huollon haastekisan tuomaristo koostui eri näkökulmista lastensuojelua, sijaishuoltoa, osallisuutta, sosiaalisia ongelmia ja niiden ratkaisemista sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa tarkastelevia asiantuntijoita.

Haastekilpailuissa on tärkeää valita kriteerit, joiden perusteella tuomaristo valitsee voittajat. Sijaishuollon haastekisassa kriteerejä oli kolme ja ne olivat kaikki keskenään samanarvoisia. Kriteerit olivat ratkaisuehdotuksen käytännöllisyys, vaikuttavuus ja kokonaisvaltaisuus.

Haastekilpailuissa palkinnot toimivat kehittämisen motivaattorina. Sijaishuollon haastekisassa palkinnoiksi valikoitui voittajatiimin jäsenille uudet puhelimet, joiden myyntihinta olisi yli 500 euroa voittamisen ajankohtana. Huomattavalla pääpalkinnolla haluttiin yhtäältä nostaa esiin se, että nuorten ideoihin ja heidän panostukseensa kisaan liittyen uskottiin ja toisaalta haluttiin löytää nuoria houkutteleva ja mukaan motivoiva palkinto. Pääpalkinnon lisäksi haastekisassa jaettiin kolme kunniamainintaa. Maininnan lisäksi kunniamaininnan saaneiden tiimien jäsenet saivat lahjakortit suorituksestaan.

Nuoret ilmoittautuivat mukaan haastekisaan 2–5 hengen tiimeinä. Alle 18-vuotiaiden tiimeissä tuli lisäksi olla mukana yksi tiimin toimintaa tukeva aikuinen. Tiimit tapasivat toisensa ensimmäistä kertaa etäyhteyksillä Sijaishuollon haastekisan aloitustapaamisessa. Aloitustapaamisessa käytiin myös kilpailun järjestäjien toimesta läpi koko haastekisan prosessi ja siihen liittyvät keskeiset seikat. Tiimien työskentelyä kohti omia ratkaisuehdotuksia tuettiin järjestämällä kolme sparrauskertaa.

Kolmannella sparrauskerralla tiimejä tuettiin myös niiden lopputöiden tekemiseen liittyvissä asioissa. Lopputyöt sisälsivät tiimien viralliset kilpailutyöt eli ratkaisuehdotukset annettuihin haasteisiin. Tämän lisäksi lopputöissä nuoret kuvasivat haasteeseen liittyviä seikkoja omista kokemuksistaan käsin ja kertoivat vapaasti, minkälaista hyötyä haastekisaan osallistumisesta oli tiimille ja sen jäsenille ollut.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Sijaishuollon haastekisassa sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret sekä sijaissisarukset pääsivät luomaan omia ratkaisuehdotuksiaan lastensuojelun sijaishuoltoa koskeviin haasteisiin. Haastekisaan osallistuminen vaati nuorilta (ja heitä tukeneilta ammattilaisilta) sitoutumista koko haastekisan prosessiin, joka rajasi osallistujajoukkoa jonkin verran.

Tulevaisuudessa haastelähtöisessä innovaatiotoiminnassa, kuten haastekilpailuissa, on tärkeää sovittaa niitä ja niiden toteuttamista entistä enemmän juuri nuorille sopiviksi. Esimerkiksi voi olla perusteltua, että alle 18-vuotiaat ja yli 18-vuotiaat kisaavat eri sarjoissa ym.

Vinkit toiminnan soveltajille

Sijaishuollon haastekisan tarkempi kuvaus löytyy Innokylästä ja siitä toimitettu 162-sivuinen raportti on kaikkien saatavilla Pesäpuu ry:n verkkosivuilla ⁵⁷ ⁵⁸. Raportissa on kuvattu koko haastekisan prosessi, sen paikantuminen lastensuojelun kentälle ja arviointi onnistumisesta. Raportista löytyvät kaikkien tiimien tuottamat ratkaisuehdotukset ja heidän oppinsa haastekisaan osallistumisesta. Lisäksi raportista löytyy rinnakkain nuorten kanssa hieman erilaisella konseptilla toteutetun ammattilaisten haastekisan kuvaus, tiimien ratkaisuehdotukset ja yhteenveto.

Arvioinnin tulokset tiivistettynä

Nuoret kokivat merkityksellisenä sen, että pääsivät hyödyntämään omia kokemuksiaan lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyössä. Myös vertaisten tapaaminen oli heille tärkeää. Nuoret kertoivat oppineensa haastekisan aikana monenlaisia uusia taitoja, kuten tiimityöskentelyä, ongelmanratkaisua, tiedon tuottamista kirjallisesti ja työskentelemään konkreettisesti erilaisissa virtuaalisissa ympäristöissä. Nuorten mukaan he oppivat haastekisan myötä myös esimerkiksi luottamaan muihin ihmisiin enemmän ja ymmärtämään paremmin erilaisia ilmiöitä lastensuojelussa sekä näiden ilmiöiden taustalla vaikuttavia syitä. Nuoret pitivät haastekisaa muun muassa innostavana, hauskana, silmiä avaavana, terapeuttisena ja kiinnostavana prosessina.

Myös nuorten työskentelyä tukemassa olleet aikuiset sekä tuomariston jäsenet arvioivat haastekisan onnistuneen hyvin, ja siihen osallistumisen olleen nuorille merkityksellinen ja hyvinvointia lisäävä kokemus.

57 Innokylä 2021. Sijaishuollon haastekisa. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/sijaishuollon-haastekisaa>

58 Kaijanen & Westlund 2021. "Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista omat mielipiteeni" - Lastensuojelun sijaishuollon haastekisa. https://pesapu.fi/materiaalit/opin-uusia-asioita-sain-vaikuttaa-ja-ilmaista-omat-mielipiteeni-lastensuojelun-sijaishuollon-haastekisan-ratkaisuehdotukset/?_sft_materiaal-theme-cats=kokemustietoa

6

U P 2 U S - h a n k e n u m e r o i n a

Hankkeen aikana nuorille on järjestetty monipuolisia osallistumismahdollisuuksia lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyöhön. Nuorille suunnattuja foorumeita, työpajoja, keskustelutilaisuuksia, vierailuja sijaishuoltopaikoissa, kirjoittamismahdollisuuksia ja muita toimintoja on hankkeen aikana ollut yli **65**. Nuoria näihin on osallistunut yhteensä yli **1 000**. Hankkeen aikana on toiminut myös vertais- ja kehittäjäryhmiä, harrastusryhmä ja vanhemmuusryhmä, joiden puitteissa on järjestetty yli **70** tapaamista. Tapaamisiin on hieman ryhmän luonteesta vaihdellen osallistunut keskimäärin **4–6** nuorta / ryhmäkerta. Vanhemmuusryhmässä myös perheiden lapset ovat päässeet osaksi toimintaa. Lisäksi nuoria on kohdattu, tuettu ja mentoroitu aktiivisesti koko hankekauden ajan yli **150** kasvokkaisessa tapaamisessa ja puhelussa sekä **tuhansissa** viesteissä.

UP2US-hankkeessa on järjestetty omia tapahtumia lastensuojelun ja sen sidosryhmien ammattilaisille sekä opiskelijoille. Hankkeen aikana omia seminaareja, webinaareja, keskustelutilaisuuksia, koulutuksia ja vastaavia on järjestetty **35**. Hankkeen asiantuntijat ja kokemusasiantuntijat ovat lisäksi olleet yhteistyökumppaneina ja puhujina yli **125** muussa tilaisuudessa. Yhteensä kuulijoita tapahtumissa ja puheenvuoroilla on ollut vähintään **11 000**.

Erilaisia julkaisuja hankevuosina on kertynyt noin **30**. Julkaisut pitävät sisällään pienempiä kirjoitelmia, kuten esimerkiksi blogikirjoituksia, kirjelmän YK:n lapsen oikeuksien komitealle ja nuorten ajatuksia jälkihuollosta. On julkaistu myös mm. Nuorten foorumien raportteja koulunkäyntiin,

mielen hyvinvointiin ja yhteydenpitoon liittyen sijaishuollossa. Lisäksi hankkeen aikana on julkaistu laajempia julkaisuja, esimerkiksi 101 kirjettä -julkaisu ja ”Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista omat mielipiteeni” - Lastensuojelun sijaishuollon haastekisa –raportti.

Videoita on tehty yli 40, ja näitä katsottu yli **34 000** kertaa. Yhteensä videoita on katsottu yli **3 500** tuntia eli lähes **125** vuorokautta. Lisäksi hankkeen työntekijät ovat tehneet yhteistyötä reilulla **kymmenellä** muulla videolla ja osallistuneet **muutamaiin** podcasteihin. Toteutettujen videoiden merkitystä osana yliopisto-opetusta kuvaa professori Tarja Pösö seuraavalla sivulla.

Yhteistyössä hankkeen kanssa on tehty yli **20** tutkimusta, joista suurin osa on ollut ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja yliopistojen pro gradu –tutkielmia. Lisäksi yhteistyötä on tehty väitöskirjatutkijoiden ja erilaisten tutkimusryhmien kanssa.

Hanke on ollut osa Suomen Setlementtiliiton koordinoimaa Arvokas – eriarvoisuuden vähentämisen avustusohjelmaa. Lisäksi UP2US-hankkeen asiantuntijat ja kokemusasiantuntijat ovat osallistuneet aktiivisesti yli **kolmenkymmenen** eri verkoston ja työryhmän toimintaan.

Media on nähty yhteistyökumppanina, jonka kanssa on toimittu aktiivisesti. Hankkeen työntekijät yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa ovat olleet mukana **45** mediajulkaisussa. Noin **kolmannes** näistä on ollut lastensuojelun ammatillisissa julkaisuissa, **kolmannes** alueellisissa ja **kolmannes** kansallisissa medioissa.

Edellä mainitun lisäksi hankkeen toiminnan puitteissa on mm. tavattu **viittä** eri ministeriä, **lukuisia** kansanedustajia, oltu mukana käynnistämässä uutta **kolmivuotista** hanketta nuorten tukemiseksi verkkovälitteisesti ja saatu olla merkittävässä roolissa kansainvälisen Care Dayn tuomisessa Suomeen.

UP2US ja sosiaalityön yliopistokoulutus: opetuksen henkilökohtaisuuden välttämättömyys

Olen vastannut opintojaksosta Päätöksenteko lastensuojelussa vuoteen 2021 asti. Jakso, jonka tavoitteena oli vahvistaa tutkimusperustaista näkemystä tähän vaativaan lastensuojelun teemaan, kuului yhtenä vaihtoehtona sosiaalityön syventäviin opintoihin Tampereen yliopistossa. Opiskelijat valitsivat jakson monista eri syistä. Jotkut muotoilevat odotuksensa niin, että he halusivat oppia asioiden vireilletulosta, sosiaalityöntekijöiden esittelytehtävistä ja päätöksenteon aikatauluisista. Etenkin näillä odotuksilla kurssille osallistuneet yllättyivät siitä, että jo ensimmäisestä kerrasta lähtien katsoimme UP2US-videoita sekä yhteisissä tapaamisissa että osana oheistehtäviä⁵⁹. Onnin ja Katriinan kertojaminat tulivat videoiden välityksellä osaksi kurssin opetusmateriaalia. Poikkeuksetta opiskelijat ovat kuvanneet näitä videoita yksinä tärkeimpinä oppimisen lähteinä tuolla jaksolla. Erilaisten tutkimusartikkelien lukeminen oli tärkeää, mutta niiden anti avautui erityisellä tavalla, kun teema sai ”kasvot”.

UP2US-videot ja niihin taltioitunut henkilökohtaisuus vievät katsojan lähelle elettyä elämää, jota kerrotaan eritellen nuoren aikuisuuden näkökulmasta. Ne sanottavat kertojien näkökulmasta sitä, miten lastensuojelun päätösten tekeminen – tai tekemättä jättäminen – vaikuttaa moninaisesti lasten ja heidän läheistensä elämään. Ilman näitä videoita jakso ei olisi todennäköisestä onnistunut valottamaan sitä, että hallinnolliset menettelytavat ovat päätösten tekemisen välineistöä ja niiden hyvä hallinta on välttämätöntä mutta sosiaalityön ytimessä on muutakin. Tärkeää on myös päätösten ja henkilökohtaisen elämän välinen suhde ja ne psykososiaaliset ja vuorovaikutukselliset mekanismit, joiden pohjalta päätökset syntyvät ja joissa niitä eletään todeksi.

59 Nokireki & Westlund 2021. UP2US-meistäkiinni -youtube-kanava. https://www.youtube.com/channel/UCMABM9c2_Ci22RjigLFgc3w

*En tiedä, miten tuo näkökulman kohdentaminen lastensuojeluun elettyinä elämänä olisi onnistunut ilman US2US -videoita tai hankkeen vierailijoiden luentokäyntejä kurssin aikana. Opiskelijoilta edellytetään monenlaisen asiasisällön hallintaa sosiaalityön koulutuksen aikana ja sen moninaisuuden hallinta on varmasti uuvuttavaa ja pelottavaakin. UP2US on antanut siihen ainutkertaisen panoksen tuomalla näkyviin sen, mihin moninaisuuden hyvää hallintaa tarvitaan. Henkilökoh-
taisuuden kautta tapahtuva näkyväksi tekeminen toimii tässä ajassa vastaansanomattomalla tavalla.*

Tarja Pösö,

Sosiaalityön professori, Tampereen yliopisto

Kokemusasiantuntijatoiminnan arviointi - esimerkkinä Pienet onnistumistarinat -arviointityökalu

Kokemusasiantuntijatoiminnan arvioinnin tukena voi hyödyntää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Pienet onnistumistarinat -arviointityökalua⁶⁰. Työkalu sopii sellaisen toiminnan arviointiin, jonka keskeisenä tavoitteena on osallisuuden kokemuksen vahvistaminen. Arviointityökaluun sisältyy ohjeet haastattelujen ja niiden pohjalta tehtävän arvioinnin toteuttamiseen. Haastattelukysymykset käsittelevät kolmea teemaa: toiminnan merkityksellisyyttä, toimijauskomuksia sekä sosiaalisten suhteiden laatua.

Sovelsimme menetelmää toteuttamalla ryhmähaastattelun Tampereen kehittäjäryhmän kanssa. Alla on Pieni onnistumistarina nuorten ajatuksista ja kokemuksista hankkeen toimintaan, erityisesti kehittäjäryhmään liittyen. Osa nuorista on osallistunut toimintaan pääosin olemalla mukana kehittäjäryhmässä, osa on sen lisäksi ollut mukana ryhmän ulkopuolella mm. pitämässä puheenvuoroja, osallistumassa työryhmiin ja vetämässä Nuorten foorumeita. Onnistumistarina on siis koottu monenlaisista kokemuksista lastensuojelun kokemusasiantuntijuuteen liittyen. Vaikka kokemusasiantuntijana toimimisen tavat ovat ryhmäläisten kesken vaihdelleet, kokemukset ja fiilikset toiminnasta ovat pitkälti yhteneviä. Kaikki nuoret pitävät erityisen tärkeänä ryhmään osallistumista, sillä se on ollut omanlainen kotipesä, josta on ollut turvallista osallistua kehittämisen- ja vaikuttamistyöhön.

60 THL Pienet onnistumistarinat -arviointityökalu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetuksessa-olevien-osallisuus/tutkimus/pienet-onnistumistarinat-tyokalu-osallisuusvaikutusten-arviointiin/ohjeet-pienet-onnistumistarinat-arviointityokalu-kayttoon>

On saanut vaikuttaa kaikkeen: mitä syödään, mistä puhutaan vai haluaako olla puhumatta

Kehittäjäryhmän nuoret ovat kokeneet, että Pesäpuun toiminnassa on ollut kivaa, ja ehkä poikkeuksellistakin se, että nuorten kertomia kokemuksia on uskottu eikä ole kauhisteltu mitään. Kaikki on ollut ymmärrettävää nuorille, käytettyä sanastoa myöten, tai sitten asioita on pohdittu yhdessä ja haettu vastauksia. Nuoret ovat kokeneet, että toiminnassa on ollut turvallinen ympäristö keskustella kaikista asioista ja tilaa kaikille näkökulmille. Keskusteluissa on uskaltanut olla eri mieltäkin muiden kanssa eikä erimielisyys ole estänyt kuulluksi tulemisen kokemusta. Lisäksi ryhmässä on voinut näyttää kaikki tunteet, mikä on vaikuttanut oleellisesti osallisuuden ja turvallisuuden kokemukseen. Ei ole tarvinnut olla pelkästään iloinen, vaan on voinut olla myös vihainen, surullinen tai pettynyt.

Tärkeäksi on koettu se, ettei toiminta ole ollut virastoaikaan, vaan esimerkiksi ryhmän tapaamiset ovat olleet iltaisin. Nuoret ovat kokeneet, että on muutenkin mietitty sitä, miten kaikki pääsisivät osallistumaan toimintaan. Ryhmään osallistuminen ei ole vaatinut erityistä sitoutumista, vaan on voinut tulla mukaan silloin, kun oman kalenterin ja jaksamisen kannalta on ollut mahdollista, eivätkä poissaolot ole tuottaneet syyllisyyden tunnetta. Se on tuntunut myös hyvältä, ettei Whatsapp-ryhmästä ole poistettu ketään, vaikka ei olisi päässyt käymään ryhmän tapaamisissa pitkältäkään tuntuvaan aikaan. Aina kutsutaan uudelleen mukaan.

Ryhmään mukaan tuleminen on ollut helppoa muuten, paitsi ensimmäisellä kerralla, jolloin osallistuminen on jännittänyt, kun ei ole ollut varma millaista osallistuminen on. Toimintaan osallistumista on markkinoitu kavereille ja on kerrottu, että vaikka olisi huono päivä niin tapaamisesta lähtee pirteämpänä pois. Osa kavereista on tullut mukaan esimerkiksi tiettyyn tilaisuuteen tai ryhmätoimintaan, kun taas osa on kokenut, ettei halua tulla jakamaan omia kokemuksia ja käsittelemään omia traumojaan. Ryhmään osallistuneet nuoret ovat kokeneet, että ryhmässä saa jakaa omia kokemuksia juuri itselle sopivalla tavalla. Nuoret ovat esittäneet toiveen siitä, että ”olisi kiva saada tätä toimintaa näkyvämmäksi, hyvinvointialueille ja muualle”. Nyt kyseessä on ”vähän

tällainen salaseura”, eikä osallistumisen mahdollisuutta ole tarjottu kaikille nuorille yhdenvertaisesti.

Nuorten kokemuksen mukaan UP2US-hankkeen eri toimintoihin osallistuminen on tarjonnut nuorille mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin. Toiminnassa on ollut mukana monipuolista porukkaa: osa asuu vielä itse sijaishuollossa, osa on jo ehkä pidemmällä omien sijaishuoltoon liittyvien kokemusten käsittelyssä ja osalla on kokemusta sijaishuollosta sijaissisarouden näkökulmasta. Nuoret ovat kokeneet olevansa kavereita toistensa kanssa, ja että ryhmässä on samanhenkistä porukkaa. On tuntunut, että saman tien syntyy kokemus kaveruudesta, oli paikalla ryhmässä ketä tahansa. Vaikka olisi nähnyt vain pari kertaa jonkun kanssa, voi luottaa ja puhua mistä vaan. Joidenkin kohdalla on muodostunut myös vapaa-ajan ystävyyssuhteita.

Nuorten mukaan vertaistuella on ollut tosi iso merkitys. On tärkeää tietää, että on olemassa muitakin, joilla on samankaltaisia kokemuksia kuin itsellä. Muiden ryhmäläisten merkitys on näkynyt myös esimerkiksi siinä, että voi luottaa siihen, että pystyy itse mennä puhumaan johonkin tilaisuuteen. Tietää, että muutkin ovat kokeneet jotakin vastaavaa ja on pohjaa sille, mistä puhuu ja voi nojata muihin. Ilman ryhmää tällaista tukea tai luottamusta ei olisi ollut. Kun ehdotetaan osallistumista erilaisiin tilaisuuksiin ja toimintoihin, tietää, että kyseessä on asia missä pärjää ja voi tuntea ryhmän tuen taustalla.

Toimintaan osallistuminen on tuonut muutenkin itsevarmuutta esiintymiseen ja omista kokemuksista kertomiseen tai niistä kirjoittamiseen. Itseluottamus on näkynyt puheenvuorojen lisäksi myös arjessa ja omien läheisten kanssa. Nykyään osaa ehkä paremmin sanoa muille vastaan ja on saanut rohkeutta käydä intensiivisempiä keskusteluja. Vaikka itsevarmuus on lisääntynyt, saattaa kuitenkin pienesti epäillä itseään. Toisinaan on koettu huijarioloa siitä, että onko itsellä mitään annettavaa tai onko itse pätevä sanomaan mitään. Sitten kuitenkin muistaa, että on varmasti arvokasta se, mitä itse kertoo.

Nuoret ovat kertoneet siitä, miten kehittäjäryhmään osallistuminen on tuonut sisältöä arkeen. ”On hyvä päästä välillä kodista, koulusta ja töistä muualle.” Ryhmän tapaamiset ovat voineet olla viikon kohokohta. Osal-

listuminen on nuorten mukaan tukenut mielen hyvinvointia ja tuonut muuta ajateltavaa. On päässyt mukaan tekemään merkityksellisiä asioita. Myös tilaisuuksiin osallistumisesta saadut palkkiot ja ryhmäkerroilla tarjottu ruoka ovat olleet tärkeitä.

Lisäksi nuoret ovat kokeneet saaneensa vaikuttaa asioihin. Vaikuttaminen on alkanut siitä, että saa itse vaikuttaa siihen, mitä ryhmätapaamisessa syödään, mistä siellä puhutaan vai haluaako kenties olla puhumatta. Kauden alussa on puhuttu, millaisia juttuja on tulossa ja kysytty, miltä ne nuorista kuulostaa. Vaikkei itsellä olisi aina ollut ideoita, on tullut tunne siitä, että saa vaikuttaa. Tärkeää on ollut myös se, että voi vaikuttaa siihen, mihin lähtee mukaan, ja miten voi sovittaa tekemiset yhteen arkielämän kanssa. Vaikka olisi paljon töissä kiinni, on saanut mahdollisuuksia osallistua joihinkin toimintoihin ja tilaisuuksiin. Vaikuttamiskokemuksia on tullut arkisempien valintojen lisäksi esimerkiksi yhteistyöhankkeissa (Monni-hanke, Yee-hanke), haastekisassa ja 101-kirjettä kampanjassa. On voinut mm. luoda uusia toimintatapoja, tuottaa tietoa sekä vaikuttaa siihen, mitä ammattilaiset tai opiskelijat kuulevat koulutuksessa.

Vaikuttamisen kokemuksen lisäksi osallistuminen kehittäjäryhmään ja muuhun UP2US-hankkeen toimintaan on tuottanut nuorille paljon lisää tietoa sekä oivalluksia. Oivallukset ovat liittyneet esim. lapsen oikeuksiin, lastensuojelun kehittämiskohteisiin, omiin arvoihin tai nuorten kohtaamiseen. On voinut itsekin oppia toisenlaista suhtautumistapaa lapsiin ja nuoriin, kun nykyään katsoo heitä lapsina, mutta myös sellaisina, joilla on paljon tietoa. Omat arvot ovat saattaneet kirkastua toimintaan osallistumisen aikana.

Osallistuminen on kannustanut pysähtymään siihen, mitä haluaa opiskella tai millaista vapaaehtoistyötä tai palkkatyötä haluaa tehdä tulevaisuudessa. On noussut esiin esimerkiksi halu työskennellä lastensuojelun parissa joskus tai vaihtoehtoisesti on oivaltanut, että haluaa pitää lastensuojelun kehittämisen harrastuksena oman jaksamisen kannalta. Monenlaiset tavat osallistua ovat tästäkin näkökulmasta olleet tärkeitä. Pesäpuun toiminnassa mukana oleminen on myös tuottanut tietoa siitä, miltä hyvä työyhteisö näyttää ja tuntuu, jotta osaa jatkossa vaatia vastaavaa. Vastaava työyhteisö ”ei ole vain kaukainen haavemaailma”.

Eräs nuori on hakeutunut vapaaehtoiseksi kotikaveriksi vanhuksille, kun on itse nähnyt, miten tärkeää on, että on tällaisia kohtaamisen paikkoja, mitä on itse ryhmätoiminnassa saanut kokea.

Tiedon lisääntyminen ei ole tuottanut pelkästään positiivisia tunteita, sillä on voinut olla kuormittavaa tiedostaa millaisessa maailmassa elää. Maailmantuska on lisääntynyt ja on ollut raskasta ymmärtää omasta elämästä asioita, jotka olivat voineet mennä paremmin. Tähän ajatukseen liittyy myös pohdinnat siitä, mitä voi kertoa omalle lapselle lastensuojelusta ja siihen liittyvistä omista kokemuksista ja havainnoista.

Kokemusasiantuntijana toimiessaan nuoret ovat saaneet palautetta erilaisista toimintaan liittyvistä tilaisuuksista, mutta myös läheisiltä ja kavereiltaan. Oppilaitoksissa opiskelijat ovat esimerkiksi kertoneet puheenvuoron jälkeen, miten tärkeää on ollut kuulla onnistumisia lastensuojeluun liittyen, kun monesti kuulee enemmän negatiivisia asioita. Yleisin palaute nuorten mukaan on ollut se, että nuorten osallistuminen ja heidän tuottamansa kokemustieto on ollut arvokasta. Usein myös sanotaan, että ”tätä pitäisi saada lisää”. Hauskaa on ollut esimerkiksi kuulla se, että nuorten tuottamaa videota katsotaan toistuvasti. Kokemusasiantuntijana ei nuorten mukaan saa koskaan huonoa palautetta, mutta rakentavaa palautetta on joskus saanut ja se on koettu positiivisena. Palaute on usein aitoa, mutta ulkopuolisilta tahoilta kuulee myös korulauseita eikä välttämättä olla odotettu mitään nuoren osallistumiselta, vaan kaikki on nähty hyvänä. Sisäpiirissä voi paremmin luottaa siihen, mitä sanotaan. Toisaalta nuoret ovat myös itse antaneet palautetta ja ovat kokeneet, että se on otettu todesta ja sillä on ollut vaikutusta toiminnalle.

Tutuilta ja läheisiltä saatu palaute kokemusasiantuntijana toimimiseen liittyen on ollut pääosin positiivista. Sijaishuoltopaikoissa ohjaajat eivät nuorten kokemuksen mukaan ole kuitenkaan aina ymmärtäneet toimintaan osallistumisen merkitystä tai kannustaneet siihen. Osa nuorista kertoi myös sisarusten kyseenalaistaneen kokemusasiantuntijana toimimisen merkityksen ja pohtineet, että ”täytyykö kaikesta tehdä numeroa”. Toisaalta on myös kokemuksia siitä, miten sisarusten kanssa on ollut hyviä keskusteluja aiheesta ja esimerkiksi vertaistuen merkityksestä. Läheiset ovat kannustaneet hakemaan sosiaalialalle, kun on

nähty, miten paljon nuorella on annettavaa. Nuoret eivät ole kokeneet hyysäämistä tai vähättelyä, vaan tekemiseen on luotettu lähipiirissä. Vanhemmat ja kaverit ovat nähneet, että kokemusasiantuntijuus on juuri nuorelle sopiva juttu. Somesuraajat ja tuntemattomatkin ihmiset ovat kertoneet, että nuori tuo esiin kokemusasiantuntijana tärkeitä asioita ja sisältöjä, joista muut ovat saaneet ideoita ja jotka ovat muuttaneet ajatusmaailmaa.

Milja Kaijanen,

UP2US-hankkeen Tampereella toimivan kehittäjäryhmän
nuorten kanssa käydyn keskustelun pohjalta

7

L o p p u s a n a t sekä visio tulevaisuudesta

Lopuksi on vielä hyvä todeta jotain yleistä nuorten kokemusasiantuntijuudesta lastensuojelussa. Se on ihmis- ja perusoikeuksiin kytkeytyvää toimintaa, jolla on positiivisia vaikutuksia monilla tasoilla (lapset, nuoret, eri alojen ammattilaiset, poliittinen päätöksenteko jne.). Kokemusasiantuntijatoiminta tuottaa merkittäviä arjen hyötyjä sen piiriin päässeille toimijoille ja se on suhteellisen helposti muokattavissa erilaisiin tarpeisiin.

Toiminnassa on kuitenkin vielä paljon keskeneräistä ja sellaista, jota ei tiedetä tai olla osattu ottaa huomioon. Nuorten kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa ei myöskään aina ole niin yksinkertaista ja suoraviivaista kuin se ehkä tässäkin raportissa näyttytyy. Siinä ollaan isojen, haastavien ja kipeidenkin asioiden äärellä. Vertaisuuden, osallistumisen ja osallisuuden kokemukset eivät nekään ole aina suoraviivaisia, vaan niihin voi sisältyä myös jännitteitä ja ristiriitoja. Kuitenkin kaikki se, mitä kokemusasiantuntijatoiminnasta nyt tiedetään, tukee näkemystä sen monista hyödyistä. Toiminnalla on mahdollista vähentää inhimillistä kärsimystä sekä vahvistaa osallisuuden kokemuksia ja hyvinvointia.

Nuoret kokemusasiantuntijat lastensuojelussa ammattilaisten rinnalla ovat kriittinen ja tarpeellinen osa lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyötä, jos palveluista halutaan saada oikeasti vaikuttavia ja ihmisten tarpeista lähteviä. Yhdessä toimimalla muutokset ovat mahdollisia.

Kohti haluttua tulevaisuutta

Kehittämistyö lastensuojelun sijaishuollossa on tutkimuksen tuloksena ja/tai käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon käyttämisestä uusien palveluiden, tuotteiden ja toimintamallien aikaansaamiseksi tai olemassa olevien parantamiseksi. UP2US-hanke on keskittynyt erityisen ansiokkaasti käytännön kokemuksen vahvistamiseen sijaishuollon kehittämistoiminnassa. Hankkeessa onnistuttiin luomaan täysin uutta, mutta myös parannettiin olemassa olevaa.

Hankkeen erityiseksi ansioksi voidaan nostaa rohkeus ja ennakkoluulottomuus uudistaa sijaishuollon toimintakulttuuria. Toimintakulttuuriin vaikutettiin monella tasolla kuten osallistamalla nuoria merkitykselliseen kehittämiseen, edistämällä sijaishuollon imagoa luomalla uusi kansallinen Care Day -merkkipäivä sijaishuoltoon, lisäämällä nuorten kuulemistä laitoshoidossa vertaisarvioinnin avulla, vaikuttamalla päättäjiin nuorten tarinoilla, edistämällä digitaalista apua sijaishuollon nuorille, antamalla tukea sijaishuollossa olleille perheen perustamisessa sekä sijaishuollon ongelmien ratkaisemiseksi toteutetulla haastekisalla.

Useiden pysyvien toimintamuotojen jatkumisesta huolimatta kokemussäänen voimistamisen työtä on jatkettava. Sijaishuollon työn systemaattinen suunnittelu, tavoitteiden asettaminen, vaikuttavuuden arviointi ja yhdenvertaisuuden takaaminen syntyvillä hyvinvointialueilla on kesken. Haluttu laadukas sijaishuollon tulevaisuus pohjustetaan tänään ja se vaatii katseen pitämistä eteenpäin sekä ajattelua, jossa satsaukset sijaishuollon lasten ja nuorten hyvinvointiin ovat investointeja. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on keskeinen, edelleen liian heikosti käytetty voimavara, jolla voimme uudistaa sijaishuoltoa inhimillisesti ja taloudellisesti huomioivaksi kestäväksi toiminnaksi.

Kehittämistoimintaa on viimeiset kaksi vuotta tehty erittäin vaativissa olosuhteissa Covid-pandemian vaikeuttaessa toimintaa. Haluankin kiittää erinomaisia hankkeen asiantuntijoita Onni Westlundia, Katriina Nokirekeä, Johanna Liukkosta sekä Milja Kaijasta haastavan kehittämistyön vaikuttavista aikaansaannoksista. Kiitos myös kaikille yhteistyötaidoille, joita ilman aikaansaannoksia ei olisi syntynyt.

Jari Ketola,

Toiminnanjohtaja, Pesäpuu ry

7.1 Visio nuorten kokemusasiatuntijatoiminnasta tulevaisuudessa

Nuorten kokemusasiatuntijuudella lastensuojelussa on edessään loistava tulevaisuus, jos niin haluamme. Visiomme mukaan vuonna 2030 osallistuminen kokemusasiatuntijatoimintaan ei ole nuorille outoa tai uutta. Toivomme, että tällöin nuorten kokemusasiatuntijatoiminnalla lastensuojelussa on selkeät rakenteet ja se on toimintakulttuurina läpileikkaavaa. Jokaisella hyvinvointialueella toteutetaan ja edelleen kehitetään kokemusasiatuntijatoimintaa, ja jokaiselle nuorelle tarjotaan mahdollisuus osallistumiseen. Erilaisia osallistumisen tapoja tarjotaan nuorille systemaattisesti ja toistuvasti niin, että vaikka yhdessä hetkessä toiminta ei kiinnostaisi, toisella, kolmannella tai vaikka kymmenennellä kerralla siihen saatettaisiinkin tarttua. Tulevaisuudessa myös ammattilaisilla on riittävästi aikaa, että he pystyvät konkreettisesti tukemaan nuorten osallistumista erilaisin tavoin.

Jokaisella nuorella on tulevaisuudessa mahdollisuus osallistua toimintaan silloin ja sellaisella tavalla, kuin se itselle tuntuu sopivimmalta. Kokemusasiatuntijatoiminta on vahvalla eettisellä pohjalla ja siinä keskeisintä on nuorten hyvinvointi ja sen vahvistuminen. Oppeja, kokemusta ja vinkkejä toimintaan voi hakea Suomen lisäksi myös ulkomailta, esimerkiksi Englannista, jossa 'Children in Care Council' -toiminta on jo vakiintuneempaa ^{61 62 63}.

Nuorilla on tulevaisuudessa myös entistä enemmän mahdollista verkostoitua eri puolilla maata ja maailmaa olevien lastensuojelun kokemusasiatuntijoiden kanssa ja oppia toisiltaan. Verkostoissa toimitaan tiiviissä yhteistyössä laajasti lastensuojelun kehittämisen- ja vaikuttamistoimintaan liittyen. Nuorten näkemykset osana lastensuojelua, sen kehittämistä ja siihen vaikuttamista vahvistuvat seuraavan vuosikymmenen aikana, mikä näkyy lastensuojelun lapsi- ja nuorisolähtöisyyden lisääntymisenä sekä lastensuojelun vaikuttavuuden vahvistumisena.

61 Halzehurst, Edge & Kane 2016. A guide to good practice in the structure and running of a children in care council 2016. <https://www.ncb.org.uk/sites/default/files/uploads/files/A%2520guide%2520to%2520good%2520practice%2520CICC.pdf>

62 Nigel & Barry 2012. 'It's about changing services and building relationships': evaluating the development of Children in Care Councils. <http://clck.uclan.ac.uk/2875/>

63 London Councils 2010. Children in Care Councils. The London Picture.

Vuonna 2030 myös sijaisperheiden biologisilla ja adoptoiduilla lapsilla sekä sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten sisaruksilla on niin ikään mahdollisuus osallistua toimintaan ja saada omat näkemyksensä osaksi lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistyötä.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta tehdään kattavasti tieteellistä tutkimusta, minkä kautta tunnustetaan sen vaikutukset mikro-, meso- ja makrotasoilla niin lasten ja nuorten elämässä, lastensuojelussa kuin yhteiskunnassa laajemmin sekä toimintaa kehitetään myös tieteelliseen tietoon pohjaten.

Vaikka tässä raportissa on keskitytty pääosin nuoriin, näemme kaikenikäisten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden vahvistamisen lastensuojelussa yhtä tärkeänä. Toivomme, että vuonna 2030 mahdollisuuksia osallistumiseen tarjotaan kaikenikäisille lapsille, nuorille ja aikuisille, jolloin osallistumiseen on mahdollista kasvaa jo lapsesta saakka. Susanna Kalliola ja Sari-Anne Paaso avaavat erityisesti lasten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden näkökulmaa, kuvaavat yhdessä tekemäämme työtä sekä visioivat myös tulevaa ja toteavat muun muassa sen, kuinka ”lasten ja nuorten viestit aikuisille ovat yhteisiä”.

Pesäpuun Kirahvi- ja Salapoliisitoiminta on tehnyt yhteistyötä UP2USin kanssa. Mitä olemme tehneet ja oppineet?

UP2US-hankkeessa toimivien nuorten kokemusasiantuntijoiden ja hankkeen työntekijöiden kanssa on peilattu heidän kokemuksiaan lasten tuottamaan tietoon. Olemme saaneet lisää ymmärrystä ja syvyyttä lasten kokemuksiin. Yhteiset pohdinnat ovat vahvistaneet sitä tietoa, että iästä riippumatta, samanlaiset asiat puhututtavat ja ovat tärkeitä niin lapsille kuin nuorille. Lasten ja nuorten viestit aikuisille ovat yhteisiä. Ainoa ero saattaa olla asioiden ilmaisutapa.

Yhteisissä keskusteluissamme on välittynyt vahvasti se, miten nuoret ja aikuistuneet lastensuojelusta kokemusta omaavat ymmärtävät tunnetasolla lasten kokemuksia ja ajatuksia. He tietävät, mistä lapset puhuvat. He eivät koskaan vähättele lasten sanomisia, koska tavoittavat ytimen omiin kokemuksiinsa peilaten. Nuoret ovat myös kertoneet, että he olisivat hyötynneet ja kaivanneet sitä, että heidän kokemuksiaan olisi kuultu jo paljon nuorempana.

Nuorten 101-kirjettä kampanja innoitti meitä järjestämään myös lapsille oman vaikuttamiskampanjan. Niin Nuorten 101 kirjettä- julkaisu kuin lasten vaikuttamiskampanjan julkaisu "Että olisi mahdollisimman hyvä olla lapsien" toimikoot yhdessä kannanottona siihen, että lastensuojelu ei voi olla resurssien leikkausalue⁶⁴. Sekä nuorten ja lasten yhteinen viesti on, että lastensuojelussa tehdään tärkeää työtä ja työntekijät ovat heille merkityksellisiä.

Olemme luoneet yhteistyössä MäyräTV:n YouTubeen⁶⁵. Jaksoja on tehty yhteensä 12 kpl. Myös lapset ovat saaneet olla mukana ideoimassa jaksoiden sisältöä. Jaksoissa on välitetty lapsille toisten lasten tuottamaa kokemustietoa Mäyrän avulla ja UP2USin asiantuntijat ovat kertoneet omista kokemuksistaan. Yhteistyö on ollut antoisaa.

⁶⁴ Kalliola & Paaso 2021. Lasten oma vaikuttamiskampanja. "Että olisi mahdollisimman hyvä olla lapsien". <https://pesapuu.fi/2021/05/lasten-oma-vaikuttamiskampanja-julkaisu/>

⁶⁵ Salapoliisi Mäyrä 2021. Youtube. <https://www.youtube.com/channel/UCVLg-G91YwtUtrptl49rTCqQ>

Ehdotuksia tulevaan:

Kaikenikäisten kokemusasiantuntijuus organisaatioiden rakenteisiin.

Koska jo pienet lapset, yhtä lailla kuin nuoretkin, kaipaavat tulla kuulluksi ja kohdatuksi, on tärkeää luoda sellaisia osallisuuden polkuja palvelujärjestelmiin ja rakenteisiin, jossa tämä toteutuu. Hyvinvointialueiden rakentuminen on tästä hyvä ja ajankohtainen esimerkki. Kehittämiseen ja vaikuttamiseen tähtääviä ryhmiä on jo nyt, esimerkiksi erilaisten kehittäjäryhmien kautta (Lapsille Kirahviryhmät ja Salapoliisitoiminta, Nuorille Nuorten foorumit ja kehittäjäryhmät). Organisaatiot tarvitsevat rakenteita, joissa kaikenikäisten kokemusasiantuntijuus on huomioitu.

Nuoret mukaan lasten ryhmiin

Nuoret kokemusasiantuntijat voivat toimia myös lasten vertaisina. Heitä kannattaa pyytää lasten ryhmien apuohjaajiksi ja vertaisohjaajiksi. Lapset hyötyvät ryhmässä olevasta nuoresta, joka jakaa tunnetasolla samat kokemukset.

Yhteistä vaikuttamisviestintää

Tarvitsemme myös jatkossa lasten ja nuorten yhteisiä vaikuttamisviestejä päätöksentekoon. Lasten ja nuorten kokemukset tukevat toisiaan. Kuulluksi tuleminen on oikeus, josta ei voida tinkiä. Sitä on hyvä tehdä myös jatkossa yhdessä.

Susanna Kalliola ja **Sari-Anne Paaso**,
Pesäpuu ry

7.2 Raportin kirjoittajien terveiset

Haluamme päättää tämän raportin kuvaamalla omia kokemuksiamme, ajatuksiamme ja tunteitamme hankkeen päättyessä. Vaikka iloksemme saimme STEA:lta vielä vuoden jatkorahoituksen hankeaikana tehdyn kehittämistyön juurruttamiseksi, yhteistyömme tällä kokoonpanolla päättyi kuitenkin vuoden 2022 alkupuolella. Kaikille meille UP2US:ssa mukana oleminen on ollut omalla tavallaan erittäin merkityksellistä, mikä vahvasti näkyy myös kirjoituksissamme. Tekstit ovat siinä järjestyksessä, miten olemme hankkeessa aloittaneet työmme.

Onni Westlund

Vuonna 2013 en tiennyt mitä haluaisin elämälläni tehdä. Kaksi vuotta aikaisemmin olin valmistunut ylioppilaaksi kiitettävän ja erinomaisen arvosanoin, mutta oma suunta elämälle oli hukassa. Lapsuuden traumojen käsittelemättömyys sekä varhaisaikuisuuden uusien traumaattisten kokemusten kompleksisuus osana minuutta olivat liikaa mielenterveydelle. Avun saamisen kynnykset olivat kuitenkin liian korkeita eikä apua tuntunut saavan muualta kuin pullon pohjalta, vaikka kuinka sitä koitti voimavarojen rajoissa hakea.

Puhtaan sattuman kautta päädyin mukaan vuonna 2013 Tampereella järjestetyn Nuorten Päivän suunnitteluun. Nuorten Päivässä kohtasin ensimmäistä kertaa vertaisia yhteydessä, jossa puhuttiin rehellisesti ja avoimesti omista lastensuojeluun liittyvistä kokemuksista. Tunne, joka syntyy muiden ymmärtäessä ensimmäistä kertaa elämän aikana niitä ajatuksia ja tunteita, joita on kantanut suurimman osan elämästään yksin, on sanoin kuvaamaton. En ollut koskaan aikaisemmin elämässäni tuntenut sellaista vertaisuuden voimaa, jonka koin lähes kymmenen vuotta sitten Nuorten Päivän yhteydessä. Vertaisuuden kokemus sille kohdennetuilla areenoilla on täysin erilaista kuin se vertaisuus, jota esimerkiksi sijaisperheissä jaetaan. Olen kasvanut yli kolmenkymmenen muun lapsen ja nuoren kanssa sijaisperheissä, mutta vastaavia vertaisuuden kokemuksia se ei ole synnyttänyt, mitä pidän täysin luonnollisena.

Ensimmäinen kokemukseni kokemusasiantuntijuudesta oli kenties vahvempi, kuin joillakin muilla. Olen kuitenkin oman kokemukseni jälkeen saanut todistaa samankaltaisen kokemuksen syntymistä yhdessä satojen nuorten kanssa työskenneltyäni. Kokemusta omasta itsestä osana yhteisöä sekä kokemusta siitä, että omat haastavat ja kipeätkin kokemukset voivat

saada uudenlaisia ja positiivisiakin merkityksiä niiden liittyessä osaksi lastensuojelun kehittämisen- ja vaikuttamistyötä.

Vuoden 2013 jälkeen toimin vuosia kokemusasiantuntijana, opiskelin sosionomiksi ja siirryin Pesäpuuhun töihin vuonna 2017. Pesäpuussa olen saanut kasvaa lastensuojelun asiantuntijaksi ja yhdessä kollegojeni kanssa edistää nuorten kokemusasiantuntijatoimintaa Suomessa.

En usko, että ilman kokemusta kokemusasiantuntijuudesta vuonna 2013 olisin löytänyt tietäni ammatillisen avun piiriin. En myöskään usko, että olisin päätenyt sosionomikoulutukseen tai Pesäpuuhun töihin. Sen sijaan, joko itsetuhoinen toiminta, päihdeongelma, rikollinen elämäntapa tai kaikki nämä yhdessä olisivat määritelleet elämäni suuntaa.

Kiitos siis kaikille, jotka ovat olleet tukena ja apuna matkallani lastensuojelun kokemusasiantuntijasta lastensuojelun asiantuntijaksi. Se pelasti elämäni.

Katriina Nokireki

Noin viisi vuotta sitten löysin itseni toistuvasti pohtimasta, kuinka voisin hyödyntää omia kokemuksiani lastensuojelusta sen piirissä tällä hetkellä olevien lasten ja nuorten hyväksi. Omat kokemukseni olivat toki vaihtelevia, ja ajatus taistelusta paremman sijaishuollon puolesta kumpusi niistä hieman huonommista kokemuksista. Toisaalta halu auttaa ja tehdä oma osansa tulivat varmasti kiitollisuuden kokemuksista. Ajattelin, että suorittamani nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan tutkinto myös tukisi sellaista työtä. Puhuin haaveistani läheisilleni, ja hekin pitivät asiaa tärkeänä. En vain tiennyt, että mitä se työ voisi olla tai keneen voisin olla edes yhteydessä. Sitten keväällä 2017, esikoiseni syntymän aikoihin, löysin Onni Westlundin haastattelun, jossa hän kertoi omista kokemuksistaan ja kokemusasiantuntijuudesta. Innostuin valtavasti, sillä sehän oli juuri sitä mistä olin unelmoinut. Kirjoitin pikimmiten sähköpostia Pesäpuulle. Muutamien kuukausien päästä olinkin Pesäpuun Johanna Barkmanin sekä Jyväskylän kaupungin valvontakoordinaattori Ansa Leinosen haastateltavana. Pääsin mukaan Sankarit-kehittäjäryhmään suunnittelemaan ja pilotoimaan vertaisarviointia. Sen myötä minulle avautui myös muita tilaisuuksia päästä puhumaan omista kokemuksistani sekä tapaamaan sijaishuollossa asuvia ja sieltä jo itsenäistyneitä nuoria. Ensimmäiseen nuorten foorumiin osallistuessani en tainnut osata aluksi muuta kuin itkeä, sillä ensimmäistä kertaa koettuna vertaisuuden voima oli niin valtava. Tunsin myös löytäneeni jotain kauan kadoksissa ollutta.

Samaan aikaan koin suurta onnea, mutta myös kaihoa ja surua siitä, että koin sen nyt vasta, 24-vuotiaana.

Seuraavan vuoden aikana työllistyin Pesäpuuhun asiantuntijaksi UP2US-hankeeseen, ja olen päässyt tekemään juuri niitä asioita joista aiemmin vain unelmoin. Olen saanut tehdä myös sellaisia kehittämiskokonaisuuksia, joita en olisi voinut edes kuvitella. Lämmöllä ja kiitollisin mielin muistan satoja nuoria ja aikuisia, keiden kanssa olen kohdannut työni äärellä merkityksellisissä keskusteluissa. Kiitän myös kaikkia niitä, jotka ovat vie-
neet viestiä eteenpäin ja vaalineet hankkeemme tuottamaa kokemustietoa erilaisissa yhteyksissä. On ollut hienoa olla luomassa esimerkkejä ja malleja siitä, kuinka kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää lastensuojelun kentällä entistäkin monipuolisemmin. Tunnen kiitollisuutta huomattessani, että hankkeemme tekemä työ on kantanut hedelmää ja auttanut niin monia nuoria sekä heitä ja heidän asioitaan hoitavia aikuisia. Tämä hanke on ehdottomasti yksi elämäni merkityksellisimpiä ajanjaksoja.

Hankkeen aikana on ollut ainutlaatuista ja tärkeää pystyä vastaamaan nopeastikin nuorilta nousseisiin toiveisiin tai tarpeisiin. Yhtenä merkityksellisimpänä yksittäisenä tapahtumana mieleeni tulee jäämään jouluaatot Pesäpuussa. Maailma valmistautuu hyvissä ajoin joulunviettoon perheen ja läheisten, hyvän ruuan, lahjojen sekä lämminhenkisen yhdessäolon äärelle. Joulun taika kantaa monia vielä pitkälle vuoden vaihteenkin jälkeen. Meillä on kuitenkin paljon myös nuoria aikuisia, jotka ovat omasta itsestään riippumattomista syistä täysin osattomia tällaisesta. Jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla voi olla muutoinkin ikätovereihinsa verrattuna olla paljon huterammat turverkostot, ja yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteet ovat monelle arkipäiväisiä. Erityisesti joulun aika voi nostaa pintaan ja korostaa näitä tuntemuksia.

Näistä lähtökohdista kumpusi oma ideani tarjota yksin tai turvattomissa oloissa viettävälle nuorille hyvä, turvallinen ja yhteisöllinen joulunviettomahdollisuus. Olemme Johannan sekä muutaman Pesäpuun toiminnassa muutoin mukana olleen nuoren kanssa järjestäneet neljänä vuonna joulujuhlan, johon nuoria on kutsuttu mm. jälkihuollon työntekijöiden kautta viettämään jouluaattoa Pesäpuun toimistolle. Nuoret ovat saaneet toivoa mieluisia jouluruokia sekä joululahjoja, joita olemme päässeet ilomielin toteuttamaan. Joulujuhlista on muodostunut odotettu ja tykätty tapahtuma, jonka merkityksellisyyden puolesta puhuu se, että saamme jo alkusyksystä kyselyitä: ”Onko joulu tänäkin vuonna?”

Omien lapsuuskokemusten äärelle asettautuminen toistuvasti on osataan kuitenkin myös kuluttavaa, vaikka niitä ei aktiivisesti työssään hyödyntäisikään. Ne ovat läsnä kuitenkin päivittäin, kun tahtoo asettua nuoren vierelle kuulemaan häntä, tai kohtaa häntä hoitavan ammattilaisen, joka haluaa lisätä keskustelun kautta ymmärrystä nuorten kokemusmaailmasta. Olipa mikä tahansa työtehtävä, niin jollain tasolla se kuitenkin koskettaa myös omia lapsuus- ja nuoruuskokemuksia. Oman kokemusmaailman kanssa toimeen tuleminen on tietynlainen perusedellytys kokemusasiantuntijana toimimiselle. Tämä työ on kuitenkin mahdollistanut omien kokemusten käsittelemisen myös ammatillisesta perspektiivistä. Se on lisännyt itsemyötätuntoa, ymmärrystä sekä armollisuutta. Työ Pesäpuussa on antanut omille kokemuksille tärkeän merkityksen, ja vastauksen joskus mielessä pyöriiviin kysymyksiin: ”Miksi juuri minä? Miksi minulle on tapahtunut näin?” Siksi, jotta voisin tänä päivänä toimia juuri näissä tehtävissä ja auttaa samankaltaisia asioita kokeneita lapsia ja nuoria.

Johanna Liukkonen

Tulin kehittäjäsosiaalityöntekijäksi töihin UP2US-hankkeeseen Keski-Suomen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman kehittämiskoordinaattorin tehtävästä. Aiemmin olin työskennellyt muun muassa kuraattorina, ollut mukana Pesäpuun Sisukas-hankkeessa kehittämässä sijoitettujen lasten koulunkäyntiä sekä toiminut lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijänä. UP2US-hankkeeseen kehittäjäsosiaalityöntekijäksi pääseminen oli minulle tosi tärkeä juttu, sillä nuorten osallisuus ja sen vahvistaminen oli jo pitkään kiinnostanut minua. Tuntui hienolta päästä osaksi siihen liittyvää kehittämistyötä.

Sosiaalityön sekä oman roolin paikantaminen hankkeessa tehtävään työhön ei aina ole ollut helppoa. Työ on ollut erittäin monipuolista ja sitä on toteutettu toisaalta kahdessa eri maakunnassa, toisaalta osittain myös valtakunnallisesti. Pohdintojen, ja ajoittaisen kipuilkun, myötä tunnistin kuitenkin, että parhaiten voin palvella hankkeen tavoitteiden toteutumista luomalla turvallisuutta ja avoimuutta edistävää kulttuuria kaikessa toiminnassa sekä tukemalla hankkeen muita asiantuntijoita heidän työssään omilla vahvuuksillani sekä niillä ”työkaluilla”, joita olin aiemmissa työtehtävissäni saanut.

Hankkeen aikana on ollut mielettömän upea nähdä ja seurata, kuinka hankkeessa työskentelevistä kollegoistani, alun perin kokemusasiantun-

tijoina lastensuojelun kehittämistoimintaan mukaan tulleista nuorista aikuisista, on kasvanut monella tapaa osaavia lastensuojelun asiantuntijoita. Hankkeen aikana näiden asiantuntijoiden luontaiset kyvyt, tiedot ja taidot toimia yhdessä nuorten, ammattilaisten ja muiden kohderyhmien kanssa ovat jatkuvasti vahvistuneet. Jokaisella heistä on omat vahvuutensa ja voimavaransa sekä paljon annettavaa lastensuojelulle myös tulevaisuudessa.

Olen valtavan kiitollinen siitä, että olen saanut olla osa näin merkityksellistä ja vaikuttavaa hanketta viimeisen reilun kolmen vuoden ajan. Todella paljon olen saanut oppia. Kiitos siitä kuuluu monille ihmisille, kuten kohtaamilleni nuorille, eri yhteistyökumppaneille, työkavereilleni Pesäpuussa sekä erityisesti rakkaille lähikollegoilleni Onnille, Katriinalle ja Miljalle.

Milja Kaijanen

Aloitin UP2US-hankkeessa vuonna 2018 Tampereen kehittäjäryhmän jäsenenä, minkä jälkeen sain hankkeesta harjoittelupaikan ja lopulta päädyin hankkeeseen töihin asiantuntijaksi. Sain työsuhteen myötä mahdollisuuden kehittyä kokemusasiantuntijasta lastensuojelun asiantuntijaksi. Hankkeeseen osallistuminen on avannut minulle mahdollisuuden omien kokemusten käsittelyyn sekä niiden hyödyntämiseen lastensuojelun kehittämisesä. Suurin oppi hankkeen aikana onkin varmaan ollut se, että minun kokemuksillani on merkitystä. Olen saanut vahvistusta sille, että näkymättömyyden kokemukseni osana lastensuojelun perhehoidon systeemejä on todellinen. Vahvistus tälle tunteelle ja omana itsenä kohdatuksi tuleminen rohkaisivat nostamaan sijaissisaruuatta esiin erilaisissa tilaisuuksissa, tutkimaan aihetta opinnäytetyössä sekä lähtemään mukaan perustamaan uutta yhdistystä aiheen äärellä.

Hankkeen aikana olen kokenut vertaisuutta, turvallisuutta ja osallisuutta. Koen, että olen tullut kuulluksi ja hyväksytyksi tavalla, joka ei ole minulle aikaisemmista työ-, opinto- ja harrastusyhteisöistä tuttua. Olen saanut paljon palautetta ja rohkaisua, eikä missään kohdassa ole tarvinnut jäädä yksin työn tai kokemusasiantuntijatoiminnan tuottamien tunteiden ja pohdintojen kanssa. Hanke onkin tuonut ihania, rohkeita ja viisaita ihmisiä elämäni ja olen kiitollinen kaikista erilaisista kohtaamisista, joita hankkeen myötä on syntynyt.

Olen myös kokenut innostumista, oppimista ja kehittymistä. Hanke on kirkastanut sitä, millaisia asioita arvostan elämässäni, mitä haluan tehdä tulevaisuudessa työkseni ja millaisissa ympäristöissä haluan olla osallinen.

Itseluottamukseni ja rohkeuteni on kasvanut, kun olen päässyt monenlaiseen juttuun mukaan hankkeen myötä, kokenut onnistumisia ja saanut tukea siihen, että pystyn ja riitän omana itsenäni. On ollut tärkeää saada vaikuttaa lastensuojelun nykytilaan ja olla kehittämässä tulevaisuuden lastensuojelua. Vaikuttamis- ja kehittämistyössä olen saanut hyödyntää omia vahvuuksiani, joita on kertynyt lastensuojeluun liittyvien kokemusten, opintojen sekä töiden kautta. Olen myös löytänyt uusia vahvuuksia itsestäni ja päässyt kehittämään erilaisia taitoja, joista on varmasti hyötyä minulle jatkossa.

Olen kiitollinen siitä luottamuksesta, jota sain kohdata hankkeen aikana ja joka vei minua erilaisiin tilaisuuksiin, projekteihin ja lopulta järjestön työntekijäksi. En olisi kehittäjäryhmään lähtiessä uskonut, mihin kaikkeen pääsisin sitä kautta mukaan. Vaikka olinkin vakuuttunut jo alusta lähtien siitä, että ryhmään osallistuminen on juuri se asia, jota olen kaivannut, sillä kehittäjäryhmään mukaan kutsuva soittaja oli jo puhelimesta niin innostuneen, lämpimän ja luotettavan oloinen tyyppi. Hankkeen merkitys on minulle ollut järästyttävän suuri ja se on tuonut elämäni hirmuisen paljon hyviä asioita.

8

L ä h t e e t

ASPA-säätiö 2021. 4you-toiminta. Saatavilla: <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/hankeet-ja-kehittamistoiminta/4you-nuorten-arjen-taidot-vahvistuvat/#a29ef957>

Barkman, Johanna, Inkinen, Helena, Isoniemi, Sami & Vario, Pipsa 2017. Muutosvoimaa! - Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa. Pesäpuu ry. Jyväskylä.

DialogiAkademian 2021. Dialogi Akatemian. Saatavilla: www.dialogiakatemia.fi

Erätauko-säätiö 2021. Erätauko. Saatavilla: www.eratauko.fi

Fattore, Toby, Mason, Jan & Watson, Elizabeth 2008. When Children are Asked About Their Well-being: Towards a Framework for Guiding Policy. Child in res 2, 57-77 (2009). Saatavilla: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12187-008-9025-3>

Government of Ireland 2021. Participation Framework. National Framework for Children and Young People's Participation in Decision-making. Saatavilla: <https://hubnanog.ie/participation-framework/>

Hazlehurst, Martin, Edge, Clare & Kane, Sheree 2016. A Guide to good practice in the structure and running of a children in care council. A National Voice. Saatavilla: <https://www.ncb.org.uk/sites/default/files/uploads/files/A%2520guide%2520to%2520good%2520practice%2520CICC.pdf>

Hilli, Petri, Ståhl, Timo, Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina 2017. Syrjäytymisen hinta - case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 6, 663–675. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/135714>.

Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162242>

Auta Lasta ry 2021. Veturointi. Veturointi-toiminta. Verkkosivu. Saatavilla: <http://www.veturointi.fi/>

livonen, Esa & Pollari, Kirsi (2021) Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163343/VNK_2021_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

livonen, Esa & Pollari, Kirsi 2021. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163343>

Ikonen, Riikka, Hietämäki, Johanna, Laakso, Riitta, Heino, Tarja, Seppänen, Johanne & Halme, Nina 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/135232>

Itäpuisto, Maritta, Kiili, Johanna, Malinen, Kaisa, Moilanen, Johanna & Punna, Mari 2021. Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuiden kontekstissa. Janus 29 (3) 2021, 212–228. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/96981/65544>

Kaijainen, Milja & Westlund, Onni 2021. ”Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista mielipiteeni” - Lastensuojelun sijaishuollon haastekisan ratkaisuehdotukset. Pesäpuu ry. Jyväskylä. Saatavilla: https://pesapuu.fi/materiaalit/opin-uusia-asiota-sain-vaikuttaa-ja-ilmaista-omat-mielipiteeni-lastensuojelun-sijaishuollon-haastekisan-ratkaisuehdotukset/?_sft_material-theme-cats=kokemustietoa

Kaijainen, Milja & Westlund, Onni 2021a. ”Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista mielipiteeni” - Sijaishuollon haastekisan raportti. Pesäpuu ry. Saatavilla: https://pesapuu.fi/materiaalit/101-kirjetta-julkaisu/?_sft_material-tags=kokemusasiantuntijuus

Kaijainen, Milja & Westlund, Onni 2021b. Sijaishuollon haastekisa. Innokylä. Saatavilla: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/sijaishuollon-haastekisa>

Kaijainen, Milja, Koskenkorva, Marjukka & Westlund, Onni 2020. 101 kirjettä. Pesäpuu ry. Saatavilla: https://pesapuu.fi/materiaalit/101-kirjetta-julkaisu/?_sft_material-tags=kokemusasiantuntijuus

Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne 2021. Lasten oma vaikuttamiskampanja.”Että olisi mahdollisimman hyvä olla lapsien”. Pesäpuu ry. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/2021/05/lasten-oma-vaikuttamiskampanja-julkaisu/>

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976. Saatavilla: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2

Kesä, Mikko 2021. Paikka Auki -avustusohjelma tarjoaa tuloksekkaita ja tehokkaita työllistämisenratkaisuja sekä lisää kokonaisuhyvinvointia. Nuorten ystävät ry. Oulu. Saatavilla: <https://www.paikka-auki.fi/files/200000687-d0be4d0be6/Vaikuttavuusanalyysi%20Paikka%20auki%20-pohjalla.pdf?ph=c363daca65>

KoKoA ry 2021. Palkkiosuosituksien kokemusasiantuntijoille. Saatavilla: <https://www.kokemusasiantuntijat.fi/koulutus-ja-palkkiosuosituksien>

Kuusikko-työryhmä 2021. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021. Saatavilla: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_06_02_Kuusikko_Lastensuojelu_2020.pdf

Lansdown Gerison 2018. Conceptual Framework for Measuring Outcomes of Adolescent Participation. UNICEF. Saatavilla: <https://www.unicef.org/media/59006/file>

Lapsiasiavaltuutettu 2009. Yleiskommentti nro 12 (2009). Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Saatavilla: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000

Lastensuojelun Keskusliitto 2021. Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet. Saatavilla: <https://www.lskl.fi/julkaisut/lastensuojelun-kokemusasiantuntijuuden-eettiset-ohjeet/>

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:28. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Leinonen, Ansa 2019. Nuorisokotien vertaisarviointi - kohti lapsiystävällistä ja osallisuutta tukevaa valvontatyötä. Lopputyö, rakenteellisen sosiaalityön erikoistumisala. Saatavilla: https://pesapuu.fi/materiaalit/ansa-leinonen-2019/?_sft_materiaal-tags=kokemusasiantuntijuus

London Councils 2010. Children in Care Councils. The London Picture.

Lundy Laura 2007. 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. British Educational Research Journal, 33:6, 927-942.

Lyyra, Nelli, Junttila, Niina, Tynjälä, Jorma & Välimaa, Raili 2019. Nuorten yksinäisyys on yhteydessä lisääntyneeseen oireiluun ja lääkkeiden käyttöön. Lääkärilehti, 74(32), 1670-1675. Saatavilla: <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperäistutkimukset/nuorten-yksinaisyys-on-yhteydessa-lisaantyneeseen-oireiluun-ja-laakkeiden-kayttoon/>

Merikukka, Marko, Hartman, Maarja, Ristikari Tiina, Hilli, Petri, Juutinen, Aapo, Keski-Säntti, Markus & Virtanen, Petri 2021. Vamos-nuortenpalvelun vaikuttavuustutkimus. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. Helsinki. Saatavilla: <https://itla.fi/tutkimus-kiireeton-kohtaaminen-on-vaikuttava-keino-saada-nuoret-takaisin-koulu-ja-tyopoluille/>

Nigel, Thomas & Barry, Percy-Smith 2012. 'It's about changing services and building relationships': evaluating the development of Child in Care Councils. Child & Family Social Work, 17 (4), 487-496. Saatavilla: <http://clock.uclan.ac.uk/2875/>

Nivala, Elina 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. Journal of Early Child Education Research. Volume 10, issue 1, 35-39. Jecer. Saatavilla: <https://jecer.org/wp-content/uploads/2021/02/Nivala-Is-sue10-1.pdf>

Nokireki & Westlund 2021. UP2US-meistäkiinni -youtube-kanava. Youtube. Saatavilla: https://www.youtube.com/channel/UCMABM9c2_Ci22RjigLFgc3w

Näsiaho, Jenni & Silvan, Nelli 2021. Yhdessä tekemisen voima: sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia ryhmässä harrastamisesta. Opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/handle/10024/509126>

Paasivirta, Annukka 2020. Omia oikeuksia ja osallisuutta hakemassa - lastensuojelua kokeneiden nuorten näkökulmia Nuorten päivistä vuosilta 2011–2019. Teoksessa Mikä auttaa? : Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa (toim.) Heino, Tarja. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/140861>

Pesäpuu ry 2019. Pesäpuu ry:n lasten ja nuorten kokemusasiantuntijatoiminnan eettiset periaatteet lastensuojelussa. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2019/10/Kokemusasiantuntijuuden-eettiset-periaatteet.pdf>

Pesäpuu ry 2021a. Kokemusasiantuntijuus Pesäpuussa. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/toiminta/kokemusasiantuntijuus-pesapuussa/>

Pesäpuu ry 2021b. Lapset ja nuoret kehittäjinä. Nuoret 13–29-vuotiaat. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuoret>

Pesäpuu ry 2021c. Nuorten foorumeiden raportit. Saatavilla: https://pesapuu.fi/materiaalit/nuorten-foorumeiden-raportit/?sf_paged=3&_sft_material-theme-cats=kokemustietoa

Pesäpuu ry 2021d. Care Day - Sijaishuollon juhlapäivä. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/careday/>

Pesäpuu ry 2021e. Lapset ja nuoret kehittäjinä. Nuoret vertaisarvioitsijoina. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuoret-vertaisarvioitsijoina/>

Pollari, Pasi (2021) Kansallisen lapsistrategian pilotti osallistaa lapset ja nuoret lainvalmisteluun. Blogi 19.4.2021. Saatavilla: <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/kansallisen-lapsistrategian-pilotti-osallistaa-lapset-ja-nuoret-lainvalmisteluun/>

Ratkaisuja tieteestä 2021a. Suomalaisen demokratian kipukohdat ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Saatavilla: <https://ratkaisujatieteesta.fi/osallistuva-kansalaisuus-ja-muuttuva-hallinta/suomalaisen-demokratian-kipukohdat-ja-niiden-ratkaisumahdollisuudet/>

Ratkaisuja tieteestä 2021b. Nuoret haluavat vaikuttaa tulevaisuuttaan koskeviin päätöksiin. Saatavilla: <https://ratkaisujatieteesta.fi/osallistuva-kansalaisuus-ja-muuttuva-hallinta/nuoret-haluavat-vaikuttaa-tulevaisuuttaan-koskeviin-paatoksiin/>

Ratkaisuja tieteestä 2021c. Osallisuus vahvistaa hyvinvointia. Saatavilla: <https://ratkaisujatieteesta.fi/hyvinvointi-ja-yhdenvertaisuus/osallisuus-vahvistaa-hyvinvointia/>

Rogers, Everett M. 1995. Diffusion of Innovations. Fourth Edition. The free press. New York.

Salapoliisi Mäyrä 2021. Salapoliisi Mäyrän youtube-kanava. Youtube. Saatavilla: <https://www.youtube.com/channel/UCVLgG91YwtUtrptl49rTCqQ>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitystyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74483>

Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Pienet onnistumistarinat -arviointityökalu. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetussa-olevien-osallisuus/tutkimus/pienet-onnistumistarinat-tyokalun-osallisuusvaikutusten-arviointiin/ohjeet-pienet-onnistumistarinat-arviointityokalun-kayttoon>

The Citizen's Handbook 2021. Arnstein's Ladder of Citizen Participation. Saatavilla: <https://www.citizenshandbook.org/arnsteinsladder.html>

Vario, Pipsa, Barkman, Johanna, Kiili, Johanna, Nikkanen, Marko, Oranen, Mikko & Tervo, Jaana 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Jyväskylä. Saatavilla: <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idm45237818045584>

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27.2016. Saatavilla: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

9

L i i t t e e t

Tiivis toiminnan seuranta ja arviointi on tärkeä osa kokemusasiantuntija-toimintaa. Löydät kaksi esimerkkiä palautelomakkeista ohessa.

Nuorten ryhmätoiminnan palautelomake

Tyttö poika muu En halua kertoa

Ikä

Valitse se vaihtoehto, joka mielestäsi kuvaa parhaiten päivää.

1=Olen täysin eri mieltä, 2=Olen jonkin verran eri mieltä, 3=En osaa sanoa, 4=Olen jonkin verran samaa mieltä, 5=Olen täysin samaa mieltä

- Minua kuunneltiin alusta saakka
- Tunsin oloni turvalliseksi kertoessani omia ajatuksiani ja mielipiteitäni
- Minulla oli mahdollisuus kertoa omia ajatuksiani ja mielipiteitäni
- Sain riittävästi tietoa, joka auttoi minua kertomaan omat ajatukseni ja mielipiteeni
- Sain riittävästi tukea kertoakseni omat ajatukseni ja mielipiteeni
- Ymmärsin mistä puhuttiin
- Sain ilmaista ajatukseni ja mielipiteeni juuri sillä tavalla, kun halusin
- Minulla oli riittävästi aikaa puhua
- Uskon, että se mitä sanoin otetaan todesta
- Tiedän, kuka haluaa kuulla nuorten ajatuksia ja mielipiteitä
- Tiedän, miksi he haluavat kuulla nuorten ajatuksia ja mielipiteitä

Toiminnan järjestäjät kertoivat siitä, mitä nuorten ajatuksilla ja mielipiteillä koitetaan saavuttaa

Tiedän missä nuorten ajatuksia ja mielipiteitä hyödynnetään seuraavaksi

Ruoka oli hyvää

Tila oli sopiva

Kerro vielä omin sanoin, mitkä asiat olivat parhaita toiminnassa?

Kerro vielä omin sanoin, mitä muuttaisit toiminnassa?

Nuorten yksilötoiminnan palautelomake

Tyttö poika muu En halua kertoa

Ikä

Valitse se vaihtoehto, joka mielestäsi kuvaa parhaiten päivää.

1=Olen täysin eri mieltä, 2=Olen jonkin verran eri mieltä, 3=En osaa sanoa, 4=Olen jonkin verran samaa mieltä, 5=Olen täysin samaa mieltä

Minua kuunneltiin alusta saakka

Tunsin oloni turvalliseksi kertoessani omia ajatuksiani

Minulla oli mahdollisuus kertoa omia ajatuksiani ja mielipiteitäni

Sain riittävästi tietoa, joka auttoi minua kertomaan omat ajatukseni ja mielipiteeni

Sain tukea kertoakseni omat ajatukseni ja mielipiteeni

Ymmärsin mistä puhuttiin

Sain ilmaista ajatukseni ja mielipiteeni juuri sillä tavalla, kun halusin

Minulla oli riittävästi aikaa puhua

Tiedän, kuka haluaa kuulla ajatuksiani ja mielipiteitäni

Tiedän, miksi he haluavat kuulla minun ajatuksiani ja mielipiteitäni

Tiedän kenelle ajatuksistani ja mielipiteistäni kerrotaan

Tiedän, miten minulle kerrotaan, miten ajatukseni ja mielipiteeni vaikuttivat

Uskon, että se mitä sanoin tänään otetaan todesta

Kerro vielä omin sanoin, olisiko jokin helpottanut sinua kertomaan omia ajatuksiasi ja mielipiteitäsi?

10

J o i t a k i n
kivoja palautteita matkan
v a r r e l t a

OOTTE IHANIA! <3

KIIITOS <3

KIIITOS <3 <3 <3

KIIITOS PALJON TEILLE <3

**OLI TÄRKEÄÄ KUULLA POSITIIVINEN KOKEMUS
LASTENSUOJELUN ASIAKKUUDESTA!**

**ANTOI PALJON VINKKEJÄ OMAAN ASIANTUNTIJUUTEEN JA
SIIHEN, MITEN ASIAKKAITA KANNATTAA KOHDATA.**

**AIEMMIN EN OLLUT TUTUSTUNUT PESÄPUU RY:N TOIMINTAAN
MILLÄÄN TAVALLA, ENKÄ OLLUT TIETOINEN, ETTÄ
LASTENSUOJELU VOI TODELLA TOIMIA JOIDENKIN KOHDALLA
NIIN KUIN PITÄÄ.**

116

OLI IHANAA KUULLA MYÖS ONNISTUMISISTA AMMATTILAISTEN KANSSA; USEIN PALAUTE VIRANOMAISTEN TOIMINNASTA ON NEGATIIVISTA JA OLI HENNOA SAADA KUULLA SE, MILLAINEN ON HYVÄ TYÖNTEKIJÄ.

ENTISTÄ VAHVEMMIN HALUAN TAVATA, KESKUSTELLA JA ERITYISESTI KUUNNELLA LAPSIA JA NUORIA. AION PANOSTAA SIIHEN.

SAIN TIETOA LASTEN KOKEMUKSISTA JA TIETOA TOIMINTAMALLEISTA, JOITA VOI HYÖDYNTÄÄ SOSIAALITYÖN KÄYTÄNNÖN TYÖSSÄ. PALJON AJATTELEMISEN AIHETTA. SAI TARKASTELEMAAN OMIA TYÖTÄPOJA JA MIETTIMÄÄN MITEN NIITÄ VOISI KEHITTÄÄ PAREMMIN LAPSEN OSALLISUUTTA VAHVISTAVIKSI JA TUKEVIKSI.

MUISTAN JATKOSSA VIELÄ ENEMMÄN OTTAA NUORTA/LASTA MUKAAN PÄÄTÖKSENTEKOON JA MYÖS PERUSTELEMAAN HÄNELLE MIKSI ON TOIMITTU SITEN KUIN ON.

PIENETKIN KOHTAAMISET VOIVAT OLLA MERKITYKSELLISIÄ.

USKOA SIIHEN OMAN TYÖN TÄRKEYTEEN.

SE HERÄTTI PALJON AJATUKSIA, ERITYISESTI LASTEN JA NUORTEN KOHTAAMISEEN JA KUULEMISEEN LIITTYEN.

SELKEÄÄ JA KONKREETTISTA OPETUSTA JA HYVIÄ KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ, VARMASTI AUTTAA TULEVASSA TYÖSSÄ KIINNITTÄMÄÄN HUOMIOTA LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUTEEN!

ONNIN JA NUORTEN JUTUT AUTTAVAT MINUA TYÖELÄMÄSSÄ, TÄRKEÄÄ INFOA JA KOKEMUKSIA OIKEASTA ARJESTA SIJAISHUOLLOSSA

TÄYDELLISTÄ! <3

ENEMMÄN AIKAA!

TOSI KATTAVA SETTI OLI! EI VALITTAMISTA MISTÄÄN.

SUPERHYVÄ SETTI!!

KIITOS IHANISTA JA ANTOISISTA PUHEENVUOROISTA!

**KIITOS HYVÄSTÄ TOTEUTUKSESTA. OLI MUKAVAA SAADA
INFORMAATIOTA TAPAHTUVASTA JA PYSYÄ AJANTASALLA.
HARVOIN ON YHTÄ HELPOKSI TEHTY MUKAAN TULEMINEN JA
TOIMIMINEN.**

**TULI AJATUS ETTÄ TEEN TÄRKEÄÄ TYÖTÄ SIIKAISHUOLLON
OHJAAJANA, VAIKKA JULKISUUDESSA SAAMMEKIN PALJON
NEGATIIVISUUTTA.**

**HYVIN JÄRJESTETTY TAPAHTUMA. SAIN IHAN KÄYTÄNNÖN
TYÖKALUJA OMAAN TYÖHÖNI.**

**NUORET: VERTAISTUKEA JA TUNTEET ETTÄ OLEN ARVOKAS
KOKEMUSTENI KANSSA.**

**OLEN SAANUT KANAVAN TUODA OMAA KOKEMUSHISTORIAANI
HYÖDYLLISELLÄ TAVALLA PÖYDÄLLE JA TUNTEA ETTÄ ASIOITA
OIKEASTI VIEDÄÄN ETEENPÄIN. MYÖS VERTAISTUKI RYHMÄN
SISÄLLÄ ON OLLUT TODELLA KORJAAVA KOKEMUS.**

**OLEN SAANUT KANAVAN TUODA OMAA KOKEMUSHISTORIAANI
HYÖDYLLISELLÄ TAVALLA PÖYDÄLLE JA TUNTEA ETTÄ ASIOITA
OIKEASTI VIEDÄÄN ETEENPÄIN. MYÖS VERTAISTUKI RYHMÄN
SISÄLLÄ ON OLLUT TODELLA KORJAAVA KOKEMUS.**

**MAHDOLLISUUDEN VAIKUTTAA ITSELLE TÄRKEISIIN ASIOIHIN,
KAVEREITA, PONNAHDUSLAUDAN ITSEÄNI INNOSTAVAAN
TYÖHÖN. LISÄKSI ON OLLUT KIVA HUOMATA, ETTÄ
AMMATTILAISIA OIKEASTI KIINNOSTAA, MITÄ MEILLÄ ON
SANOTTAVAA.**

SAIN VERTAISTUKEA, YSTÄVIÄ, ONNISTUMISEN KOKEMUKSIA, PÄÄSIN VAIKUTTAMAAN JA MINUT KOHDATTIIN SEKÄ KUULTIIN OIKEASTI.

HYVÄKSYN MENNEISYYTENI PAREMMIN KUN MYÖS MUILLA ON SAMANKALTAISIA KOKEMUKSIA.

VERTAISTUKI, KEHITTÄMINEN. TÄRKEITÄ ASIOITA. HYVÄ MENO!

OLEN HALUNNUT TEHDÄ TÖITÄ LASTENSUOJELUN PARANTAMISEKSI, MUTTA SOSIAALITYÖN OPINNOT EIVÄT TÄSSÄ ELÄMÄNTILANTEESSA KIINNOSTA. ITSELLENI ON MERKANNUT PALJON, ETTÄ ON SAANUT TUODA OMIA IDEOITA JA AJATUKSIA ESILLE KEHITTÄMISMIELESSÄ, TULEE SELLAINE FIILIS ETTÄ ITSE TÄSSÄ TOSI MERKITYKSELLISESTI MAAILMAA PARANTAA.

RYHMÄ ON TUONUT ENSIMMÄISEN KOKEMUKSEN VERTAISUUDESTA SIOITUKEN JÄLKEEN. KAVERIPIIRIIN TAI KOULU/TYÖ MAAILMAN MUKANA EI OLE TULLUT YHTÄKÄÄN VERTAISTA. SIOITUS ON MÖRKÖ KAIKKIALLA MUUALLA, PAITSI TÄSSÄ RYHMÄSSÄ. ♥ OLEN OPPINUT PALJON MUISTA SIIAISASUMISEN MUODOISTA. OLEN OPPINUT LISÄÄ KEHITETTÄVISTÄ ASIOISTA. OLEN OPPINUT HYÖDYNTÄMÄÄN OMAA KOKEMUSTANI. OLEN KOKENUT TURVALLISUUDEN JA YHTEENKUULUVUUDEN TUNTEITA. OLEN TUNTENUT ITSENI KOHDATUKSI, JA TUNTOU, ETTÄ TYÖPANOSTANI, SEKÄ KOKEMUSTANI ARVOSTETAAN.

SUPER IHANAA ON OLLA MUKANA TOIMINNASSA.

RAKASTIN TÄTÄ REISSUA JA TAPAHTUMAA. TOSI TÄRKEISTÄ ASIOISTA OLI KYSE JA OON ONNELLINEN ETTÄ PÄASEN VAIKUTTAMAAN TÄHÄN YHTEISKUNTAAN VAIKKA OONKIN VAAN YKS HENKILÖ. MILJONASTI OON KIITOLLINEN ETTÄ JÄRJESTITTE TÄMMÖISEN JA SAITTE MEIDÄN KUULUMAAN YMPÄRI SUOMEA♥

**MAHTAVA KOKEMUS. YLLÄTYIN SIITÄ, MITEN HYVIN TÄÄ
ONNISTU. TUNTUI YHTEISÖLLISELTÄ. SOPIVASTI TAUKOJA JA
RUOKAJUTTU OLI IHAN LOISTAVA LISÄ.**

PIDIN PALJON, MIELENKIINTOISIA KESKUSTELUJA.

**TYÖPAJA OLI MIELESTÄNI TODELLA ANTOISA, PÄÄSIN
OSALLISTUMAAN SEN VERRAN KUN HALUSIN.**

**MINULLE TÄMÄ TILAISUUS OLI HIENO KOKEMUS. TULI KUULTU
OLO JA OLI VIHDOINKIN NÄHDÄ IHMISIÄ JOITA KIINNOSTAA
MEIDÄN NUORTEN ASIAT JA SE ETTÄ HE HALUAVAT AUTTAA
MEITÄ.**

**OLI AIVAN MAHTAVA KOKEMUS, MONI EI SAA TÄLLÄISTÄ
KOKEMUSTA! KIITOS ETTÄ SAIN OLLA MUKANA TÄSSÄ
JUTUSSA! OLI TODELLA HYVÄ REISSU JA OLI KIVAA!**

**PIDIN TODELLA PALJON. ALUKSI JÄNNITTI KUN EN TYKKÄÄ
ISOISTA IHMIS MÄÄRISTÄ, MUTTA KAIKKI OLI NIIN MUKAVIA
ETTÄ TULIN JUTTUUN KAIKKIEN KANSSA.**

**PIDIN KOVASTI SIITÄ MITEN YHTEISÖLLINEN TAPAHTUMAN OLI
VAIKKEI SIELLÄ SIKÄLI KAVEREITA OLLUTKAAN.**

**OLI TOSI KIVAA, VAIKKA JÄNNITTIKIN IHAN PIRUSTI KAIKKI
UUDET IHMISET**

**OLI TODELLA KIVAA JA MAHTAVA TILAISUUS MIHIN OLI PAKKO
LÄHTEÄ!**

**OOTTE HUIPPUA! UPEETA, ETTÄ JAKSOITTE JÄRJESTÄÄ
TÄN KAIKEN JA MAHDOLLISTAA MEILLEKIN NÄIN HIE NON
KOKEMUKSEN**

**KIITOS HYVÄSTÄ TOTEUTUKSESTA. OLI MUKAVAA SAADA
INFORMAATIOTA TAPAHTUVASTA JA PYSYÄ AJANTASALLA.
HARVOIN ON YHTÄ HELPOKSI TEHTY MUKAAN TULEMINEN JA
TOIMIMINEN.**

**TYÖPAJA OLI MIELESTÄNI TODELLA ANTOISA, PÄÄSIN
OSALLISTUMAAN SEN VERRAN KUN HALUSIN.**

**SAANUT KANNUSTUSTA ELÄMÄN JATKAMISEEN + OIKEIDEN JA
ITSELLENI HYVIEN PÄÄTÖKSIEN TEKEMISEEN**

**SAAN TUKEA KAIKKIIN ASIOIHIN EIKÄ TARVITSE MIETTÄÄ MITÄ
MUUT AJATTELEE KUN KAIKKI HYVÄKSYY SELLAISENA KUN ON**

TÄMMÖSIÄ JATKOSSAKIN OLI IHAN HUIPPUA.

**TÄMÄ OLI TODELLA MIELENKIINTOISTA JA HAUSKA KOKEMUS
JA TOIVON, ETTÄ TÄLLÄISIÄ PIDettäISIIN JA RATKAISUJA
HYÖDYNNETTÄISIIN JATKOSSA.**

**MEIDÄN TIIMI OLI IHAN PARAS! TYÖSKENTELY SUJUI TOSI
HYVIN**

SAI UUTTA TIETOA JA SOSIAALISET TAIDOT PARANIVAT.

TUTUSTUIN PAREMMIN MUIHIN LAITOKSEN NUORIIN.

OLI HAUSKAA TEKEMISTÄ

**OPIN PALJON SIITÄ ETTÄ MITEN OIKEASTI VAIKUTETAAN
OIKEASTI**

SAIN AUTTAA MUITA

SAIN VERTAISTUKEA JA OPIN KAIKKEE UUTTA

**PÄÄSI EDES JOLLAIN TAVALLA VAIKUTTAMAAN ASIOIHIN TAI
AINAKI TOIVON NIIN.**

KIIITOS HYVÄSTÄ FOORUMISTA <3

SE, ETTÄ PÄÄSI VAIKUTTAMAAN.

IHANAT IHMISET, JOTKA OIKEESTI KUUNTELI.

YHTEISHENKI, RENTO ILMAPIIRI

**IHMISTEN AVOIMUUS JA TILA JAKAA OMIA KOKEMUKSIA
KERRANKIN TÄSTÄ NÄKÖKULMASTA. TUNTUI TODELLA
TÄRKEÄLTÄ OLLA TÄMÄN ASIAN ÄÄRELLÄ JUURI TÄLLÄ
TAVALLA.**

**“TE YMMÄRRÄTTE, MISTÄ MÄ PUHUN.” -VERTAISARVIOINTIIN
OSALLISTUNUT NUORI**

**“VERTAISARVIOINTI TOI MEIDÄN YKSIKKÖÖN ENTISTÄ
ENEMMÄN NUORTEN NÄKÖKULMAN HUOMIOIMISTA IHAN
ARJEN TYÖHÖN. VERTAISARVIOINTI MEIDÄN YKSIKÖSSÄ NOSTI
ESIIN KAIKENLAISIA AJATUKSIA, JOITA OLEMME PUHUNEET
ISOMMALLA JA PIENEMMÄLLÄ PORUKALLA LÄPI. MEISTÄ SE
OLI HYVÄ JUTTU!” -LASTENSUOJELUYKSIKÖN JOHTAJA**

**“TÄÄ ON MUN MIELESTÄ HIRVEÄN MIELENKIINTOISTA.
MIELENKIINTOISIN JUTTU ON TAVATA NUORIA ITTEENSÄ
JA OLLA OSA JOTAIN PROJEKTIA JOKA TUNTUU JOTENKIN
MERKITYKSELLISELTÄ. TÄÄ TYÖ TUNTUU SELLAISELTA, ETTÄ
TÄLLÄ ON JOTAIN VÄLIÄ JA MERKITYSTÄ. TÄÄ EI OO TURHAA.”
- VERTAISARVIOITSIJA**

NUORTEN OSALLISUUS JA KOKEMUSASiantuntijuus lastensuojelussa ennen, nyt ja tulevaisuudessa -raportti kokoaa yhteen pesäpuu ry:n up2us-hankkeessa vuosien 2018–2021 aikana tehtyä työtä. Raportissa kuvataan kaikkea sitä, mitä on toteutettu yhteistyössä eri alojen ammattilaisten ja nuorten kanssa sekä niitä kokemuksia, joita on kertynyt nuorten osallisuudesta ja kokemusasiantuntijuudesta lastensuojelussa.

Raportin sisällöt pohjaavat vahvasti aiemmalle ansiokkaalle kehittämistyölle, jota nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden eteen on tehty ennen up2us-hanketta. Se kuvaa myös sitä laadukasta työtä, jota nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden kentällä laajasti nykyisin tehdään. Näiden lisäksi luodaan visio siitä, minkälaiseksi koko lastensuojelun voimavaraksi nuorten osallisuus- ja kokemusasiantuntijatyön on mahdollista kasvaa tulevaisuudessa.

Raportissa kuvataan niitä keskeisiä tekijöitä, joita tarvitaan mahdollistamaan ja varmistamaan kokemusasiantuntijatoiminnan hyöty kaikille osapuolille. Raportti kokoaa yhteen myös viisitoista konkreettista toimintamallia nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden toteuttamiseksi. Nuorten ja yhteistyökumppaneiden kirjoitukset osana raporttia konkretisoivat tehtyä työtä sekä ilmentävät kokemusasiantuntijatoiminnan vaikuttavuutta ja merkityksellisyyttä.

